

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZEDİNİ REFERANSLI TERÖR
ÖRGÜTLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

ERDAL EKİN

AMASYA
Ağustos-2022

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZEDİNİ REFERANSLI TERÖR
ÖRGÜTLERİ

Hazırlayan
Erdal EKİN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abdülhamit BUDAK

AMASYA-2022

ETİK BEYAN

Tezimin içerdği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 31/08/2022

İmza

ErdalEKİN

TEZ ONAY SAYFASI

Erdal Ekin tarafından hazırlanan “Cumhuriyetten Günümüze Dini Referanslı Terör Örgütleri” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile 31.08.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. __ / __ / __

.....

(İmza)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZEDİNİ REFERANSLI TERÖR ÖRGÜTLERİ

Erdal EKİN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos/2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdülhamit BUDAK

Dinler, insanların mutluluğunu hedeflemektedir. Dini; mensubu olan insanları bir arada tutan, kültürel dinamikleri etkileyen, her ne kadar aynı bölgede yaşamasa bile inanç birlikteliği sağlayan, özellikle metafizik konularda insanların sorularına cevap veren bir kurum olarak tanımlayabiliriz. Dinin işlevleri arasında toplumu “birleştirici ve pozitif” etmenleri yanında “radikal dini örgütlerin” fikri altyapısını güçlendirmek için dini referans alarak, bağlı oldukları liderler vasıtası ile propaganda yapıp mensubu oldukları gruba eleman temin ettikleri bilinmektedir.

Terörizm kavramının tarihi geçmişi ve geleceği üzerine araştırma yapan uzmanların, terörizmin tanımı konusundaki fikir birliği yaptıkları temel bir tespit vardır: “Terörizm insanlık tarihi kadar eskidir ve insanlık var olduğu sürece devam edecektir.” Bu bağlamda: “İnsan yaşadığı sürece terör olgusunun da yaşayacağıdır.” çıkarımı çalışmamızın temel hipotezini oluşturmaktadır.

Dini radikalizmin merkezinde dikkat çeken boyut; terör örgütlerinin yeni üye temini konusunda genellikle kendileri gibi düşünen ve kendi ideolojilerine yakın, aynı zamanda ailesel bağlarında kopukluk olan ve ekonomik sıkıntı çeken gençlere ulaşmaktır. Biz bu çalışmamızda terör gruplarının potansiyel örgüt mensupları ile temasını da kapsayan dini radikalleşme süreçlerinin gelişiminde inanç, motivasyon ve çevresel sebeplerin etkisini araştırmaya ve açıklamaya çalıştık.

Bu çalışmada “Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren günümüze kadar, 15 Temmuz FETÖ darbe kalkışması dahil dini referanslı terör örgütleri” araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Radikalizm, Dinsel Radikalizm, Terör, Dini İstismar Eden Terör Örgütleri.

ABSTRACT

FROM THE REPUBLIC TO THE PRESENT IN RELIGIOUS MOTIVE TERRORIST ORGANIZATIONS

Erdal EKİN

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Philosophy Religious Sciences, M.A /August/2022

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Abdülhamit BUDAK

Religions aim at people's happiness. We can define religion as a concept that holds people together, affects cultural dynamics, provides a unity of belief even if they do not live in the same region, and answers people's questions especially in metaphysics. Although there are "unifying and positive" factors within the concept of religion, it is known that in order to strengthen the intellectual infrastructure of "radical religious organizations", they use religion as a reference, make propaganda through the leaders they are affiliated with and recruit members to the group they belong to.

There is a basic finding that the experts who express their thoughts on the historical past and future of the concept of terrorism agree on the definition of terrorism; "Terrorism is as old as human history and will continue as long as humanity exists." It is understood from here; The conclusion that "as long as people live, the phenomenon of terror will also live" constitutes the basic hypothesis of our study.

At the center of religious radicalism, the striking dimension is reaching young people who generally think like themselves and are close to their own ideologies when it comes to recruiting new members for terrorist organizations, who also have broken familial ties and suffer from economic difficulties. In this study, we tried to investigate and explain the effects of belief, motivation and environmental reasons on the development of religious radicalization processes, including the contact of terrorist groups with potential members of the organization.

In this study, "Terrorist Organizations with Religious Motifs" were investigated from the establishment of the Republic in Turkey until the July 15 coup attempt of FETO.

Keywords: Religion, radicalism, religious radicalism, terrorism, terrorist organizations that abuse religion

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, “dinî motifli terör” kavramını tartışmak, Cumhuriyetten günümüze kadar dinî referanslı terör oluşumlarını açıklamaktır. Bu amaçla, önce terör ve din kavramları ile bu iki kavram arasındaki ilişki kısaca açıklanacak, daha sonra “dinî motifli terör” kavramı, anlamı, özelliği ve önemi açısından değerlendirilecektir. Türkiye’de terör eylemlerine karışmış olan “dinî motifli terör örgütlerinin” ortaya çıkış süreçleri, dinî argümanları kullanma şekilleri ve uluslararası bağlantıları derinlemesine araştırılıp, konunun terörle mücadele adına önemli olduğu için ele alınmış ve uygulanması gereken politik stratejilere, “çözüm önerilerine, mücadele yöntem ve stratejilerine” de ayrıca değinilmiştir.

Terör, insanlık tarihinin her döneminde ortaya çıkmış toplumun var olan düzenini bozmaya devletin işleyişine sekte vurmaya ve siyasi yapının yıpranmasına sebep olan bir güvenlik sorunu olmuştur. Terörle yaşamak özellikle Ortadoğu’ya komşu olan ülkemiz için kaçınılmaz bir gerçektir. Tarihin eski çağlarından başlayıp günümüze gelene kadar terör değişimler göstermiştir. Zamanla terörizm de çağa ve küreselleşmeye ayak uydurarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Terörün sınırları, eylemleri ve sonuçları da küreselleşerek tüm insanları etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Günümüzde de terör devam edecektir, burada bize düşen öncelikler terörizmle daha profesyonel mücadele etmek ve halkımızla güvenlik güçlerimizin daha yakın iş birliği içinde olmasını sağlamaktır. Önleyici güvenlik tedbirlerini ve adli çalışmaları eşgüdümlü bir şekilde geliştirmektir.

Sonuç olarak, dinlerin toplumda terörü desteklemekten ziyade birleştiricilik rolü oynamasından dolayı, “dinî referanslı terör” kavramının “dinin motive ettiği” anlamında değil, “dinî görünümlü” terör anlamında kullanılması ve anlaşılması gerektiği savunulmaktadır.

Erdal EKİN

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada yardımlarını gördüğüm, Sayın Prof. Dr. Yakup COŞTU'ya Sayın Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR Hocama, Sayın Doc. Dr. Hasan COŞKUN'a, yol gösterici olan danışman hocam; Sayın Dr. Abdülhamit BUDAK'a, eğitimime katkıda bulunan “Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bölümü” hocalarıma, yöneticilerine, bütün personeline; hayatımın her anında beni motive eden, destekleyen aileme, sevdiklerime ve bu çalışmamın teknik ve kontrol kısımlarında yardımlarını esirgemeyen Mine Gönül ÖZDEMİR ve Mustafa SAKA'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Erdal EKİN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	4
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi	5
Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	6
Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	7
Araştırmanın Varsayımları	7
Literatür Taraması	7

I. BÖLÜM

1.TERÖR VE TERÖRİZMİN TARİHİ	9
1.1. Tanımlar	12
1.2.Fundamentalizm	12
1.3. Dini Örgütlenme ve Terör Örgütleri.....	15
1.4. Terör ve Terör Çeşitleri	16
1.4.1.Devlet Terörü	18
1.4.2. Etnik Ayrılıkçı Terör.....	19
1.4.3. İdeolojik Terör	20
1.4.4.Teknolojik ve Siber Terör.....	20
1.4.5. Dini Radikalleşme ve Dini Terör	21

II. BÖLÜM

2.KAVRAMLAR	25
2.1. Dini Radikalleşmede Önemli Kavramlar	25
2.1.1. Şeriat.....	26
2.1.2. Cihad.....	27

2.1.3. Tagut.....	28
2.1.4. Dârülharp-Dârüssulh-Dârül İslam	28
2.1.5. Tekfir	29
2.1.6. Ridde-Mürted.....	29
2.1.7. Bidat	30
2.1.8. Hicret	30
2.1.9. Beyat-Biat.....	30
2.2. Devrimci Cihadın Fikir Akımları.....	31
2.2.1. Hariciler	31
2.2.2. Haşhaşiler	32
2.2.3. Selefilik.....	32
2.3.Devrimci Cihadın İdeologları.....	36
2.3.1. İbnTeymiye.....	36
2.3.2. Muhammed Bin Abdolvahhab ve Vahhabilik	37
2.3.3. Hasan El-Benna	40
2.3.4. SeyyidKutub	42
2.3.5. Ali Şeriatî.....	43
2.3.6. Ayetullah Humeyni	45
2.3.7. Ebul Ala El Mevdudi.....	47

III. BÖLÜM

3.TÜRKİYE’DE DİNİ REFERANSLI TERÖR ÖRGÜTLERİ	50
3.1. Hizbu’t-Tahrir Örgütü	51
3.2. İslâmî Büyük Doğu Akıncılar - Cephesi (İBDA-C)Örgütü	54
3.3.Hizbullah Terör Örgütü	55
3.4.El Kaide Terör Örgütü.....	61
3.5.DAEŞ- İŞİD Terör Örgütü	63
3.6. FETÖ Terör Örgütü	65
SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA	77
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Investigation Agency-Merkezi Haberalma Örgütü
Çev.	: Çeviren
DAEŞ	: Irak Şam İslam Devleti
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
FBI	: Federal Bureau of Investigation-Federal Soruşturma Bürosu
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
HTÖ	: Hizbullah Terör Örgütü
HZ.	: Hazreti
İBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
KİS	: Kitle İmha Silahları
MOSSAD	: Ha-Mossad le-modi'in u-le-Tafkidim Meyuhadim-İstihbarat ve Özel Operasyonlar Merkezi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK	: Partiya Karkeren Kurdistan-Kürdistan İşçi Partisi- Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

Hızla gelişen bilişim ve iletişim teknolojileri nedeniyle dünyanın hiçbir bölgesi ve hiçbir gücü terör örgütlerinin hedefi olmaktan kendisini koruyamamaktadır. 11 Eylül Terör Saldırıları, kendini dünyanın süper gücü olarak gören Amerika Birleşik Devletleri'nin karşılaştığı çaresizliktir. El Kaide Terör Örgütü'nün Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapmış olduğu saldırılar, süper güçlerin bile çaresiz kaldıklarını ve uluslararası terörün hedefi olmaktan kurtulamayacağını göstermiştir.¹ Terörizm, küresel çapta siyaseti ve uluslararası politikaları belirleyen unsurlardan biri olduğunu ispat etmiş, bünyesinde bulunan “korku, acı ve şiddet” ile günümüzde en acımasız uluslar üstü aktör olmaya muvaffak olmuştur. Kasım 2003 tarihinde El Kaide terör örgütünün İstanbul'da “Neve Şalom Sinagogu ve Bethİsrael Sinagogunda” vuku bulan bombalı saldırılarında 59 kişi hayatını kaybetmiş 750 kişi ise yaralanmıştır.² 10 Ekim 2015 tarihinde DAESH terör örgütünün Ankara Sıhhiye meydanında düzenlemiş olduğu saldırıda 109 kişi ölmüş 500'den fazla kişi de yaralanmıştır.³ DAESH terör örgütünün 2016 yılının Ağustos 20'sinde Gaziantep'te bir düğün sırasında düzenlemiş olduğu canlı bombalı saldırıda 57 kişi ölmüş, 90'dan fazla vatandaşımızda yaralanmıştır.⁴ Bir diğer DAESH saldırısı da İstanbul Atatürk Havalimanında olmuş 45 kişi ölmüş, 236 kişi de yaralanmıştır.⁵ Bu ve benzeri durumlar birkaç tane militanın çok kısıtlı imkanlar ile tonlarca patlayıcı madde üretebileceğini ve çok büyük tahribatlara sebep olabileceğini bütün dünyaya göstermiştir.

Günümüzde Ortadoğu'yu, üç kıta Asya, Avrupa ve Afrika'nın birbirine en yakın oldukları, içinde Türkiye ve Mısır'ın da yer aldığı Doğu Akdeniz devletlerince çevrelenmiş, Arap Yarımadasını da içine alan ve Akdeniz'den Hindistan'a kadar uzanan terör olaylarının en çok yaşandığı bölge olarak tanımlamak mümkündür. Ortadoğu; “dini ve etnik” açıdan içinde barındırdığı toplumsal yapısı, özellikle “su, petrol ve gaz rezervleri” gibi adaletsiz paylaşılmış doğal kaynakları, bölgede yıllardır bitmek bilmeyen etnik/siyasi/politik çekişmeler ve diktatör devlet rejimleri gibi bölgeye has özellikler ile

¹Sevinç Alkan Özcan, “ABD'nin Afganistan operasyonu ve Türk dış politikası”, *T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA/Avrasya Etüdleri*, 12/27-28 (2005): s.33.

²“Neve Şalom Sefarad Sinagogları Vakfı | Terör Saldırıları”, erişim: 16 Ocak 2022, <https://nevesalom.org/teror.html>.

³“Terör saldırısı arama-kontrol noktasından önce gerçekleşti”, erişim: 16 Ocak 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ankarada-teror-saldirisi/437302>.

⁴DeutscheWelle (www.dw.com), “Gaziantep'te düğün yeri kana bulandı | DW | 21.08.2016”, *DW.COM*, erişim: 16 Ocak 2022, <https://www.dw.com/tr/gaziantep-te-d>.

⁵“Atatürk Havalimanı'nda terör saldırısı | Al JazeeraTurk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye ve çevresindeki bölgeden son dakika haberleri ve analizler”, erişim: 16 Ocak 2022, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ataturk-havalimaninda-teror-saldirisi>.

bölge halkının ekonomik sıkıntıları iç unsurlar ile Batılı güçlerin olumsuz etkileri gibi dış etkenlerle gerek siyasi, gerekse sosyo-ekonomik sorunlar açısından oldukça sorunlu bir bölgedir. Bölgedeki karmaşık yapının ve değişik faktörlerin etkisiyle terör örgütleri ve terörden beslenenler açısından devlet dışı aktörlerin harekete geçmeleri için oldukça elverişli ortam yaratmaktadır.

Çağımızda devletlerin ve uluslararası örgütlerin mücadele etmek zorunda kaldıkları en büyük güvenlik tehditlerinin başında terör örgütleri gelmektedir. Sosyal bir yara olan terörün çaresi ancak çok sağlıklı ve derin analizler neticesinde bulunabilir ve uygun bir siyaset ile çözümü mümkün olabilir.

Din, insanlık tarihi boyunca en önemli olgulardan birisi olması nedeniyle, dini duyguların istismarı da en sık görülen toplumsal problemlerin başında gelmiştir. Müslüman ülkelerin Batı karşısında geriye düştüğü 17. yüzyılın başlarından itibaren tekrar eski görkemli dönemi canlandırmaya yönelik olarak başlatılan İslam dünyasındaki yenilenme hareketleri, özellikle I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte sömürge durumuna düşen Orta Doğu'da çok hızlı bir yayılma sürecine girmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde Mısır ve Hint-Pakistan alt kıtası, Batılı emperyalist ülkelere tarafından sömürülmeye başlanmıştır. Radikal İslamcı hareketler, başta emperyalizm olmak üzere toplumlarının karşılaştığı tüm sosyal sorunlar karşısında kendi çözüm önerilerini üretmişler ve dini metinlerden ödünç aldıkları bazı kavramları kullanarak bu çözüm önerilerini meşrulaştırma arayışına girmişlerdir.

20. yüzyılın başlarından itibaren, bazı dini lider ve alimler tarafından sömürüyle mücadele amaçlarına uygun olarak, İslami metinlerin geleneksel İslam anlayışından farklı ve oldukça radikal bir tarzda yeniden yorumlanması şiddet taraftarı grupların zemin bulmasına büyük katkısı olmuştur. Bu çalışmada dini motifli terör örgütlerine referans olan ideologlar ve bu kişilerin dini anlama ve yorumlama biçimleri irdelenecek, içinde yaşadıkları toplumun ve sosyal dokunun bu kişilerin fikir yapılarının oluşmasına katkısı araştırılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti; İslam kültürünün kazandırdığı değerler ile modern çağın getirdiği toplumsal düzenlemeleri birleştirebilen nadir ülkelerden birisi olması nedeniyle bütün Müslüman ülkeler için model bir ülkedir. Ancak ülkemiz de tıpkı diğer Müslüman ülkeler gibi dini motifli teröre hedef olmuş, maddi ve manevi büyük tahribata uğramıştır. Türkiye'de 1960'lardan itibaren Mısır, Pakistan ve İran kaynaklı eserlerin Türkçeye çevrilmesi ile yükselişe geçen radikal İslamcı yöneliş, özellikle Sovyetlerin Afganistan'ı

işgali ve İran Devrimi'nin etkisiyle kendini daha da belirgin hissettirmeye başlamıştır. Bu hareketler, Müslümanlara içinde bulundukları ümitsiz durumdan kurtulmaları için, dinin özüne dönmeleri gerektiği çağrısında bulunarak “Asrı Saadete” dönmeyi model olarak göstermişlerdir. Dinin özüne dönmekten kastedilen “ilk Müslümanların yaşadığı gibi yaşamak” olarak yorumlandığı taktirde değişen toplumsal kurallara uyum sağlamakta bazı çelişkilerin meydana geleceği açıktır. Oysa yapılması gereken dinin içinde bulunulan çağın ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden yorumlanmasıdır.

Bu araştırmada, Dini motifli terör örgütlerinin ortaya çıktığı toplumsal koşullar, örgüt mensuplarının profili, bu örgütlerin içerisinde yer alan kişilerin din algılamaları, daha dindar olabilmek adına terör faaliyetlerine yürütmekte meşruiyet dayanakları ve motivasyon kaynakları karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak analiz edilmiştir. Bu çerçevede, aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Dinin toplumların hayatında oynadığı rol nedir?
2. Dini radikalliğin ortaya çıktığı toplumsal koşullar nasıldır?
3. İnsan öldürme davranışlarındaki meşruiyet dayanakları ve motivasyon kaynakları nelerdir?
4. Terör ve Dini radikallik arasında ilişki var mıdır?
5. Dini motifli terör oluşumlarının fikri arka planında hangi dini düşünceler vardır?
6. Türkiye’de dini motifli terör grupları hangileridir?

Bu çalışmada yukarıdaki sorulara cevap aramak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, önce din kavramsal olarak tanımlanmış, ardından da dinin toplumsal hayatta oynadığı rol ortaya konulmuştur. Dini radikallik ve dini motifli terör oluşumlarının sapma davranışlarını anlayabilmek amacıyla din, şiddet ve terör ilişkisi ortaya konmuş ve terör çeşitleri açıklanmıştır. İkinci bölümde ise, radikal dini hareketlerin ortaya çıkmasındaki sebepler ile dini radikalleşmede kullanılan kavramlar-argümanlar açıklanmış ve Din-radikallik ilişkisi ortaya konulmuştur. Bu çerçevede radikal Dini hareketlerin öncüleri ile ortaya çıkan ideolojiler açıklanmıştır. Radikal Dini hareketlerin gelişim süreci, ortaya çıktığı toplumsal koşullar, din algılamaları, bireysel profilleri ve sapma davranışları ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de Cumhuriyetten günümüze kadar şiddet-terör olaylarına karışmış olan Dini motifli terör oluşumları açıklanmıştır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Dini terörizm; dini bir yaşantı içerisinde marjinal uçlarda bulunan üyelerin veya teolojik düşüncenin saldırgan bir hale yönelmesi neticesinde ortaya çıkan şiddet ve terör eylemleri "dinî terörizm" olarak adlandırılmaktadır.⁶ Esasında “bütün dinlerin şiddet ve terörü reddetmesine rağmen” bazı din mensuplarının kendi “inanç anlayışları doğrultusunda şiddet eylemleri gerçekleştirdiğine” de şahit olunmaktadır. Buradan yola çıkarak özellikle marjinal fikirlere sahip küçük bir azınlığın 11 Eylül de yapmış olduğu terör faaliyetlerinin ardından tüm “İslam Dünyası’nı” zan altında bırakmaması için “dini terörizm”, “İslamcı terörizm” veya “İslami Terörizm” kavramının yerine “dini motifli terörizm” kavramının kullanılması tercih edilmiştir.⁷ Dini grupların hedeflerine göre yanlış yorumlanmış kavramların yerine dinin asıl kaynağından uzaklaşmış, dinin özünden ve bütünlük yapısından koparılarak parçalanmış, kişisel bir yaklaşımla “sloganlaştırılmış dini içerikli ideolojileri”, “dini motifli terörizmin” ortaya çıkmasında ki sebepler olarak görebiliriz.⁸

Çalışmamızda bir bütünlük oluşturması ve herkes tarafından kolayca anlaşılabilmesi maksadıyla doğrudan alıntılar dışında kalan yabancı yer ve kişi isimleri Türkçede okundukları biçimiyle kullanılmaya dikkat edilmiştir. Nüfusunun büyük kısmını Müslümanların oluşturduğu ülkeleri tanımlarken “Müslüman Ülkeler,” “İslam Ülkeleri,” “İslam Toplumu” ve “Müslüman Dünyası” terimleri, bütün bu coğrafyayı tanımlamak için de “İslam Coğrafyası” terimleri kullanılmıştır.

“Dini referanslı terörü” kullanan gruplar; politik açıdan belirlenen hedefe varmak için veya din kaynaklı amaçlarını gerçekleştirmek için, dini terimleri ve duyguları kendi amaçları doğrultusunda kullanılması cihetinde kendilerini inanç yönünden farklı tanımlayarak bu konuda aynı görüşe sahip olmayanları ötekileştirmektedirler. Hedeflenen amaca ulaşmaya dek kullanılan “her türlü şiddet ve terör yöntemi,” dini kavram ve terimlerin kullanılmasıyla meşrulaştırıldığından, tehlike arz edebilecek şekillere bürünebilmektedir. Gerçekleştirilen eylemlerin Tanrı adına yapıldığı inancı sınırsız ve

⁶Harun Türkoğlu, “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”, t.y., s.25.

⁷Ahmet Özer, “11 Eylül, bölünen dünya, Huntington ve çatışma”, *Journal of Human Sciences* 4/2 (17 Eylül 2007): s.45.

⁸Türkoğlu, “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”, s.17.

ölçüsüz bir şiddetin uygulanabilmesi için maske olarak kullanılmaktadır.⁹ Aslında bu şekildeki davranışlar ile din adına yapılan şiddet eylemleri, dine faydadan çok zarar vermektedir. İslam dininin bir “barış dini” olmasına karşın günümüzde sürekli olarak vahşi eylemler ve terörle birlikte anılması İslam’ın ve Müslümanların itibarını zedelemektedir.

Araştırmanın Amacı

Terörü diğer çatışma, saldırı ve savaştan ayıran en temel konu; masumların bilerek ve isteyerek hedef seçilmesi, yöntem olarak tekrar edilen, sistematik, kasıtlı bir kanunsuz eylem olmasıdır. Ayrıca terör eylemleri siyasi bir amaç doğrultusunda, sembolik hedefler kullanılarak, insanlıktan uzak yöntemlerin uygulandığı oldukça ucuz, buna karşın alabildiğine etkili bir silahtır.

Araştırmamızın amacı “Türkiye’de Dini Motifli Terör Örgütlerinin” araştırılması olduğu için ilk olarak Terörizm nedir? Sorusunu sormak gerekmektedir. Terörizm; politik açıdan istenilen amaçlara ulaşmak amacıyla “toplumda mevcut hukuki, siyasi ve toplumsal yapıyı istemiş oldukları amaçlar doğrultusunda değiştirmek için seçilmiş, korku ve panik havası ile tehdit ederek, bu durumu sembolik bir silah olarak kullanan” harekettir. “Terör açısından önemli olan yapılan eylemden ziyade, toplum üzerinde oluşturduğu tesirdir”.¹⁰ Seçilen hedefler doğrudan toplum üzerinde oluşturulmaya çalışılan korku atmosferine yönelik seçilmektedir.

Bu çalışmada dini motifli terör örgütlerine referans olan ideologlar ve bu kişilerin dini yorumlayış biçimleri irdelenecek, içinde yaşadıkları toplumun ve sosyal yapının bu kişilerin fikir yapılarının oluşmasına katkısı araştırılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Dini bir yaşantı içerisinde marjinal uçlarda yer alan üyelerin veya inanç sistemlerinin saldırgan tavra yönelmesi neticesinde ortaya çıkan “şiddet ve terör” eylemleri "dinî terörizm" olarak adlandırılmaktadır.¹¹ Esasında bütün dinler “şiddet ve terörün” karşısında olmasına rağmen o dinin inananları tarafından kendi inanç anlayışlarını kaynak göstererek şiddet olayları ortaya çıkardıkları da bilinen bir olgudur. Buradan hareketle özellikle marjinal fikirlere sahip küçük bir azınlığın 11 Eylül saldırılarının ardından bütün

⁹Şener Çelik, “Barack Obama döneminde radikalleşme ve şiddet içeren aşırılıkla mücadele”, *"Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi"* 22/1 (26 Mart 2020): s.308.

¹⁰Suat İlhan, *Terör: neden Türkiye, (Terror: why Turkey)* (Alfa Basım-Yayın, 2008), s.12.

¹¹Ali Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, *"ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi"* 1/1 (11 Haziran 2014): s.84.

İslam Dünyası'nı karalamamak adına "dini terörizm", "İslamcı terörizm" veya "İslami Terörizm" tanımları yerine "dini referanslı terörizm" tanımını tercih edilmiştir.¹² Radikal dini grupların asıl hedefleri doğrultusunda "yanlış yorumlanmış, dinin asıl kaynağından uzaklaşmış, dinin özünden ve bütünlük yapısından koparılarak parçalanmış," kişisel bir yaklaşımla "sloganlaştırılmış dini içerikli ideolojileri, dini motifli terörizmin" referans kaynağı olarak kabul edebilir.¹³

"Dini referanslı terörü" kullanan gruplar; politik açıdan belirlenen hedefe varmak için veya din kaynaklı amaçlarını gerçekleştirmek için, dini terimlerin ve duyguların kendi amaçları doğrultusunda kullanılması cihetinde kendilerini inanç yönünden farklı tanımlayarak bu konuda aynı görüşe sahip olmayanları ötekileştirmektedirler. Hedeflenen amaca ulaşmaya dek kullanılan "her türlü şiddet ve terör yöntemi," dini kavram ve terimlerin kullanılmasıyla meşrulaştırıldığından, tehlike arz edebilecek şekillere bürünebilmektedir. Gerçekleştirilen eylemlerin Tanrı adına yapıldığı inancı sınırsız ve ölçsüz bir şiddetin uygulanabilmesi için maske olarak kullanılmaktadır.¹⁴

Aslında bu şekildeki davranışlar ile din adına yapılan şiddet eylemleri, dine faydadan çok zarar vermektedir. İslam dininin bir "barış dini" olmasına karşın günümüzde sürekli olarak vahşi eylemler ve terörle birlikte anılması İslam'ın ve Müslümanların itibarını zedelemektedir. Çok iyi bilindiği ve bu çalışmada da tekrar üzerinde durulacağı gibi İslam Dini hiçbir şekilde teröre izin vermez ve incelendiğinde çok açık bir şekilde görülecektir ki bazı Müslüman ülkelerde görülen terör faaliyetleri İslam'ın bir gereği değil, ekonomik ve soysa-politik sıkıntıların bir dışavurumudur. Din; 21. yüzyılda da tıpkı binlerce yıldır olduğu gibi halen en güçlü ve etkileyici ideolojilerin biridir ve siyasal amaçlarla insanların duygularını istismar edebilmek için kullanılan en büyük silah olmaya devam etmektedir.¹⁵

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada "Türkiye'de, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 15 Temmuz FETÖ darbe kalkışması" dahil "Dini Referanslı Terör Örgütleri" incelenmiş olup; bu çalışmamızda öngörülen politikaların konum ve önemi terörle mücadele adına önemli

¹²Hüsnü Ezber Bodur, "Dini motifli terör fenomeni ve İslam'ın siyasal istismarı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2005): s.81.

¹³Türkoğlu, "İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı", s.25.

¹⁴Şener Çelik, "Barack Obama döneminde radikalleşme ve şiddet içeren aşırılıkla mücadele", *"Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi"* 22/1 (26 Mart 2020): s.308.

¹⁵ Hüsnü Ezber Bodur, "Vahhabi hareketi ve küresel terör", 2003, s.65.

olduğu için ele alınmış ve uygulanması gereken politik stratejilere, “çözüm önerilerine, mücadele yöntem ve stratejilerine” de ayrıca değinilmiştir.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışmamızda kaynak tarama tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede, dini radikallik ve terör ile ilgili kaleme alınmış olan tez, kitap ve makaleler taranmıştır. Bu yayınlar da taranarak elde edilen bilgiler yapılan planlama çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmamız din sosyolojisi bilimi alanında yapılan bir araştırma olmasına rağmen, konunun önemine binaen uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, tarih ve tasavvuf tarihi bilimleriyle de ilişkili mültidisipliner bir araştırmadır. Bu araştırmada; Türkiye’de Cumhuriyetten günümüze kadar şiddet-terör olaylarına karışmış olan Dini motifli terör oluşumları açıklanmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

Terörizm kavramının tarihi geçmişi ve geleceği üzerine araştırma yapan uzmanların, terörizmin tanımı konusundaki fikir birliği yaptıkları temel bir tespit vardır; Terörizm insanlık tarihi kadar eskidir ve insanlık var olduğu sürece devam edecektir. Bu bağlamda; “insan yaşadığı sürece terör olgusunun da yaşayacağıdır” çıkarımı çalışmamızın temel varsayımını oluşturmaktadır.

Literatür Taraması

Araştırma kapsamında yapılan literatür çalışması Dini radikalleşme ve radikalleşme yapılarını içeren çalışmaları ihtiva etmektedir. Aynı zamanda dini motivasyonlu radikalleşme öncelikli bir alan olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda sosyoloji, psikoloji, güvenlik, uluslararası ilişkiler gibi farklı alanlarda çeşitli çalışmalara rastlamak mümkündür. Yapılan çalışmada uluslararası ilişkiler literatürü öncelikli olarak belirlemekle birlikte diğer alanlardan da yararlanan disiplinler arası bir literatür okuması benimsenmiştir. Literatür Türkçe ve İngilizce olarak taranmıştır.

Türkçe literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında kitap olarak basılan en önemli eserlerden birisi Mehmet Ali Büyükkara’nın, “*Çağdaş İslami Akımlar*” adlı kitabıdır. Aynı şekilde akademik bir çalışma olmamasına karşın, Hanefi Avcı’nın; FETÖ’nun başlangıcından itibaren bilgi verdiği kitabı “*Cemaatin İflası: Hoca’nın Ayağının Kaydığı Yer*” adlı kitabı dikkatimizi çeken bir diğer kitaptır. Zeyno Baran’ın “Islam’s Political Insurgency” adlı eserinde radikal dini hareketleri anlama noktasında bilgiler bulmak mümkündür. Farklı sosyal bir yapı içerisinde yeni kavramlar ve

anlamlandırmalar örgüsüyle bireyler daha da radikalleşerek bir gruba olan aidiyetini önceki bağlılığından daha güçlü bir şekilde yapılandırabilmektedir. Ercan Özyiğit “*Radikal İslam’ın Söylemi*” adlı kitabında beden siyasetini, intihar eylemlerini ve cihadı konunun merkezine almaktadır. Ruşen Çakır’ın “*Ayet ve slogan, Derin Hizbullah: İslamcı Şiddetin Geleceği, Milli Görüş Hareketi. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*” adlı eserleri de ülkemiz tarihinde faaliyette bulunmuş dini grupları açıklamış olması bakımından önemlidir. Selim Öztürk “*Küresel Cihadın Ortadoğu’daki Gelişim Süreci*” adlı eserinde El-Kaide Terör Örgütü ve lideri Usame bin Ladin hakkında detaylı bilgi vermektedir.

Makalelere baktığımızda ise genel olarak bizim araştırma yaptığımız dini radikallik ve terör ilişkisi, Selefilik ve Vahhabilik, FETÖ ile ilgili çok fazla makale bulunmaktadır. Hüsnü Ezber Bodur’un “*Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam’ın Siyasal İstismarı,*” “*Moonculuk Hareketi ve Türkiye’de Benzer Bir Cemaat Yapılanmasının Sosyolojik Analizi,*” “*Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör*” gibi makaleleri bizim araştırmamıza ışık tutmaktadır. H. Mehmet. Soysaldı, “*İslam’ın Teröre Bakışı*” Terör ve Uyuşturucu Madde Şiddeti, Yüksel Taşkın; Fethullah Gülen Portresi, Atilla Yayla, “*Terör ve terörizm kavramlarına genel bakış*” gibi literatürde çok fazla makale bulunmaktadır.

Yabancı yazarlar ile ilgili literatür taraması yaptığımızda JasonBurke, “*El Kaide; Terörün Gölgesi*” adlı eseri dikkatimizi çekmiştir. El Kaide terör örgütünün gerçekleştirmiş olduğu eylemleri geniş bir şekilde açıklamıştır. Andrew SchadDorven “*Lebanon’s Hizbollah Movement: The Party of God*” adlı eserinde Lübnan Hizbullahı hakkında detaylı bilgi vermektedir. Tamara Sonn, “*Islamic fundamentalism and political Islam. History Compass*” adlı eserinde İslami köktencilik ve siyasal İslam konusunda açıklamalarda bulunmuştur.

I. BÖLÜM

1. TERÖR VE TERÖRİZMİN TARİHİ

Geçmişten günümüze niteliği farklı olmakla birlikte terör, varlığını inkar edilemez bir gerçekliktir. Konu hakkında araştırma yapanların fikir birliğine vardığı bir tanımlama yapılamamıştır.¹⁶ Terörün varlık sahasından tamamen silinememesi, terörle girişilen mücadelenin ne denli zor olduğunun kanıtıdır. Terör nedir? Sorusunun cevabı basit gibi gözükmesine rağmen aynı zaman da güçtür. Kişisel yargılarla subjektif tanımlamak kolaydır ancak nesnel yargılarla yapılacak objektif bir tanımlama oldukça zordur. Daha çok bir ulus ve devletin yaptığı tanımlama kolay olabilirken, genel kabul gören uluslararası bir tanımlama yapmak zor, hatta mümkün gözükmemektedir. Daha basit bir ifadeyle, devletlerin bünyelerindeki şiddet olaylarının niteliğini terör olup olmaması açısından daha kolay tanımlayabilirken, küresel şiddet olaylarının niteliğinde genel geçer ortak ve net bir tanımlama yapılamamaktadır. Neticede terörün tartışılmaya başladıktan sonra günümüze kadar uluslararası toplum tarafından fikir birliğine vardığı bir tanımlama yapılamamıştır.

Terör kelimesi kökeni batıya ait bir kavram olup Fransızca; “terreur”, İngilizce ise, “terror” kelimeleriyle ifade edilmektedir. Türkçe sözlükte “yıldırma, cana kıyma, malı yakıp yıkma, korkutma ve tedhiş” gibi anlamlara gelmektedir. Bu faaliyetleri yapan kişiye terörist, bu eylemlerin tamamına da terörizm denilir. Terim olarak terör, “insanları yıldırma, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir.” Başka bir ifadeyle terörü, “örgütlü ve kurlsız şiddet hareketleriyle hukuk dışı güç kullanarak amaca ulaşma eylemi” olarak tarif edebiliriz.¹⁷

Fransız Devrimi’nde, 1789 yılında jakoben aşırılığı tanımlamak için ilk defa terör kelimesi kullanılmıştır. Terörizmin günümüz manasında ortaya çıkışı da bu olayla gerçekleşmiştir. Fransız İhtilali, tesadüfi olmaması, düzenli, amaçlı ve örgütlü olması ve çoğulcu olmayan köklü ve yozlaşmış baskıcı bir sistem yerine yeni bir sosyal yapı

¹⁶Sarkan Salman, “Terrorism: a conceptual framework”, *International Journal of Humanities and Social Science* 5 (30 Haziran 2021): s.36.

¹⁷H. Mehmet Soysaldı, “İslam’ın teröre bakışı, *terör ve uyuşturucu madde şiddeti*, t.y”., Samsun Valiliği Bilim ve Kültür Hizmeti, Hergem Yayınları.2018 s.196.

oluşturma amacı gütmesi açısından terör ile iki ortak yönden benzerlik arz etmekteydi. 19. yüzyılda, Karl Marks'ın; “terör, devrimin lokomotifidir”¹⁸ yaklaşımıyla Marksçı ve komünist fikirlerin etkisiyle terörizm denildiği zaman “devrimci ve devlet karşıtı” bir boyuta geçilmiştir.

Devletler arasında terör tanımına yönelik farklılıklar daha çok kendi birlik beraberliği ve düzeni tehdit eden faaliyetler doğrultusunda yapılmaktadır. Örneğin Türkiye’de “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti’nin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”¹⁹ tanımlaması yapılmıştır.

Din, insanlık tarih boyunca en önemli olgulardan birisi olması nedeniyle dini duyguların istismarı da en sık görülen sosyal hastalıkların başında gelmiştir. Bu çalışmada dini motifli terör örgütlerine kaynaklık eden Selefi-Vehhabi düşünce biçimi ve bu ideolojinin oluşmasında katkı sağlamış düşünürlerin fikirlerine geniş bir biçimde yer verilecektir. Daha sonra ülkemizde faaliyet gösteren en önemli iki dini motifli terör örgütü olan El Kaide ve Hizbullah Terör Örgütü (HTÖ)’nün kuruluşlarından itibaren yaptıkları eylemlere kadar önemli nirengi noktaları açıklanacaktır. 15 Temmuz 2016 da darbe kalkışması yapan FETÖ terör örgütü bütün yönleriyle ele alınıp uluslararası bağlantılarına değinilecektir.

İslam Dünyasının Batı karşısında geriye düştüğü 17. yüzyılın başlarından itibaren tekrar eski görkemli dönemi canlandırmaya yönelik olarak başlatılan, İslam dünyasındaki yenilenme hareketleri, özellikle I. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte sömürge durumuna düşen Orta Doğu’da çok hızlı bir yayılma sürecine girmiştir. Batılı emperyalist güçlerin orduları karşısında Mısır ve Hint-Pakistan alt kıtası 1930-1940 tarihleri arasında aciz bir duruma düşmüşlerdir. Radikal İslamcı Hareketler, başta emperyalizm olmak üzere toplumlarının karşılaştığı bütün sosyal sorunlar karşısında kendi çözüm önerilerini

¹⁸Halis Ayhan, “Terör kavramı, güvenlik konseyi ve genel kurul özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 sonrası terör yaklaşımı”, 21 (2001): s.123.

¹⁹Halis Ayhan, “Terör kavramı, güvenlik konseyi ve genel kurul özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 sonrası terör yaklaşımı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11/21 (2015): s.111.

üretmişler ve dini metinlerden ödünç aldıkları bazı kavramları kullanarak bu çözüm önerilerini meşrulaştırma arayışına girmişlerdir. 1960’lardan itibaren hız kazanan Soğuk Savaş’ta büyük oranda Batılı güçlerin yanında bulunan Müslüman toplumlar, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) güçlerince desteklenmişlerdir. Sovyetler Birliği’nin; “Yeşil Kuşak Teorisi” adı altında Müslüman ülkeler tarafından kuşatılması planı kapsamında,²⁰ Batılı ülkelere verilen desteğin de etkisiyle, İslam dünyasındaki “yenilenme hareketleri/radikal İslamcı gruplar” da güç kazanmaya başlamıştır. Dünyanın hemen her bölgesinde Batı dünyası tarafından bir şekilde finanse edilen “hot spot” diye tarif edilen bu yerler; başıboşluğun olduğu veya güçlü bir merkezi yönetimin olmadığı coğrafi bölgelerde savaşlar desteklenirken, askeri darbeler ve terör problemlerinin de finansa edildiği yerler olarak bilinmektedir.²¹

Bazı dini lider ve alimler tarafından 1900’lü yılların başlarından itibaren siyasal amaçlarına uygun olarak, İslami metinlerin geleneksel İslam anlayışına alternatif ve oldukça radikal şekilde yeniden yorumlanması şiddet taraftarı oluşumların zemin bularak yapılanmasına büyük katkı sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti İslam kültürünün kazandırdığı değerler ile modern çağın getirdiği hukuki düzenlemeleri birleştirebilen nadir ülkelerden birisi olması nedeniyle bütün Müslüman ülkeler için model bir ülkedir. Ancak ülkemiz de tıpkı diğer Müslüman ülkeler gibi dini motifli teröre hedef olmuş, maddi ve manevi büyük tahribata uğramıştır.

Türkiye’de 1960’lardan itibaren Mısır, Pakistan ve İran kaynaklı eserlerin Türkçeye çevrilmesi ile yükselişe geçen radikal İslamcı yöneliş, özellikle Sovyetlerin Afganistan’ı işgali ve İran Devrimi’nin etkisiyle kendini daha da belirgin hissettirmeye başlamıştır. Bu hareketler, içinde bulundukları ümitsiz durumdan kurtulmaları için, Müslümanlara dinin özüne dönmeleri gerektiği çağrısında bulunarak “Asrı Saadet’e” dönmeyi hedeflemişlerdir. “Dinin özüne dönmekle” kastedilen “ilk Müslümanların yaşadığı gibi yaşamak” olarak yorumlandığı takdirde değişen toplumsal kurallara uyum sağlamakta bazı çelişkilerin meydana geleceği açıktır. Oysa yapılması gereken dinin içinde bulunan toplumun ve çağın ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden yorumlanmasıdır.

İslam’ın gelecek dönemlerde de terörle beraber anılmasına engel olmak ve ülkemizi meydana gelebilecek terör saldırılarından korumak için alınması gereken tedbirlerin

²⁰ Ali Çağlar, “Küreselleşme sürecinde aşırıçılığın yükselişi, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*” 7/1 (01 Haziran 2017): s.70.

²¹ Selçuk Zengin - İrfan Demir, “Terörle mücadelede paradigma değişimi”, *EKEV Akademi Dergisi* 15/48 (2011): s.3.

başında, İslam'ın gerçek bir barış dini olduğu anlatılmalıdır. İslam Dininin terörü reddettiğini en açık şekliyle başta Müslümanlar olmak üzere bütün insanlığa anlatmak sorumluluk sahibi her Müslüman'ın görevidir.

Ülkemiz, geçmişten bu yana yerli veya uluslararası çok sayıda dini motifli terör örgütüne istemeden de olsa ev sahipliği yapmıştır. Ancak biz HTÖ, DAESH ve El Kaide terör örgütlerini çalışmamız kapsamına aldık. Bu örgütlerin seçilmiş olmasının başlıca sebebi ülkemizde çok ciddi eylemler yapmış ve halen de bu potansiyeli taşıyan en etkili örgütlerin bu örgütler olmasıdır. HTÖ, Şia Mezhebi'ne mensup İran İslam Devleti ile yakın bir etkileşim içinde bulunması, buna karşın DAESH ve El Kaide'nin Sünni ve Suudi Arabistan'ın resmi ideolojisi olan Vehhabi inancına mensup olması da bütüncül ve kapsayıcı bir çalışma olması açısından bu iki örgütün seçilmesinde katkı sağlayan etkenlerdir. İBDA-C ve Hiz-but Tahrir terör örgütleri ile FETÖ terör örgütüne detaylı bir şekilde değinilmiş olup Uluslararası bağlantıları incelenmiştir.

1.1. Tanımlar

Bu başlık altında; fundamentalizm, terör, radikalizm ve dini referanslı teröre ilişkin kavramsal tanımlara yer verilmiştir. Araştırmamıza esas olarak görülen bu kavramları açıklayarak, çalışmamızın ön hazırlığı hakkında bilgi verelim.

1.2.Fundamentalizm

Fundamentalizm kavramı dinlerini en doğru şekilde yaşadıklarını iddia eden ve kendilerini fundamentalist olarak niteleyen Protestan Hıristiyanlar tarafından kullanılmıştır ve ilk olarak Amerika kıtasında ortaya çıkmıştır. “Fundamentalist” terimi İncil'in kahinlere aracısız olarak Tanrı tarafından verilen mesajlar olduğuna inanlar için kullanılır.²²

Tek otoritenin İncil olduğu inanç felsefesini benimseyen Protestan Fundamentalistler, binyıl/milenyum inancını yaygınlaştırarak İncil'in kökenine dönmeyi hedeflemektedirler. Hiçbir şekilde Kilisenin otoritesini kabul etmeyen fundamentalistler, kendisini vahyin temsilcisi gören Kilise'ye karşı, Tanrı'nın kelamı İncil'in vahyin temsilcisi olduğunu savunarak, İncil'i dini otoritenin asıl kaynağı kabul etmişler ve dini yapıda Kilise'yi dini otorite olmaktan çıkarma amacını gütmüşlerdir.²³ 1920'lerin Amerika'sında, “Kutsal metinlerin insan eliyle değiştirilip değiştirilmediği, metni okuyan insanların bu metinlere sadık kalması gerektiği ya da aynı metnin yorumlanarak farklı

²²IngmarKarlsson -Kayaoglu Turhan, *Din, terör ve hoşgörü*. (Homer, 2005), s.39.

²³Ramazan Altıntaş, “Teolojik sekülerleşmenin neden olduğu inanç ve davranış problemleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2002): s.60.

anlamlar kazanıp kazanmadığı” konularıyla ilgili bir tartışma olarak ortaya çıkan fundamentalist düşünce ve eğilimler, zamanla dini hayata uygun bir toplumun nasıl kurulacağı tartışmasına, son olarak da siyasi bir anlama bürünmüştür. Fundamentalizm; Hristiyan Teolojisinde; modernizm ve sekülerizm karşısında “kilisenin aslî değerlerini korumak amacıyla ortaya çıktığı dönemde var olan, olumsuz çağrışımlarına rağmen temelde, öze dönüş şeklinde pozitif bir anlam taşıdığı da görülmektedir.”²⁴ Ancak günümüzde fundamentalizm, radikal din mensuplarının özgür olduklarını iddia eden toplumlar üzerinde dayatmacı bir dini anlayış kurmaya çalışmaları nedeniyle anlam değişikliğine uğramış, hoşgörüsüzlük, şiddet ve olumsuzluk içeren bir kavram olarak algılanmıştır.²⁵

Esasında Batı kaynaklı olmasına rağmen fundamentalizm kavramı, Radikal İslami hareketlerin ivme kazandığı son yıllarda “İslam Dini’nin farklı yorumlardan birisi olan Selefî düşünce müntesiplerini tanımlamak için de kullanılmaktadır.”²⁶ Fundamentalizmi siyasi etkinliklerle ilişkilendirenlere göre ise, 19. yüzyılın sonlarında Cemaladdin Afgani gibi dini sosyo-politik alanda etkinleştirme faaliyetleri İslami fundamentalizmin başlangıcını oluşturmaktadır. 19. yüzyılda, İslam dünyasındaki birçok Müslüman aydın, Batı sömürgeciliğine ve emperyalizme karşı ideolojik bir mücadele başlatmıştır. Afgani’nin İttihad-ı İslam (İslam Birliği) çağrısı bağımsızlık mücadelesi için ideolojik temellerin oluşturulmasını amaçlamakta idi. İslam Birliği çağrısı, politik ve sosyal sistemin İslami ilkelere dayalı olarak örgütlenmesini savundu, ancak aynı zamanda modern bilimsel ve teknolojik yenilikleri de benimsemeye çalıştı. Bu bağlamda Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Seyyid Kutub ve Mevdudî gibi siyasal İslam ideolojisine çağrı yapanları da aynı bağlamda ele almak mümkündür.²⁷ İslami köktencilik olgusu, 1960’lı yıllardan itibaren yükselişe geçmiş olmakla birlikte 1970’li yıllarda petrol fiyatlarındaki yükselişle birlikte 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi’nin de siyasi ve sosyal yansımalarıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Geline bu noktada esasında İslam dünyasında ortaya çıkan fundamentalizmi “kapsamlı bir ihya hareketinin bileşenlerinden bir bölümü” gibi tanımlamak veya bir sınır koymak oldukça güçtür. İslami fundamentalist hareketler, İslam

²⁴Temel Yeşilyurt, “İslam, iman ve fundamentalizm, *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*” 2/2 (t.y.): s.84-85.

²⁵Yeşilyurt, “İslam, İman ve Fundamentalizm”, s.84.

²⁶Nurullah Çakmaktaş, *İslami hareketlerin sosyolojisi: Mısırda Selefî hareket* (Master’s Thesis, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2018), s.9.

²⁷Asaf Ganbarov, “İslami Fundamentalizm: Mit mi yoksa gerçek mi?”, *İslâmî İlimler Araştırma Vakfı*, t.y., s.139.

dininin temel kaynaklarını farklı tarzda yorumlamalarının sebeplerinden biri de ortaya çıktıkları toplumların ve etkili oldukları bölgelerin çeşitli özel şartlarından da etkilenmiş olmalarından dolayıdır. Bu hareketler, bütün insanlığa gönderilen İslam dininin evrensel yapıda olmasından yola çıkarak, İslam inancının vahdet/tevhit/teklik karakteri üzerinde yoğunlaşmışlardır.²⁸

Bilindiği üzere Ortaçağda egemenliği kabul edilen büyük “İslam devletlerinin” güç kaybetmesinden sonra Batılı devletler güçlerini arttırıp İslam dünyası üzerinde kontrolü sağlamışlardır. “Britanya Mısır, Filistin, Irak, Körfez ülkeleri, Hindistan ve Uzak Doğu Güney Asya Ülkeleri, Fransa Fas, Tunus, Cezayir ve Suriye’de, Rusya da Orta Asya üzerinde egemenlik kurmuşlardır.” Batı devletleri sömürü amacıyla işgal ettikleri İslam topraklarında daha uzun süre kalmak, hakimiyetlerini ve kontrollerini güçlendirmek için, toplumun düşünce yapısını değiştirmeye dönük olarak dindışı/seküler/laik hukuk sistemlerini de beraberinde getirmişlerdir. Artık sömürüye açık İslam ülkelerinde ise geçerli olan “İslam hukuku; evlilik, boşanma ve miras gibi kişisel hukuk alanlarına” hapsedmişlerdir. “Demokrasi, insan hakları, ekonomik gelişmişlik ve barış vaadinde bulunan Batılı sömürgeciler, 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren İslam ülkelerinden çekildikten sonra geride kendi seküler hukuklarına uygun bir yönetim sergileyen krallıklar ve askerî hükümetler bıraktılar.”²⁹ Ondan sonra da ayrıldılar. İslam ülkeleri “3. Dünya ülkeleri” diye tanımlanan ülkeler düzeyine düşmüş oldu. İslam ülkelerinde yaşanan problemlerden dolayı Dini Reformistlerden bazıları, reformcu rejimleri ve hükümetleri yaşanan olumsuz olayların müsebbibi olarak gördüler. Müslümanların çoğu; “hukukun toplumun ahlaki temeli” olduğuna; “İslamcılar da gerçek İslam toplumunun ancak İslam hukukunun kurallarıyla yönetilmesi”³⁰ gerektiğine inandılar. Şer’i hükümlere kesin olarak dönmenin, “İslam dünyasının tekrardan ilerleyebilmesi açısından tek umut” olacağını iddiasında bulunan reformistler, yeni ve Şer’i kaynaklı- İslam’ın Hükmettiği- devlet yapılarına olan inançları ortaya çıkmış oldu. Böylelikle İslami Fundamentalizm kavramı olarak tanımlanan hareketler ortaya çıktı.³¹

Son zamanlarda popüler olan Fundamentalizm kavramı uluslararası siyasi politikada, köklü tarihi dokuya sahip Hristiyan kökenli bir kelime olmasına rağmen, günümüzde biraz da bilinçli olarak daha çok “İslamcı radikal hareketleri” tanımlamak için

²⁸Mehmet Ali Kirman, “Sekülerleşme perspektifinden dinî ve sekülerfundamentalizmler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008): s.283.

²⁹Çakmaktaş, *İslami hareketlerin sosyolojisi*, s.49.

³⁰Çakmaktaş, *İslami hareketlerin sosyolojisi*, s.14.

³¹Tamara Sonn, “IslamicfundamentalismandpoliticalIslam”, *HistoryCompass* 4/1 (2006): s.181.

dile getirilmektedir. Burada tarih boyunca her dinin, şiddet ve baskıyı savunan köktenci fundamentalist oluşumlarının var olduğu hakikatini göz ardı edemeyiz. Buradan hareketle fundamentalizm ve İslam kavramlarını birlikte kullananlar art niyetlidir ve şiddet yanlısı köktenci gruplarla İslam'ı özdeşleştirmeye çalışmaktadırlar. Bugün bu art niyetlilerce sanki bir İslami modelmiş gibi lanse edilen “Siyasal İslamcı ya da fundamentalist” köktenci dini grupların uluslararası güvenliğin gündemindeki en önemli problemi olduğunu söyleyebiliriz. Fundamentalistler, inançları doğrultusunda amaçlarına ulaşmak için dini referanslı bazı şiddet faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Terörizm ile fundamentalizm arasındaki yakın bağlantıyı ortaya koyan böyle durumlar uluslararası güvenliği ciddi anlamda tehlikeye sokmaktadır.³²

Günümüzde “İslam dünyasındaki radikal dini hareketleri” de kapsayacak şekilde fundamentalizm kavramının tanımının art niyetli olarak genişletilmiş olduğunu görmekteyiz. Kavram, “Protestan kökenli olmasına rağmen İslam dünyasında ortaya çıkmış olan dini hareketleri kapsayarak yaygın bir şekilde” kullanılmaya başlamıştır. Fundamentalizmin kökenine baktığımızda İncil'in yanılmazlığını savunmak, sekülerleşen dünyada akılcılık aleyhtarlığı yapmak pahasına incili hayata hakim kılmaktır. Oysa İslam dünyasındaki şartlar Hristiyan dünyasında kavrama zemin hazırlayan şartlardan tamamen farklıdır. İslam dünyasındaki yenilenme hareketlerini Batı kültürüne ait kavramlarla tanımlamak doğru değildir.

1.3. Dini Örgütlenme ve Terör Örgütleri

Dini gruplar, ortak inanç esasları etrafında toplanan bireylerin meydana getirdiği sosyal yapılardır.³³ Belli bir amaca varabilmek için faaliyet göstermek maksadıyla bir araya gelmiş ve organize yapı kurmuş gruplara sosyal örgüt denmektedir.³⁴ Sosyal örgüt, belirlenmiş amaçlara ulaşabilmek maksadıyla gönüllülük esasına göre güçlerini birleştiren insanların oluşturduğu bir sistemdir. Dini örgütler, diğer örgütlerden (sanayi işletmesi, sendika vs.) kendine özgü örgüt hedefiyle ayrılır. Dini örgütlerin ilk hedefleri; sahip oldukları değerleri korumak, yaymak, davranış beklentilerine uyulmasını sağlamak ve bunu kontrol etmektir.³⁵

³² Selçuk Arı - Okan Arslan, “Uluslararası ilişkiler ve Din: Tanrı tarafsız mı”, *Ankara: Platin Yayınları*, 2005, s.155.

³³ Abdulhamit Budak, “Geçmişten günümüze dini gruplar olarak tarikatların siyasi yapılarla ilişkileri”, *Amasya İlahiyat Dergisi*, 14 (2020): s.262.

³⁴ Hasan Coşkun, *Geleneksel Alevi sosyal örgütlenmesi Sivas Kangal Türkmen Alevileri örneği* (PhDThesis, Necmettin Erbakan University (Turkey), 2014), s.9.

³⁵ Coşkun, *Geleneksel Alevi sosyal örgütlenmesi Sivas Kangal Türkmen Alevileri örneği*, s.11.

Örgüt ile ideoloji birbirinden ayrılmayan iki halka gibidir. Terör olayında ideoloji beyin ise, örgüt vücut gibidir. İkisi birbirini tamamlamaktadır. Terör örgütünü meydana getiren unsurları ana ve destek unsur olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Ana unsurlar da kendi arasında üç kısımdan oluşmaktadır: a) Kuvvetli ve Çekirdek Lider Kadro: Her terörist hareketin çekirdeği sahip olduğu lider kadrosudur. b) Yeraltı Örgütü: Örgütün alt yapısıdır. Her örgüte göre yapılaşma farklı olmaktadır. c) Vurucu-Militan Güç: Eylemleri gerçekleştiren, daha doğrusu “tetikçi” tabir edilen örgüt mensuplarıdır.³⁶

Destek unsurlar da iç destek ve dış destekten oluşmaktadır. İç destek; terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği ülke kamuoyundan destek görmeleridir. Dış destek ise; bir ülkenin anayasal düzenine karşı illegal bir faaliyet içerisinde olan bir örgütün başka bir ülke tarafından desteklenmesidir.

Türkiye’deki radikalleşen örgütlenmeler temel İslami grup ve anlayışlara ters düşmekte, geleneksel anlamdaki İslam anlayışını devam ettiren kişi ve gruplara karşı tavır almakta ve hatta düşman olarak algılanmaktadırlar.³⁷

Dini örgütlenmeleri şu şekilde gruplandırabiliriz.

- 1- *Dini Motifli Terör Örgütleri*: Hizbu’t Tahrir, İBDA-C, Hizbullah, El Kaide, DAESH ve FETÖ.
- 2- *Radikal Dini Gruplar*: Radikal söylemlere sahip olmakla birlikte günümüzde silahlı eylemleri bulunmayan Malatyalılar, Haksöz, Vahdet, Tevhit.
- 3- *Dini Şahsi veya Siyasi Yönden İstismar Edenler*: Siyasi partiler, Vakıflar, Dernekler, Ticari Kurumlar-Şirketler, Medyum, Üfürükçü ve Muskacılar
- 4- *İnancında Samimi Olanlar*: Halkımızın büyük çoğunluğu dini değerlere bağlı olarak, herhangi bir oluşumun etkisinde kalmaksızın dini vecibelerini yerine getirmeye çalışan vatandaşlarımızdır.³⁸

1.4. Terör ve Terör Çeşitleri

Günümüzde çok sık kullanımı olan kavramlardan biriside “terör” terimidir. Her devletin öznel bakış açıları ve farklı yorumlarla siyasi yönden tanımlamaya çalıştığı “terör”

³⁶Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, s.89.

³⁷Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, s.87.

³⁸Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, s.88.

kavramının, geniş ve karmaşık anlamlandırmalar nedeniyle uluslararası toplumlar tarafından kabul gören ortak ve genel geçer tanımı yapılamaz hale gelmiştir.³⁹

Terör; Fransızca “terreur”, Latince “terrere” kelimesinden türetilmiş ve dilimize geçen bir kavram” olup, “gücünü veya bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma ve tedhiş anlamına” gelmektedir.⁴⁰ Latince “terrere”den, Fransızca ‘terreur’ kelimesinden dilimize geçmiş olan terör sözcüğünün şaşırtma, korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak, yıldırma, yoğun baskı” gibi anlamları vardır. Genelde bu açıklamaların baş tarafına “siyasi bir amaç için yapılıyor olması” eklenmiştir. Türkçede, her ne kadar "dehşet, tedhiş" gibi anlamları olsa da terörün, "siyasal nitelikli şiddet" anlamına geldiği akıldan çıkarılmamalıdır.⁴¹

Terör şiddeti sadece askeri güçlere, kamusal veya özel alanların koruma ve güvenliklerine yapılan saldırılarla ilgili olmayıp özellikle siviller ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik yapılan saldırılarla ilgili de kullanılmaktadır.⁴² Terörizm; korku ve dehşet salmak ve bu korku paranoyasının her kim olursa olsun, başına ne zaman, nerede ve ne geleceğinin bilinmemesi gibi tam olarak muğlak bir durum olarak tanımlanabilir.⁴³

Günümüzdeki şekliyle ilk terör eylemlerini gerçekleştiren kişi olarak Hasan Sabbah bilinmektedir. Kurmuş olduğu örgüt ise “Batıniler/Haşhaşiler” olarak bilinir. Haşhaşilerde örgüt içindeki itaat ve disiplinden bahsedilirken verilmiş olan emre kesin itaat, düşünmeden canını feda etmenin temel kural olduğunu belirtilmektedir. Hasan Sabbah’ın bu kurallara uymadığı için kendi oğlunu bile acımadan feci şekilde öldürttüğünü rivayet edilmektedir. “Kurtarılmış bölgeler” kavramı ve vur kaç taktikleri de ilk olarak Sabbah’ın uyguladığı terör taktiklerindendir.⁴⁴

Tarihi belgelerle sabit olan bilgilere göre müritlerine haşhaş yediren ve haşhaşın bağımlısı anlamını gelen “Haşhaşilerin düzenlemiş oldukları suikastlarda hançer kullandıkları bilinmektedir. Hasan Sabbah’ın amacına ulaşabilmek amacıyla 11.ve 12 yüzyıldan itibaren İslam dünyasına saldırılar düzenleyen “Haçlılar Ordusu” ile de işbirliğine girerek başlattığı terör hareketlerinde başarılı olmak ve taban kazanmak için

³⁹Murat Aygen, “Self-determinasyon ve terörizm: PKK Terör Örgütü”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research* 7/64 (2020): s.4014.

⁴⁰“Reign of Terror | History, Significance, & Facts”, *Encyclopedia Britannica*, erişim: 05 Haziran 2021, <https://www.britannica.com/event/Reign-of-Terror>.”

⁴¹M. Sami Denker, “*Uluslararası terör Türkiye ve PKK*” (Boğaziçi Yayınları, 1997), 217: s.3.

⁴²Soysaldı, “İslam’ın Teröre Bakışı”, s.197.

⁴³Yusuf Şen, “Terörün toplumlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerine Bakış: Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/2 (2015): s.21.

⁴⁴Hüseyin Arslan, “Kamu güvenliğinin önemli bir tehdidi olarak intihar bombacılığı fenomeni ve mücadele yöntemleri”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 19/1 (2017): s.51.

devleti halkın gözünde “zalim devlet” konumuna düşürmesi diğer terör taktiklerinden bazılarıdır.⁴⁵

Hasan Sabbah’ın günümüzdeki terör örgütlerinde olduğu gibi güçlü düşmanları ile göğüs göğse çarpışamayacağını anlamasından dolayı müntesiplerini iyi örgütleyip, gizli ve düzenli bir grup tarafından çalışmalarını sürdürdüğü uzun metrajlı Haşhaşilik propagandasıyla, amaçlarına ulaşmak istediği fark edilmektedir. Kendisine bağlı olanlara haşhaş içirip, madde bağımlısı yaparak, beyinlerini uyuşturduktan sonra “cennet vaad ederek” kendisine bağlayan Sabbah, düzenli ordu ve askerleriyle savaşa gitmekten ziyade, kendisine bağlılık yemini eden üyelerini önde gelen düşmanlarını öldürecek suikastçılar olarak göndermiştir. Suikast düzenlenen liderlerin öldürülmesinden sonra oluşması muhtemel otorite boşluğunu fırsata dönüştürmeyi planlamıştır.⁴⁶

1.4.1.Devlet Terörü

Devlete yönelik terörizm; terör yapılanmaları arasında en çok bahse konu olan, siyasi iradenin dışında bulunan gruplar ve kişiler tarafından devlete karşı yöneltilen her türlü şiddet, saldırı ve terör faaliyeti olarak bilinmektedir. “Ayrılıkçı etnik terör” şeklinde de tanımlanan devlet terörü “belli bir bölgede siyasi ve sosyal düzene karşı silahlı mücadele” ederek, bölgeyi egemen olan devletten kurtardıktan sonra kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir devlet kurmak şeklinde ifade edilebilir. Ancak günümüzde “Devlet terörü” ile “ayrılıkçı-etnik terör” birbirinden ayrılmış farklı terörizm tipleridir. Devlet terörü” devrimci” bir yapıya sahiptir.⁴⁷

Klasik olarak Devlet terörizmi, devletin kendi yapılarını kullanarak vatandaşlarının tamamına, bünyesinde barındırdığı farklı din, mezhep, inanışa sahip toplum gruplarına, azınlıklar veya siyasi muhalefeti oluşturan kesimlere uyguladığı toplu tutuklama, sistematik işkence veya öldürme gibi eylemleri ifade etmektedir. Böylelikle “siyasal terör/baskıcı terör” olarak belirtilen devlet terörünün, tarihte sık sık ortaya çıkmış olan “totaliter devlet yapılanması, iktidarı güçlendirme, belli bir azınlığı kontrol etme, iç savaş veya ayaklanmaya karşılık harekete geçmek için başvurduğu eylemler” biçiminde kendini göstermiştir. Devlet terörizmi; devletin görevli personeli yanında devlet adına çalışan veya bir şekilde devlet ile bağlı olan -Derin Devlet-devletin kontrolündeki kişi veya gruplarca

⁴⁵Arslan, “Kamu güvenliğinin önemli bir tehdidi olarak intihar bombacılığı fenomeni ve mücadele yöntemleri”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 19/1 (2017): s.51.

⁴⁶M. Sadi Bilgiç, “Terör ve Terörle Mücadele”, *Bilgesam Yayınları Dergisi*, 2009, s.95.

⁴⁷Atilla Yayla, “Terör ve terörizm kavramlarına genel bakış”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 45/1 (1990): s.360.

“acil durumlarda görev alan ve yasal devlet sisteminin dışında ve hiyerarşik olarak üst bir pozisyonda kendini tanımlayan bir yapı” tarafından-İkili Devlet de denilmektedir-gerçekleştirilen eylemlerdir.⁴⁸ Devlet; orantısız güç/zor kullanma kullanımı noktasında devletin elinde bulunan her çeşit gücü kullanarak bazen “silahlı eylem yoluyla” teröriste dönüşebilmekte ve karşı görüştekilere rejim aleyhine girişilen bir faaliyet olarak gösterip, yapılan uygulamaları yasal ve meşru olarak göstermek için çalışılmaktadır.⁴⁹

Devletin rejimine, siyasi yönetim şekline karşı direnen ve mücadele eden, devleti yıkma sarsma ve korkutma gibi amaçları olan ve bu konuda eylem yapan kişi veya gruplara karşı yasal olmayan yöntemler kullanılarak yürütülen karşı terörizmdir.

1.4.2. Etnik Ayrılcı Terör

Etnik teröre “milliyetçi terör” adı da verilmektedir. Mevcut sistem içerisinde farklı bir etnik gruba mensup olan bireylerin terör faaliyetleri olarak tanımlanabilecek yapılanmalar içerisinde göstermiş olduğu eylem çeşididir. Etnik azınlık; bir devleti oluşturan birey ve grupların halkları arasında baskın olan gruplardan farklı olarak “dil, ırk, din ve milliyet” olarak ayrı değerlendirilebilecek gruplardır. Ancak devlet denildiğinde sadece tek bir etnik kökene sahip olan grupların oluşturduğu yapı olarak idrak etmenin doğru bir tespit olmadığını belirtmek gerekmektedir. Devlet, farklı etnik kökene mensup gruplar üzerinde bunları yöneten hukuki ve idari bir sistemi ifade ederken, millet kavramı ise, etnik kökenden ziyade kültürel farkların ön planda olmadığı, ortak amaçlarına ulaşmak maksadıyla ideolojik bir fikir etrafında toplanan insanların oluşturduğu üst yapılanmayı ifade etmektedir.⁵⁰

Bir devlet yönetim sistemi içerisinde etnik bir grubun, hak ettiğini düşündüğü bireysel ve sosyal hakların, kendi ait olduğu etnik gruba ayrımcılık yapılarak verilmediği iddiası ile silahlı mücadele etmekten başka farklı bir yöntem bulunmadığına inanan veya gerçekten de öyle olan durumlarda ortaya çıkan terör tipidir.⁵¹ İktidarların terörist diye nitelendirdiği bu gruplar, ülkede yaşayan bazı kesimlerce “özgürlük savaşçısı” gibi sayılmaktadır. Etnik terör, parçalanmış vatan toprağını birleştirmeyi veya işgal edilerek boyunduruk altına alınmış bir ülkenin halkını kurtarmayı amaçlayan gruplarca yapılan

⁴⁸Mahmut Cengiz, “Mafyadan derin devlet ve casusluk ilişkilerine organize suçlarda yeni trendler”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* 4/1 (2014): s.74.

⁴⁹Tulga Uyar, “*Terörle mali ve hukuki mücadele*” (Adalet Yayınevi, 2008), s.30.

⁵⁰Abdullah Topçuoğlu, “Ulus devlet ve etnisite olgusu”, *Türkiye Günlüğü* 33 (1995): s.107.

⁵¹Bekir Çınar, “*Devlet güvenliği, istihbarat ve terör*” (Sam Yayınları, 1997), s.245.

terör olarak tarif edilirken; “Filistin Kurtuluş Örgütü, IRA, Tamil Kaplanları” ulusal terör diye tanımlanan gruptan sayılmaktadır.⁵²

1.4.3. İdeolojik Terör

Siyasi düşüncelerin, sağ ve sol ideoloji olarak kutuplaştığı iki farklı grupta belli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen terörizm çeşididir. Terörist eylemler diye tanımlanan faaliyette bulunan gruplar, mücadelesini verdikleri düşünceyi-fikri öncelikli olarak etkin oldukları bir bölgede egemen kılmak, sonrasında ulaşabildikleri dünyanın her yerine fikirleri yaymak amacını gütmektedir. Irk üzerinden yürütülen bir yayılmacı politikaları bulunmaktadır. ABD’de kurulan, beyazların üstünlüğünü savunan, siyahi karşıtı, ırkçı ve göçmen karşıtı KuKlux Klan terör örgütü ile Nazi Almanya’sında yeniden yapılanmaya çalışan neo-Naziler sağ kanattaki terör örgütlerine; İtalya’da 1970’ler ve 80’lerde aktif olan “Kızıl Tugaylar” isimli Marksist Leninist örgüt ise sol kanattaki ideolojik terörün çarpıcı örnekleridir.⁵³

İdeolojik terör, dünyada yeni bir sistem ve nizam kurmakla görevli olduğunu düşünen yapıların başvurduğu yöntemlerden biri olup bu yolla kurulmuş pek çok diktatörlüğün halen iktidarını sürdürdüklerini bilmekteyiz. İdeolojik terör zamanla diktatörlüğe dönüşürken, sınıfsal tabana dayanan veya dini referanslı olmakla birlikte “ırkçı-milliyetçi rejimlere” de dönüştüğü bilinmektedir.⁵⁴

1.4.4. Teknolojik ve Siber Terör

Toplumsal hayatın ayrılmaz parçalarından birini de teknoloji oluşturmaktadır. Günümüzde bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve bilgisayarların yaygınlaşması insanları çoğu bakımdan bu teknolojiye bağımlı hale getirmiştir. İnternet, bilgisayar, cep telefonu, uydu ve teknolojileri gibi bilişim ürünleri günlük hayatımızın vazgeçilmezlerindendir. Teknolojik ve siber terörizmin ortaya çıkması siber alanın terörist faaliyetler için kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Terörün en gelişmiş çeşidi “teknolojik ve siber terörü” olarak kabul edilmektedir. Siber terörü bilişim teknolojilerini kullanarak insanlar da korku ve panik havası yaratarak halka zarar vermeye dönük eylemler olarak tanımlayanlar bulunmaktadır. Siber terörün en önemli amaçları arasında siyasi gaye güderek terörist amaç uğruna insanlara zarar vermek ve acı çektirmek için devletin gözetiminde ve

⁵²Aygen, “Self-determinasyon ve terörizm”, s.4016.

⁵³Davut Taş, “Türkiye’de terörle mücadelede Türk kamu yönetiminin işlevleri üzerine genel bir değerlendirme: PKK örneği” (Master’s Thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014), s.45.

⁵⁴Emre Kongar, “Küresel terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül” (Remzi, 2002), s.79.

korumasında bulunan telekomünikasyon, ulusal güvenlik ağları gibi bilişim teknolojileri ve bunların materyallerini çalmak, değiştirmek, onlara zarar vermek bulunmaktadır. Siber Terörü, eski klasik terörden farklı kılan şey, siber teknolojileri kullanarak bilişim araçlarıyla saldırı gerçekleştirmek suretiyle insanlara, kamuya ve devlete zarar vermesidir.⁵⁵Yeni kabul edilen terör yöntem ve eylemlerinin, gelişen teknolojiyle paralel olarak değiştiği fark edilmektedir. Terör örgütlerinin saha çalışmalarının dışında kendi içinde eskiye nazaran epeyce değişik yöntemlere başvurarak eylemlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir. İnsan kaynakları ve maddi güç açısından maliyeti daha az olan bu tür faaliyetler çoğunlukla siber terör olarak tanımlanmaktadır. Bir saldırının siber terörizm olarak tanımlanabilmesi için mala ya da bireye karşı korku veya şiddet içermesi gerekmektedir. Siber terörün insan kayıplarına sebep olan veya fiziki hasarlara neden olan, çok fazla ekonomik kayıplara sebep olan saldırılar şeklinde de tanımlanabilir.⁵⁶

1.4.5. Dini Radikalleşme ve Dini Terör

Dini kaynaklı terörü incelerken öncelikli olarak dikkate alınması gereken durumlardan biri; “her ideolojinin kendi içerisinde radikalleşme potansiyeli taşıyabileceğinin” farkında olmaktır. Din referanslı terörü sadece İslam inancına mensup Müslümanlara indirgemek çok yanlış bir yargıdır. Günümüzde baktığımızda, Balkanlar, Karadağ ve başka birçok bölgede meydana gelen saldırılar; Hristiyan inancına mensup kişilerce işlenen cinayetler terör açısından göz ardı edilemez. Son yıllarda dini kaynaklı teröre Japonya’da da rastlanmaktadır. Bu durum özellikle batılı ülkeler ve basını tarafından göz ardı edilmekte veya bilinçli yapıldığı düşünülmektedir.⁵⁷ Terör olayları değerlendirildiği vakit, İslâm dinine mensup insanlardan daha çok Şii inancına ve Selefi inanca mensup insanların -genelleme olmaksızın- terör ve terör olgusuna yatkınlığı anlaşılmaktadır.⁵⁸

İslami radikalleşme ifadesiyle ilgili önemsenmesi gereken konuların en başında Selefilik gelmelidir. Geçmişteki öncü Müslüman büyükleri ile model gösterilen dindar şahıslarca benimsenen yol, yöntem, anlayış ve mezhepler Selefilik kavramını ifade eder.⁵⁹

⁵⁵Muharrem Gürkaynak - Adem Ali İren, “Reel dünyada sanal açmaz: siber alanda uluslararası ilişkiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*” 16/2 (2011): s.266.

⁵⁶Sinan Şahin, “Terörizm ve terör örgütleri ile mücadele: Türkiye’nin DEAŞ (İŞİD) terör örgütüyle mücadele politikası”, 2017, s.145.

⁵⁷Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, s.85.

⁵⁸Kuyaksil, a.g.e, s.85-86.

⁵⁹Süleyman Uludağ, “İslâm düşüncesinin yapısı: selef, kelâm, tasavvuf, felsefe” (Dergâh Yayınları, 1979), 37: s.33.

Radikal İslami grupların düşünce sistemlerinden birisi olan Selefilik, İslam dininin bir siyasi akım tarafından yeniden Kur'an ve Hadis merkezli yorumlanmasıyla oluşturulan anlayışın adıdır. Selefiligi günümüzde ağırlıklı olarak Hanbeli ve Maliki anlayışları kapsayan “Soft/Yumuşak Selefilik” ve Vahhabi inancına yakın “Hard/Sert Selefilik” olarak sınıflandırmak mümkündür.⁶⁰

İslam'ın katı ve tutucu bir anlayışını kabul etmekle beraber İslam'ı bid'at ve hurafelerden temizlemeye ve “öze dönüşe-Asr-ı Saadete” yönelik bir arzu gütmektedir. Böylece Kur'an ve Sünnet kaynaklı dinin özüne dönüş ile birlikteasr-ı saadet dönemindeki saf ve sade dini yapıya dönüşü kabul etmektedir. “Hard/Sert Selefilik” aklı geçiştiren, pozitif bilimlerin gelişimine engelleyen, içtihadı kaldıran, radikal yaklaşım için tekfiri ve şiddeti normal gören bir ortam sağlamaktadır. Bu açıdan “radikal dini hareketlerin” özellikle bu anlayıştan ortaya çıkması bir bakıma normaldir.⁶¹

Selefilik, “SuudSelefiligi, Tebliğci Selefilik, İlmi Selefilik, İlerlemeci (Takaddumi) Selefilik, ModernistSelefilik” gibi dört ana grupta değerlendirilebileceği gibi çok çeşitli alt dallarının olduğunu söylemek de mümkündür. Yöntem ve hedefleri açısından ele aldığımızda Selefiligi dört kategoriye ayırabiliriz: “Teolojik Selefilik,” hayatı tecrübe ederek dini pratik yaşam biçimi olarak algılayan düşünce biçimi olması yönüyle yorumsal olarak diğerlerinden farklıdır. “Kültürel Selefilik,” dini düşünce boyutunda meydana gelen zihinsel değişim aracı olarak değerlendirir. “Siyasal Selefilik,” dini sosyal ve siyasi bir örgütlenme aracı olarak kullanarak toplumsal dönüşümü hedeflemektedir. Son olarak “radikal selefilik” ise dini ideolojik bir baskı ve dayatma aracı olarak kullanarak zor yoluyla değişimi sağlamayı hedeflemektedir.⁶²

İbnTeymiyye ile bir yükseliş yakalayan Selefilik daha çok “dini bid'at olarak tabir edilen dine sonradan eklenen gerek itikadi gerekse de ameli yeniliklerden arındırmak” olarak tarif edilebilmektedir. Aslında asıl amaç; “İslam dinini ilk hali ve ilk muhataplarının anladığı şekliyle” anlamaktır.

Radikal İslami gruplardan bir diğeri ise Vahhabiliktir. Vahhabiliğin ortaya çıkış sürecinde “Haricilik akımı ile Hanbeli mezhebinin Arap Yarımadası'nda bedevi aşiretlerin bir araya gelmesiyle” yeni bir yorum olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Vahhabiler genel

⁶⁰Mehmet Bozkurt, “Selefilğin tarihsel gelişimi ve felsefi altyapısı”, *TESAM Akademi* 3/1 (t.y.): s.52.

⁶¹Bozkurt, “Selefilğin tarihsel gelişimi ve felsefi altyapısı”, s.52.

⁶²Hilmi Demir, “Radikal selefi hareketler ve terör örgütleri: kavram ve teorik çerçeve”, *TEPAV, Şubat*, 2016, s.3.

olarak “itikatta Selefî amelde Hanbelî olduklarını” ifade etmektedirler.⁶³Vahhabiliğin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhâb ise “mezhepte bir yenileyici” olarak görüldüğünden Vahhabilik diye ayrı bir mezhepten söz etmezler. Bununla birlikte vahhabilerin Ahmet b. Hanbel’in görüşleri ve İbnTeymiyye’nin görüşlerini tam olarak yansıttığına dair şüpheler de vardır. Aslında Mezhebin Abdülvehhab’a nispet edilmesi dolaylıdır. Hatta mezhebin kendi içinde Abdülvehhab ile oğlu arasında itikadi meselelerin birçoğunda çok büyük ihtilaf ve görüş farklılığı bulunmaktadır. Çünkü Abdülvehhab, kendi oğlunun düşünce ve yorumlarına, onun ortaya koyduğu görüşlerine ciddi anlamda karşı çıkmış, muhalif olmuştur.⁶⁴Vahhabilik ile söylememiz gerekenlerden biri de bugün yaygın olarak Vahhabilik ile Haricilik arasında bağ kurulabilmektedir. Vahhabilik mezhebi, Türk Düşünce Tarihi’nde davranışlarındaki katılık, imanlarındaki bağnazlık ve kendi inanışlarında olmayanları kafirlik ile itham etmeleri yönünden “Haricilik” mezhebi olarak görülür.⁶⁵Vahhabiler, yaklaşık altı yüzyıl boyunca Müslümanların çoğunun İslam’dan saptıklarını ve “müşrik” olduklarını iddia ederek kendileri gibi düşünmeyen “Müslümanların mallarını ve canlarını helal” saymaktadırlar. Mensuplarına baş kaldırılmasının ve bidatlerle mücadele edilmesinin zorunlu olduğunu telkin ederek bunun bir “iyiliği emretme kötülükten sakındırma” hareketi olduğunu savunmaktadırlar.⁶⁶

“Gerçek Müslüman kimdir?” Sorusundan başlayarak bu süreç giderek daha da ivme kazanıp siyasal alana kadar erişmekte“radikallik ve fanatiklik derecesine göre terör gibi yollara” da çevrilmektedir. “Allah’ın egemenliğini hâkim kılmak” düşüncesi ile başlayan süreç ilk olarak yakın çevrede etkisini göstermektedir. Yaşanılan çevrede bu durum sağlandıktan sonra asıl düşman olarak belirlenen “emperyalizm, Siyonizm ve Batı” gibi düşmanlara sıradaki asıl düşmanlar prensibi ile yaklaşılmaktadır. Bu ilk olarak kendisini “yönetici elitlere karşı bir isyan durumunda göstermekte daha sonra da cihat etmeyi” değişime uğratmaktadır. Bu durumda “cihat sadece nefsi bir mücadele olmaktan öteye gidip siyasal ve toplumsal düzeyde silahlı bir mücadele ve isyanın” genel adını çağrıştırmaktadır.⁶⁷

⁶³Osman Oral, “Hayderîzâde İbrahim Efendi’nin Vehhabilik adlı makalesi, *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*” 7/2 (2015): s.79.

⁶⁴Oral, “Hayderîzâde İbrahim Efendi’nin Vehhabilik adlı makalesi”, s.79.

⁶⁵Oral, “Hayderîzâde İbrahim Efendi’nin Vehhabilik adlı makalesi”, s.72.

⁶⁶Mehmet Ali Büyükkara, “İhvan’danCüheyman’a: Suudi Arabistan ve Vehhabilik” (Rağbet Yayınları, 2013), s.43.

⁶⁷Fulya Atacan, “Radikal İslam’ın küresel bir tehdite dönüşüm süreci: Afganistan deneyimi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2008): s.33-34.

Radikal İslami hareketlerde, katı ve şiddete meyilli düşüncenin rağbet görmesinde “ideolojik temel, klasik, çağdaş İslami kaynaklar ve selefi kaynaklar” çerçevesinde oluşmuştur. Selefi görüşe göre “İnancın radikal bir şekilde yorumlanması ile birlikte iman kavramı, daha çok bir inanış, mezhep, grup gibi dar sınırlar içinde” var olmak zorunda kalmıştır. “Hâkimiyet ve ilahi düzen, cihat ve şiddet, cahiliye ve tekfir” gibi sloganik söylemler daha çok kabul edilir olmuştur. Gerçekten de imanın belli bir gruba aitmiş gibi olması ile birlikte “kabulün mutlaklaştırılması ve kesin fikre dönüşmesi” birbirini takip eden bir hal almıştır.⁶⁸ Özellikle inancı dar bir alana hapsetme durumunu haricilerde görülen ve bunu benimsemeyen diğer bireyleri ötekileştirerek savaşılmaması gereken bir düşman konumuna getirmiştir. Burada “biz ve onlar olarak görülen büyük bölünme çatışma ekseninin ana mantığını” oluşturmaktadır. Bu sebeple “tek doğru mezhep” düşüncesi “diğerlerini ötekileştirmeyi bir zorunluluk haline getirmiş ve çatışma durumundan uzak durmayı” imkânsız hale getirmiştir.⁶⁹ Çatışmaya sebep olan “tek doğru” anlayışını yok etmedikçe “biz ve ötekiler” arasındaki çatışma durumunun engellenmesi oldukça zordur. “Sert Selefilik” kültürel birikiminin “cihatçı vahhabi anlayışla birleşmesi sonucu tekfirciliğin artışı ile birlikte toplum içerisinde bölünme ve git gide radikalliğin artışı” eşit bir seyirde ilerlemektedir.⁷⁰

⁶⁸Necmettin Çalışkan - Yusuf Okşar, “Hâricilik anlayışının kökenleri ve günümüzdeki yansımaları”, *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2020): s.114.

⁶⁹HalilAydınalp, “Çağdaş kural dışı tekfirciliğin yapısal unsurları üzerine bir model denemesi-I”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (2016): s.164.

⁷⁰Aydınalp, “Çağdaş kural dışı tekfirciliğin yapısal unsurları üzerine bir model denemesi-I”, s.165.

II. BÖLÜM

2. KAVRAMLAR

2.1. Dini Radikalleşmede Önemli Kavramlar

Radikallik, herhangi bir konuda veya siyasal görüş açısından mevcut olan sistemin veya uygulamanın tamamı ile değişmesini istemek veya savunmak için ortaya çıkan fikirleri, kişileri ve grupları ifade eden kavramdır.⁷¹ Dini radikalleşme ise kamusal ve siyasal sistemi dini referanslara dayalı bir yönetim biçimine dönüştürmek olarak tanımlanabilir. Radikallik, demokratik bazı talepleri şiddet ve baskı unsuru kullanılarak farklı bir yöntem ile gerçekleştirmeye çalışmaktır.⁷² Dini referanslı radikal hareketler meşrutiyet kazanmak veya fikirleri topluma empoze edebilecek zemin oluşturabilmek için propaganda yapacakları bazı kavramların çok sık kullanıldığı görülmektedir. Propaganda faaliyetleri yürütülürken kullanılan kavramlar radikal hareketlere katılması muhtemel bireyler için adeta ilahi bir sesleniş, manevi bir dokunuş unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷³ Dini referanslı kavramlarla radikalleşme yolunda ilerleyen birey üyesi olduğu grubun empoze ettiği şekilde düşünerek gruba uyum sağlar ve sonraki yaşamında hayatını bu şekilde sürdürmeye devam eder. Dini radikalleşmede bazı kavramlar “şariat, cihad, emr-i bi'l-ma'rufnehy-i ani'l-münker, bey'at-biat, el-velave'l-bera, tağut, hicret, dârülharp- dârüssulh- dârülİslam, tekfir-tebdi'-tadlilve'ridde-mürtet” olarak sıralanabilir. Aynı zamanda bu kavramları günlük hayatında kullanan bireylerin dini radikallikle bağlantılı olabileceği gibi bir algı, ön kabul ve yanlış bir çıkarımdır.⁷⁴ Burada bahsi geçen kavramlar “dini referanslı örgütler” tarafından anlamları tanımları dışında değiştirilerek söz konusu örgütün çıkar ve amaçları için kullanılmaktadır. Bu kavramlar örgütlerin sosyal medya hesaplarında, çevrimiçi dergilerinde, internet sitelerinde veya yayınlanan sesli ve görüntülü propaganda konuşmalarında sıkça kullanılmaktadır. Bu dönem “katılımcıların

⁷¹Kirman, “Sekülerleşme perspektifinden dinî ve sekülerfundamentalizmler”, s.283.

⁷²Ahmet Emin Dağ, "Radikallik", *Uluslararası ilişkiler ve diplomasi sözlüğü: İngilizce-Fransızca-Türkçe* (Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), s.371.

⁷³Demir, “Radikal selefi hareketler ve terör örgütleri”, s.4-5.

⁷⁴Demir, “Radikal selefi hareketler ve terör örgütleri”, s.6.

grup aidiyetini içselleştirdiği ve yeni bir kimlik kazandığı süreç olmakla birlikte koza dönemi” olarak tarif edilmektedir.⁷⁵

Radikal grupların kendi düşüncelerini empoze edecekleri kavramları kullanmalarının diğer bir sebebi grup aidiyeti oluşturarak “biz” ve “biz ve onlar” arasındaki farka vurgu yapıp, sınırların net bir şekilde fikirsel bazda çizilmesi içindir. Böylelikle yani “biz ve onlar” sınırının çizilmesi ile ötekileştirilen diğer gruplara karşı “pozisyonlarının ne olacakları ve nasıl bir iletişim kuracakları” ile ilgili de bir yol haritası çıkarmaktır. “Biz ve onlar” ayrıştırmısından sonra doğru yolda olanın, huzurlu olanın ve kendi gruplarında olmasından müsebbip mükafatlandırılacak olanların “biz iken” onlar ise tam karşı cephede olup huzurun ve güvenin olmadığı, yanlış yolda ilerleyen ve hoşaga gitmeyen tarafı temsil etmektedir.⁷⁶ Şunu çok iyi anlamamız gerekmektedir. Burada “onlar yani dış grup” olmadan, “iç grup yani biz” grubunun oluşmasının da mümkün olmayacağıdır. Biz grubu içerisindeki sadakat, birliktelik ruhu ve işbirliği ve güvenin devamı esasında dışarıda “ötekileştirilen onların” varlığına bağlıdır.⁷⁷

2.1.1. Şeriat

Sözlükte; “bir yöne doğru gitme, açılarak uzayıp gitmek, açık olmak; açık hale getirmek anlamlarındaki ‘şerea’ kökünden türeyen ‘şeriat’ ve ‘şir‘at’ kelimeleri insanların ya da hayvanların su içtiği, açıkta olan ve kesilmeyen akarsu; bu suya giden yollar” manalarına gelmektedir.

Şeriat; İlâhî irade tarafından konulan hükümler ve kullanılan değerler bütününi ifade etmektedir. İslâm düşüncesinde merkezî bir konuma sahip olan şeriat kavramı, İslamiyet’in tarihi kavramsal çerçevesi boyunca klasik kaynaklarda din kavramından daha çok vurgulanmıştır.⁷⁸

Radikal dini grupların Müslüman toplumlarda 1960’lardan itibaren güçlenmeye başlaması sonrasında Batılı ülkelerde bombalama eylemleri gerçekleştirilmiştir. İran ve Suudi Arabistan gibi Şeriat ile yönetilen devletler ile Afganistan’da Taliban terör örgütü ve Suriye ve Irak’ta etkili olduğu bölgelerde DAESH terör örgütlerinin bütün dünyanın gözü

⁷⁵Demir, “Radikal selefi hareketler ve terör örgütleri”, s.13.

⁷⁶Fatih Yaman, “İslam Toplumlarda şiddet yanlısı radikalleşme nedenleri üzerine bir inceleme”, *Milel ve Nihal* 13/2 (2016): s.47.

⁷⁷Doğa Başer v.dğr., “Empati kavramına Bauman çerçevesinden bir bakış”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13/19 (30 Eylül 2019): s.52-53.

⁷⁸Talip Türcan, “Şeriat - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 17 Haziran 2021, /seriat.

önünde gerçekleştirdikleri uygulamalarla⁷⁹ “şeriat korkusu” dünyada hızla yayılmaya başlamıştır.

2.1.2. Cihad

Kavram olarak Cihadı; “nefisle mücadele, İslâm’ı tebliğ ve düşmanla savaşıma” olarak tanımlayabiliriz.⁸⁰ İslam geleneğinde daha çok Tasavvuf ehline, nefse karşı verilen mücadele “büyük cihad” olarak tanımlanmış ve kullanılmıştır. Cihad’ı; aynı zamanda “Allah’ın yolunu takip etmek için gerçekleştirilen her türlü faaliyet” olarak da tarif etmek mümkündür. İslam âlimleri “cihadın sadece İslam’ın savunulması amacıyla Müslümanlara yüklenen görev” olduğunu söylemişlerdir. Radikal dini hareketler tarafından yapılan tanımlamaya göre cihad; “hem Müslüman, hem de Müslüman olmayan topraklarda İslam ile hükmetmeyen hükümet ve halklar ile savaşmak”⁸¹ olarak tanımlanmıştır.

Radikal dini hareketler açısından Cihatçıları farklı gruplarda değerlendirebiliriz. Bunlardan ilki “milliyetçi veya ayrılıkçılardır.” Bu tür gruplarda “kendileri ve müntesipleri için ayrı ve güvenli bir bölge” temel amaçtır.⁸² Milliyetçi ve ayrılıkçı bu gruplar çoğu bölgede başarısız olup yoğun baskı altında kaldıklarından dolayı yönetime karşı mücadele eden gruplardan oluşmaktadır. Bu gruplardan bazıları da ilk tabakasını yerelde başarısız olan milliyetçilerin oluşturduğu “küresel cihatçı” diye tanımlayabileceğimiz El Kaide’nin cihadı dünyaya yayma projesiyle aynı fraksiyonda hareket eden “radikal İslami” gruplardır.⁸³

İslam ülkelerinde demokratik yönetimlerin olmayışı İslami hareketleri yer altına itmiş batıya karşı kendilerini savunmayan, batı ile yarış edemeyen gençler radikal İslami hareketlere katılarak cihat etme arzusu ile kendilerini radikal dini hareketlerin içerisinde bulmuşlardır.⁸⁴ El Kaide terör örgütünün New York’ta gerçekleştirdiği terör saldırısı ve saldırı sonrasında yapmış olduğu açıklama ile bunu din, iman, İslam ve Müslümanlar için

⁷⁹Fatma Bozan, “Radikal örgütlerin ortaya çıkmasında batı politikalarının etkisi”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD) 2/Special Issue 1* (2016): s.15.

⁸⁰Ahmet Özel, “Cihad - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 05 Haziran 2021, /cihad.

⁸¹Bekir Topaloğlu, “Cihad - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 14 Ocak 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad>.

⁸²Abdullah Gökhan Yaşa, “*Dini referanslı radikalleşme örüntüleri: Suriye Örneği*”(PhDThesis, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2019), s.28.

⁸³Necmettin Özerkmen, “Terör, terörizm ve radikal İslamcı terör”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 44/2* (19 Ocak 2017): s.257.

⁸⁴Özerkmen, “Terör, terörizm ve radikal İslamcı terör”, s.257.

yaptığını iddia etmesi dünyada bütün Müslümanların imajını zedelemiştir.⁸⁵

2.1.3. Tagut

“Tagut”, “hak yoldan saptıran, bazılarınca yaratılmışlık üstü konumunda tutulan varlık anlamında bir Kur’an terimi” olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶ Tâğût kelimesi “İslamiyet öncesi cahiliye döneminde,” Kâbe dışında kutsal sayılan ibadet yerleri, putlar veya bakıcılar için kullanılıyordu. Tagut, “Sahabe ve Tabiun döneminde Allah dışında mabud kabul edilen canlı veya cansız nesnelere verilen isim” olmuştur. Bu durum radikal dini örgütler tarafından karşı cephede olan devletlerin veya rejimlerin meşruiyetinin geçerli olmadığını belirtmek için ve rejimi sarsmak amacıyla çok sıklıkla kullanılmaktadır.

Müslümanların geneli gibi düşünmeyen bazı radikal gruplar, halkının çoğu Müslüman olan devletlerin Allah’ın kitabıyla ve Peygamberin sünnetiyle hükmetmediği görüşünde oldukları için devletleri, rejimleri ve sistemleri “Tâğût” olarak nitelemektedirler.

2.1.4. Dârülharp-Dârüssulh-Dârül İslam

Dârü’l-harp kavramı genellikle “kendisiyle dârül İslâm arasında savaş halinin mevcut olduğu ülke” mânasında kullanılmaktadır. İslâm hukuku kaynaklarında “dârül İslâm dışındaki ülkeler” anlamında, günümüzde de genellikle “yabancı ülke” manasına gelecek şekilde kullanılmaktadır.⁸⁷

Darüssulh; “aralarında savaşmamak üzere antlaşma yapılan çoğunluğu Müslüman olan yani İslam ülkeleri/beldeleri olarak kabul edilen ülkelere Darüssulh” denilmektedir.⁸⁸

Darul İslam; “İslâm hukukunda, İslâmî veya İslâm dışı bir iktidarın yönetimi altındaki ülke” şeklinde veya “Müslümanların yöneticisinin (devlet başkanının) hüküm ve sultanının yürürlükte olduğu ülke” şeklinde tarif edildiğini görmekteyiz.⁸⁹ Burada geçtiği şekliyle Darul İslam olarak tarif edilen zaman dilimi, Hz. Muhammed’in Medine’ye hicret ettikten sonraki döneme tekabül etmektedir.

İslami hareketlerde kavramların kullanımı farklılık gösterebilir veya aynı grup içerisinde farklı liderler farklı zamanlarda kavramlara farklı anlamlar yükleyebilmektedir.

⁸⁵Mustafa Selim Yılmaz, “Ortadoğu denklemine selefi düşüncenin yeri üzerine”, t.y., s.14-16., erişim: 01.Haziran 2021.

⁸⁶Metin Yurdagür, “Tagut - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s.372., erişim: 05 Haziran 2021, /tagut.

⁸⁷Ahmet Özel, “Darülharp - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 19 Haziran 2021, /darulharp.

⁸⁸Ahmet Özel, “Darussulh - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 19 Haziran 2021, /darussulh.

⁸⁹Ahmet Özel, “Darulislam - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 19 Haziran 2021, /darulislam.

İhvanı Müslimin liderlerinden Hasan el-Benna, Cahiliye, hâkimiyet veya darül harp kavramlarını kullanmaz iken, SeyyidKutub belki de hayatının çoğunu hapishanelerde geçirmiş olmasından kaynaklanan bir sebeple muhtemel yaşadığı dönemi cahiliye olarak görmektedir. Ve bu cahiliye dönemine karşı cihat çağrısı yapmaktadır. Şüphesiz SeyyidKutub’un görüşleri, direkt olarak İhvan’ın siyasal görüşü olmayıp, buna mukabil örgüt müntesipleri içerisinde Kutub’un görüşlerini emir gibi telakki eden azımsanamayacak sayıda üye bulunmaktadır.⁹⁰

2.1.5. Tekfir

Tekfir; “küfre nisbet etmek, mümin olarak bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermek” demektir. “Allah’a şirk koşanlar, Allah’ın “üçün üçüncüsü” olduğunu söyleyenler; “Allah’ın âyetlerine karşı mücadele edip, Kuran’ın Allah’tan geldiğini inkar edenler, Allah’a ve Onun elçisi Hz. Muhammed’e karşı muhalefette bulunanlar; Allah’ın haram kıldığını helal sayanlar; Allah ile, peygamberleriyle, âyetleri ve Allah’ın emirlerini alaya alıp, küçümseyenler, dilleriyle inandıklarını söyleyip kalpleriyle inkâr edenler (münafıklar)” ile ilgili İlahi Kitapta hüküm olarak kafir tanımlaması yapılmıştır.”⁹¹

Tekfir, dini teolojik alanda tartışılan bir konu olmanın da ötesine geçerek siyasi-politik amaçlara hizmet eden bir araca dönüşmüş, iktidar muhalefet ilişkilerinde muhalefeti ortadan kaldırmak için temel dayanaklardan birisi olmuştur.⁹²

2.1.6. Ridde–Mürted

Ridde;“Redd” kökünden türemiştir. “Ridde ve İrtidâd, fıkıh terimi olarak müslüman bir kişinin kendi iradesi dahilinde İslâm dininden çıkmasını, İslam’ı reddetmesini ifade eder. Dinden çıkan erkeğe mürted, kadına ise mürtedde tanımlaması yapılmıştır.”⁹³

Aykırı görüşleri dolayısıyla “inançlı birisi, ‘mürted’ olarak kabul edilmiş; bu kişinin öldürülmesine, cenaze namazının kılınmamasına ve sahip olduğu mal-mülkün diğer Müslümanlara ganimet olarak dağıtılmasına” karar verilmiştir.⁹⁴

⁹⁰Yavuz Cankara - Pınar Özden Cankara, “Ortadoğu’nun en köklü İslamcı yapılanması olan Müslüman Kardeşler Örgütü’nün uluslararası sistemde algılanması”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2019, s.130.

⁹¹Yusuf Şevki Yavuz, “Tekfir - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 19 Haziran 2021, /tekfir.

⁹²Muammer Esen, “Tekfir söyleminin dinî ve ideolojik boyutları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011): s.102.

⁹³İrfan İnce, “Ridde - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 28 Mayıs 2021, /ridde.

⁹⁴Esen, “Tekfir söyleminin dinî ve ideolojik boyutları”, s.105.

2.1.7. Bidat

Bidat; Arapçada “ıcat etmek, örneği olmaksızın yapıp ortaya koymak, inşa etmek anlamlarına gelen “bd’a” kökünden türeyen bid’at, daha önce benzeri bulunmayıp sonradan ortaya çıkan (muhtes) şey” anlamına gelmektedir. İslam dini ile ilgili konularda “amel ve davranışlardan başka günlük yaşamla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, uygulama ve âdetler” de bid’at olarak kabul edilmektedir.⁹⁵ Kuran’ı anlama ve yorumlamada “bidat ve hurafeleri” ortadan kaldırma ve müminleri “Kur’an” ve “sahih sünnete” dayanan sade İslam’a yöneltme gibi konularda büyük ölçüde İbnTeymiyye ekolü olarak da tarif edilebileceğimiz anlayış⁹⁶ dini radikal hareketlere ilham kaynağı olmuştur.

2.1.8. Hicret

Hicret sözlükte “terk etmek, ayrılmak, ilgisini kesmek” demektir. Hicret, terim olarak “genelde gayri Müslim ülkeden-Mekke’den- İslâm ülkesine -Medine’ye- göç etmeyi, özelde ise Hz. Peygamber’in ve Sahabe-i Kiram’ın Mekke’den-Medine’ye göçünü” ifade eder.⁹⁷

Radikal İslami hareketler diğer kavramlarda olduğu gibi Hicret kavramına da farklı anlamlar yükleyerek devrimsel bir hareket için fikri alt yapısını oluşturmak maksadıyla genel kabul gören anlamlarının dışında farklı anlam yüklemeleri yapmışlardır. Radikal İslami hareketin fikir öncülerinden kabul edilen Ali Şeriatî Hicret Kavramını farklı olarak; “Peygamber’in hicreti sadece bir şehirden başka bir şehre intikal etmek değildir. Bir insan tipinden bir başka tipe intikaldir. Veraset yoluyla gelmiş, geleneksel kanser dokusu topluluğundan intikal. Bir beze gibi onu kökünden kazımak, onu dışarı atmak, özgür ve farklı bir dünyaya gelmek”⁹⁸ şeklinde ifa etmiştir.

2.1.9. Beyat-Biat

Biat kelimesinin aslı “beyat” olup “satmak, satın almak gibi anlamlara gelmektedir. Beyat; “yöneticilik tevdi etmek, birinin yöneticiliğini benimsemek” anlamında kullanılmıştır. Dini politik “bir akid olarak ise devlet başkanını seçme, belirleme ve İslâm

⁹⁵Cengiz Kallek, “Biat - TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, erişim: 28 Mayıs 2021, /biat.

⁹⁶Mustafa Öztürk, “İslam Dünyasında yenilik ve yenilikçilik karşıtlığının zihniyet kodları -modern Türkiye örneği-”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 9/1 (01 Mart 2009): s.2.

⁹⁷Özcan, “ABD’nin Afganistan operasyonu ve Türk dış politikası”.

⁹⁸Ali Şeriatî, “Kendini devrimci yetiştirmek”, *Çev. Ejder Okumuş, Fecr Yayıncılık, Ankara, 2009*, s.126.

hukuku çerçevesinde ona bağlılık gösterme”⁹⁹ anlamına gelir.

İslam dünyasında farklı bölgelerde ve farklı zaman dilimlerinde çeşitli mezhep ve meşrepten imam, halife veya yönetici olarak göreve geldiklerinde “beyat-biat” kavramı üzerinden farklı tartışmalar ortaya çıkmış zamanla bu kavram dini radikal örgütlerin kullandığı, üyelerin gruba bağlılıklarını sabitleştirmek için defaatla üzerinde durdukları kavramlardan biri olmuştur. Şia imamet inancı bunun en dikkat çeken sonucudur diyebiliriz.

2.2. Devrimci Cihadın Fikir Akımları

Düşünce ekolleri olarak ortaya çıkan mezhepler; sosyal, siyasal ve iktisadi gerekçelere dayanan beşerî oluşumlardır. Farklı tasniflere rağmen genelde İslam düşüncesinde; Haricilik, Mürcie, Şia, Mutezile ve Ehli Sünnet olmak üzere beş temel ekolden söz edilmektedir. Tarihi gelişimleri ve inanç yapıları olarak bu mezhepler içinde yeşerdikleri toplumsal yapının karakteristik yapısından büyük oranda etkilenmişler, fertlerinin kültürel ve ekonomik yapısı mezheplerin dini anlama ve değerlendirme biçimlerini de büyük oranda etkilemiştir. Dolayısıyla da mezhepler benzer karakterdeki toplumlar içinde yayılma alanı bulmuşlar ve içlerinde bulundukları toplumların tarihi arka planları ve tecrübeleri itikadi değişimlere de neden olmuştur.¹⁰⁰

2.2.1. Hariciler

Hiz. Muhammed’in vefatından sonra özellikle Hiz. Ali’nin hilafeti zamanında ortaya çıkan halifelik tartışmalarında ve sonrasında “Sıffin Savaşında” takip eden zaman diliminde “Hakem olayından rahatsız olup, Hiz. Ali ve Muaviye taraftarlarına düşman olan “Hüküm Allah’ındır” düsturu¹⁰¹ ile adeta terör estiren binlerce insanın kanını akıtıp İslam dünyasında ilk ayrılık ve terör sayılabilecek hareketi da başlatan siyasi düşünceye “Haricilik,” bu doğrultuda inanan ve düşünen kişilere de “Harici” denilir.

Hariciler; çok sert yapıları, ibadetlere dikkat etmeleri ve Kuran’ın lafzı üzerinde durup, manası üzerinde durmayışları ile bilinen, savunduğu dini görüşleri ve fikirler noktasında sabit olan bir grup olarak bilinmektedir. Sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan Vehhabiliği de set tutumları ile etkileyen radikal dini bir oluşumdur.¹⁰²

⁹⁹Kallek, “Biat - TDV İslâm Ansiklopedisi”.

¹⁰⁰Muharrem Akoğlu, “Entelektüel Mu’tezile’de bedevî etki”, *Bilimname* 20 (2011): s.318.

¹⁰¹Necmettin Çalışkan - Yusuf Okşar, “Hâricîlik anlayışının kökenleri ve günümüzdeki yansımaları”, *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2020): 99-124.

¹⁰²Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dinî kavramlar”, s.89.

2.2.2. Haşhaşiler

İslam tarihinde bilinen en acımasız, eli kanlı terör örgütü şüphesiz Hasan Sabbah'ın kurmuş olduğu Haşhaşi'lerdir. Hasan Sabbah müritlerine uyuşturu madde, afyon içirip sarhoş ettiği için bu isim ile anılmışlardır.¹⁰³ Alamut kalesini ele geçirip terör örgütü mensuplarını burada eğitmiş, suikast eylemlerine hazırlamıştır. Şiilik Mezhebinin alt kollarından biri olan İsmailiyye mezhebindendir.

Büyük Selçuklu Veziri Nizamü'l-ü de şehit eden eli kanlı terörist grup sayısız devlet adamı ve ilim adamına suikastlar düzenlemiştir. Bu tür eylemler adeta intihar eylemi tekniği ile yapılmıştır. Suikast özellikle kalabalık ortamlarda gerçekleştirilmiş, suikastçı eylemi gerçekleştirdikten sonra bulunduğu yerden kaçmayarak adeta ölümünü beklemiştir. Ölümünden sonra gerçekleştirmiş olduğu suikast ile Hasan Sabbah'ınvaad ettiği cennete gitmeyi murad etmektedirler. Haşhaşiler topluma müthiş bir korku ve panik havası estirmişlerdir. Müritlerinde “yüce imama” mutlak itaat vardır. Hasan Sabbah, müritlerine kendisini “yüce imam” olarak tanıtmış yani Allah'ın yeryüzünde temsilci olduğunu iddia etmiş, buna mukabil olarak ta insanlar için en büyük ibadetin “yüce imama” yani kendisine itaat etmek, emirlerine uymak olduğunu iddia etmiştir.

2.2.3. Selefilik

Selef kelime olarak “eskiler, öncekiler, ilkler” anlamına gelmekte olup, terim olarak; inanç esaslarında, ibadetler ve dini uygulamalarda Hz. Muhammed dönemini esas alarak sonraki her türlü inanç ve uygulama biçimini kökten reddeden dini düşünceye verilen isimdir. Bu düşünceye sahip olan dini görüşteki kişilere Selefîye denilir. Ahmet Bin Hanbel bu akıma öncülük etmiştir. Selefî-Hanbeli düşünceye göre Kuran ve Sünnette belirtilen esasların zahiri anlamları değiştirilmeden ve herhangi bir şekilde yorumlanmadan olduğu gibi kabul edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁴

Selefî harekette esas olan insanları, sonradan bidat ve hurafelerle karmaşık hale getirilen İslam'ın ilk dönem saf ve basit inançlarına davet etmektir. Selefiler; İslam Dininin kendi düşündükleri gibi yaşandığı bir toplum oluşturmak gayretindedirler. Buna mukabil kendileri gibi düşünmeyenler ile mücadele etmekte onlar adına dini bir vecibedir.

¹⁰³Özerkmen, “Terör, terörizm ve radikal İslamcı terör”, s.253.

¹⁰⁴Mustafa Öztürk, “Selefilik ve te'vil üzerine görünümü”, s.86-87., erişim: 28 Mayıs 2021, <https://www.marife.org/marife/article/view/502/502>.

Düşündükleri İslam inancının saf hale dönmesi için ve öncelikli olarak din, zayıf ve uydurma hadislerden kurtarılması gerekmektedir.¹⁰⁵

Tarihsel süreç içerisinde Selefilik ikinci kez İbnTeymiyye ile 13. Yüzyılda yeniden ortaya çıkmıştır. İbnTeymiyye kendisinden önce kabul edilen Selefî görüşlerin aslını bozmadan yenilerini de eklemiş ve böylece Selefilik düşüncesini sistemli hale getirmiştir. İbnTeymiyye'nin görüşleri SeyyidKutub, Mevdudi, Muhammed El Farac gibi ünlü İslam düşünürlerini ve bununla birlikte İslam Dininin selefî bir yorumu olan Vahhabi düşüneyi de etkilemiştir. El Kaide lideri Usame Bin Laden, fikirsel manada İbnTeymiyye'den çok fazla etkilenmiştir. Bu yönüyle İbnTeymiyye birçok kişi tarafından Sünni İslam'ın devrimci babası ve bu günkü El Kaide'nin kaynağı olarak görülmektedir.¹⁰⁶

Başlangıçta İslam'ı batıl inanç ve hurafelerden kurtarmak için ortaya çıkan bu düşünce tarzı,¹⁰⁷ zamanla halktan gerekli desteği bulamadığı için kaybolmuş, sonraki asırlarda İbnTeymiyye ve sonrasında Muhammed bin Abdulvahhab tarafından var olan düşünce yapısı keskinleşmiş ve sonuç itibari ile Suudi Arabistan'ın resmi devlet ideolojisi haline getirilmiştir. Söylem olarak “asrı saadete” işaret eden ancak keskin ve katı düşünceleri aşamayıp, tek doğru kabul ettikten sonra kendileri gibi düşünmeyenleri kafir olmak ile suçlayıp ve hoşgörüsüzlükle mukabele etmek şeklinde anlaşılan Selefilik, günümüzde radikal, köktenci ve dini referanslı terör oluşumlarının fikir kaynağı haline dönüşmüştür. Selefilik ve Vahhabilik her ne kadar birbirinin yerine kullanılmaya çalışılsa da Vahhabilik, Selefilikten ortaya çıkarak bu düşünce esasları üzerine sistemleştirilmiş, Selefililiğin daha da sert, tutucu ve ötekileştirici şekli olarak düşünülmelidir.¹⁰⁸

Günümüzde birbirinden ayrı görülmeyen Selefî-Vahhabi anlayış İslam dünyasında tarihi kökten dinci akımların görüşlerini temsil etmektedir. Bu anlayış Kuran ve Sünnet dışındaki hadis, fıkıh gibi dini ve hukuki geleneksel diğer tüm kaynakları reddeder. Selefilik ekolü, diğer mezhepler tarafından geliştirilen ve kabul edilen akılcı yöntemleri tamamen geçersiz ve din dışı olarak görmektedir. Geçmişte Osmanlı devleti ile özellikle Hilafet konusunda anlaşamayan Selefî-Vahhabi akım, tarihte ciddi çatışmalar yaşamıştır.¹⁰⁹ Türkiye’de yaşanan geleneksel İslam anlayışı ile oldukça farklı bir ekol olan Selefilik,

¹⁰⁵ Abdullah Manaz, “Dünya’da ve Türkiye’de siyasal İslamcılık” (Ulusal Birlik İçin Düşünce-Eylem Vakfı, 1998), s.120.

¹⁰⁶ Öztürk, “Selefilik ve te’vil üzerine görünümü”, s.89.

¹⁰⁷ Fazlur Rahman, “İslam ve Modernizm”, t.y., s.207.

¹⁰⁸ Türkoğlu, “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”, s.28.

¹⁰⁹ Büyükkara, *İhvan’dan Cüheyman’a*, s.102-104.

Anadolu'ya 1960'lı yıllar sonrasında Suudi Arabistan ve özellikle Mısır gibi ülkelerde ilahiyat eğitimi alarak ülkemize dönen kişiler tarafından dilimize çevrilen tercüme eserler vasıtası ile girmeye başlamıştır. Doksanlı yıllarda Afganistan ve Pakistan'daki kamplarda Rus ordusuna karşı savaşılmaya giden ve savaşın ardından Türkiye'ye dönen 5000 dolayındaki “mücahid” Selefilik ideolojisinin ülkemizde yaygınlaşmasında oldukça etkili bir rol oynamıştır.¹¹⁰

Selefilik anlayışına göre;

1. Akaid konusunda akla yer verilmez.
2. Kuran ve Sünnetin zahiri, sade ve temel anlamları esas alınmalıdır.
3. “Amelsiz iman olmaz” inancı doğrultusunda ibadetlerini yerine getirmeyen kişi ve gruplara savaş açılır ve kesmiş olduğu hayvan eti yenmez,
4. Kendi görüşleriyle farklı bütün dini görüş ve yorumlar dinden uzaklaşmış sapık inançlar olarak görülür. Ayetleri yorumlayan küfür işlemiştir.
5. Tasavvufi yaklaşımları kafirlik olarak görmektedirler ve “mürşid, şeyh ve veli” gibi sıfatları Allah'a aracı olması muhtemel durum gibi anlaşıldığı için tamamı ile reddetmektedirler.
6. İçerisinde bulunulan zamanın tüm teknolojik yenilik ve icatlarına karşı önyargılı bir tavır ile takınırlar.
7. Şehirli hayat koşullarını reddedip, göçebe ve bedevi hayata yönlendirici bir yaşantıyı tavsiye etmektedirler.
8. İmanı, dile getirme (ikrar), içten kabulleniş ve onaylama (tasdik) ve bedenle uygulama (ibadet) olarak tanımlarlar. Dolayısıyla iman, inanç esasları ve ibadetlerle ayrılmaz bütündür. Bu açıdan farz ibadetleri yerine getirmeyen, örneğin oruç tutmayan bir kişi kafir olmuştur görüşündedirler.
9. “Tevhid anlayışına inanmayanın malı ve canı helaldir” görüşü doğrultusunda kafir ilan ettikleri Müslümanların katledilebileceği, malının ve mülkünün alıkonulabileceğinin caiz olduğunu iddia etmektedirler.
10. “Ayetleri yorumlamak küfürdür” anlayışı ile birçok Müslüman kafir ilan edilmektedir.

¹¹⁰Türkoğlu, “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”, s.27-28.

11. “Kesin delil Kuran’dır” inancı gereği, Şiiler, tasavvufçular, tarikatçılar ve akıl ve mantık kullanarak dini görüş ortaya koyan kelimciler İslam dışı görüşe sahiptirler.
12. Mezarları türbeye çevirmek, kabirleri ziyareti etmek ve bu tür yerlerde adak adamak küfürdür.
13. Tasavvufçular ve tarikatçılar dini istismar yapmakta halkı din ile kandırarak çıkar sağlamak için faaliyet yürütmektedir. Yunus Emre, Mevlana ve Abdülkadir Geylani gibi şahıslar hakiki İslam’ın düşmanlarıdır.
14. Tespih çekmek, zikir yapmak ve nafil namaz kılmanın İslam dininde yeri yoktur. Sigara içmek, içki içmek, tütün içmek ve kahve içmek haramdır.
15. El öpmek, evliya kabri, Hırkai Şerif ve Sakalı Şerif ziyareti, mevlit ve kaside okumak, çalgı dinlemek, eğlenmek şirkettir.
16. Ehli Beyt sevgisi taşımak ve onları masum saymak şirkettir.
17. Allah’ın dışında Peygamber, melek ve velilerin, ölümlerin ruhundan yardım istemek, bağışlanma dilemek küfürdür.
18. Devletten maaş alan Diyanet İşleri Başkanlığı Müslümanların bir temsilcisi değildir ve Cami imamlarının arkasında namaz kılınmaz.
19. Şeriat ile yönetilmeyen bir mecliste yemin etmek oy kullanmak kafir olmak için yeterlidir.¹¹¹

Düşmanlar karşısında alınan gurur kırıcı yenilgiler ve Müslüman toplumların mücadelede yetersiz kaldıkları problemlerin sebebi olarak; Kuran ve Sünnetten uzaklaşmak olduğu, bidat ve hurafelerin yaygınlaşarak, dini yaşantının zamanla bozulduğu iddia edilmiş, tekrar Kuran ve sünnete dönülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Selefi düşünce yapısı, İbnTeymiye ve Muhammed bin Abdulvahhab’la birlikte sistemli bir hale gelerek, günümüzdeki radikal dini hareketlere ve köktenci terör örgütlerinin zeminini hazırlamıştır.¹¹² Günümüzde İslamiyet’in “Şeriat, Cihad, DarulHarb ve Cahiliye” gibi bazı terimlerini sivilleri de hedef alan kontrolsüz bazı şiddet eylemleri ve terör faaliyetlerini meşrulaştırmak için istismar eden “dini motifli terör” örgütleri, halkın karşı tepkimelerine kendi siyasi-politik hedeflerini gerçekleştirmede İbnTeymiye’nin düşüncelerinden ve dini metinlere bakış açısından istifade etmektedirler.

¹¹¹Türkoğlu, “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”, s.57-65.

¹¹²Kuyaksil, “Terör örgütlerinin ideoloji unsuru olarak kullandığı bazı dini kavramlar”, s.92.

2.3.Devrimci Cihadın İdeologları

Terör örgütleri hangi ideolojiye mensup olursa olsunlar ortaya çıkmalarını sağlayan bir ideolog ve düşünceden etkilenirler. Ekonomik problemler, eğitim eksikliği, yoksulluk, eşitlik-adalet arayışı, sosyo-kültürel alanda ortaya çıkan sorunlar gibi sorunlar terörün beslendiği temel kaynaklardır. Bu bölümde dini grupların radikalleşme süreçlerinde etkilendiği ideologlar hakkında bilgi verilecektir.

2.3.1. İbnTeymiye

Selefi geleneğin; Ahmet b. Hanbel'den sonraki temsilcisi olarak kabul edilen İbnTeymiye 1263 yılında Harran'da doğmuştur. İbnTeymiye hali hazırda ilme yatkınlığı olan bir aileye mensuptur.¹¹³İbnTeymiye'nin yaşamış olduğu yıllar İslam dünyasında çatışma ve karmaşanın çok yoğun yaşandığı, Doğudan Moğal saldırıları, Batıdan ise Haçlı saldırılarını şiddetlendiği bir dönemdir.

İbnTeymiye, ilim ehli bir ailede yetiştiği için küçük yaştan itibaren Kuranı Kerimi ezberleyerek hafız olmuş, İslami ilimler olarak bilinen tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akaid, felsefe ve mantıkta dersler almış kısa sürede de ders verecek bilgi yeterliliğine ve donanımına gelmiştir.

İbnTeymiye'nin yaşamış olduğu dönem İslam Dünyasının sıkıntılı ve kargaşa dönemi olduğu için insanları çözüm üretmeye, bir çare-çıkış yolu- aramaya adeta zorlamıştır. İşte böyle bir dönemde bütün problemlerin sebebinin Müslümanların asıl olan özden uzaklaşması, batıl inanç ve hurafelere yönelmesi olarak gören Teymiye, bütün meselenin İslam Dininin asıl kaynağı olan Kuranı Kerim'den uzaklaşması olduğunu iddia ederek, tekrar öze dönüş - asla dönüş- hareketi olarak Selefilik fikri ile ortaya çıkmıştır. Asrı Saadet döneminde olduğu gibi tekrar İslam Dininin bütün Müslümanları kuşattığı, çatışma ve kargaşanın yerini selamete bıraktığı bir dönemin özlemi ile taraftar toplayarak ve kısa sürede de etkinlik sahasını büyütüştür.

Selefi düşünceye göre Kuran-ı Kerimde ve Hz. Muhammed'in sünnetinde her konunun mutlaka çözümü vardır. Eğer bir konuda Şer'i kaynaklarda açık bir şekilde hüküm varsa bunu yorumlamaya ihtiyaç yoktur. Bu düşünce bid'at ve hurafelerin ortaya çıkmış olmasının sebebi olarak Kuranın ve sünnetin yanlış anlaşılması ve

¹¹³Hüseyin Aydın, "İbnTeymiye'ninnasçı akılcılığının kelâmî açıdan değerlendirilmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (t.y.): s.160.

yorumlanmasını,¹¹⁴ naslarda hüküm varken yoruma gerek olmadığını, dolayısı ile de bu durumu İslam dünyasının geri kalmışlığının sebebi olarak görmektedir.

Teymiye, Selefilik yolunda İslami düşüncesinin alt yapısını ve metodunu oluşturan yöntem olarak Allah'ın kitabını yorumlamaktan dolayısıyla tahriften etmekten uzak durmayı ilke saymıştır. Metot olarak, Kuran'ı yine Kur'an ile, yani ayetleri ayetlerle açıklamayı ve izah etme prensibini kullanmış ve buna göre sırayla; Kuran'ı Kerim'i yine Kur'an ile açıklarken, bir ayeti vermek istediği mesajı başka bir ayet ile, başka bir ayet yoksa bizzat peygamberin uygulamalarıyla, bunun da bulunamaması durumunda ise "Sahabe ve Tabiun'un" görüşleriyle anlamayı ve son olarak Kuran'ın arapça kavramlarına ve Arapların gelenek ve göreneğine bakılması gerektiğini savunmuştur.¹¹⁵

Selefilik, İbnTeymiye ile birlikte teolojik bir kavramdan, siyasi alana kayan bir düşünce olmuştur. Selefilik düşüncesi, 18. ve 19. Yüzyılda Vahhabi'lere ilham kaynağı olmuş, böylece sonraki dönemlerde Radikal İslami hareketlere referans kaynağı teşkil etmiştir.

2.3.2. Muhammed Bin Abdulvahhab ve Vahhabilik

Muhammed bin Abdulvahhab tarafından ortaya çıktıktan sonra Vahhabilik; Selefiyye hareketi ile birlikte, hatta Selefi düşüncenin tam olarak kendisi gibi algılanmasına neden olmuş durumdadır. Oysa Vahhabiler kendilerini Muvahhid olarak isimlendirirler. Vahhabilik, Orta Arabistan'da "Muhammed bin Abdulvahhab" tarafından 18. yüzyılda başlatılan Hanbeli ekolünden etkilenecek "İbnTeymiye'nin dini düşüncelerini" yeniden yorumlayan "radikal bir İslami" akımdır. Muhammed bin Abdulvahhab, İbnTeymiye'nin oldukça katı olan "İslami düşüncelerini" zamanın şartlarına ve toplumsal ihtiyaçlara göre düzenleyerek daha çok sertleştirmiş, kendince çözümler üretmeye çalışmıştır. Milli Arap bilincinin oluşmasına sebep olan vahhabilik, esasında kendilerini "Gerçek İslâm" "öze dönüş" fikrinde olan bir hareketi gibi göstermişlerdir.¹¹⁶

Arabistan yarımadasında Hanbeli mezhebine bağlı bir ailede yetişen Abdullvahhab, "Ahmed b. Hanbel'in" düşünceleri ekseninde ilk dini eğitimini tamamlamıştır. Daha sonra çoğunlukla "Hanbeli Mezhebinden" olan imamlardan eğitim almış ve İslam dininin ikinci temel kaynağı olan "hadis" üzerinde eğitimini yoğunlaştırmıştır. Vahhabilerin hadislerde

¹¹⁴Muhammed Usame Onuş, "Cumhuriyet dönemi İslamî ilimler literatüründe selefilik ve İbnTeymiyye çizgisi: Başlangıç mülahazaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13/25 (t.y.): s.294.

¹¹⁵Yılmaz, "Ortadoğu denklemi içinde selefi düşüncenin yeri üzerine", s.542.

¹¹⁶Hakan Atalay, "İslahat hareketleri ve selefilik(Thesis, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri (İslâm Mezhepleri Tarihi) Anabilim Dalı," 2016), s.25.

model olarak tasvir edilen “Asrı Saadet toplumuyla” gündelik olarak yaşanan dinin ve toplumsal yapının arasındaki farklılığı sürekli gündemde tutuyor olmaları ve bu doğrultuda Vahhabiliğin fikri alt yapısını hazırlamaları Abdolvahhab’ı katı bir inanca sevk etmiş bu sebepten ötürü defarklı düşünmeye yöneltmiştir. Abdolvahhab, inanılan dini düşünce ile uygulamada olan dini düşünce arasında farklar olduğuna vurgu yaparak kendi İslami düşüncesinin temeline “Tevhid inancını” yerleştirmiştir. Abdolvahhab, Selefi düşüncelerini sahada harekete geçirmek için Necd bölgesini seçmiştir. Necd Bölgesini seçmesinde ki temel sebep bu bölgenin çevredeki diğer toplumdan kopuk olmasıdır.¹¹⁷ İslam dininden önceki döneme nasıl ki cahiliye dönemi deniliyorsa, Vahhabilik’ten önceki –kendisinden önceki dönem de denilebilir- dönemi de cahiliye dönemi olarak belirtmiş, kendi fikirlerinin böylece kutsal olduğuna işarete ederek, toplumu kendi görüş ve düşünceleri etrafında yeniden şekillendirmenin mücadelesine başlamıştır.

Coğrafi ve sosyal yapısı nedeni ile büyük Müslüman devletlerin hayatında önemli ve etkili bir yere sahip olmayan Necd bölgesi tarih haritalarında genellikle sınırlara dahil edilmeyen beyaz bölgeler olarak yer almakta, bu haliyle de bir yandan büyük devletlerin ilgisinden mahrum kalırken diğer yandan da doğal bir dokunulmazlık zırhı kazanmıştır. 1730’lu yıllarda bölgeyi uzun yıllardır elinde bulunduran Osmanlı İmparatorluğu’nu içerden yıkmaya çalışan İngilizlerin de maddi ve manevi desteğiyle, Vahhabilik Suudi Arabistan’ın Necd çöllerindeki bedevilerin arasında hızla yayılmaya başlamıştır.¹¹⁸

1744 yılında akrabalık bağının da yardımı ile kendi dini görüşlerine sempati besleyen “Necd bölgesinin şeyhi Muhammed bin Suud” ile siyasi bir ittifak kurmuştur. “Deriye Beyatleşmesi” diye tanımlanan bu ittifak ile radikal dini görüşlerinden dolayı birçok tehdit alan “Muhammed bin Abdolvahhab Muhammed bin Suud’a” sığınmış ve “zafere ulaşınca dek cihat edeceğine ve kutsal ittifakı sürdüreceğine” dair ahidleşmiştir.¹¹⁹ Deriye şehrinin emiri “Muhammed bin Suud” da Vahhabiliği desteklediği için, dini tutuculuk ile askeri güç birleşerek belirli bir süre silah zoruyla da Arabistan’ın birçok bölgesine yayılmıştır.¹²⁰

İbnSuud’un direktifleri ve maddi desteğiyle İbnAbdolvahhab’ın peşinden gelen bedevi Araplar “hicret yurdu” olarak adlandırdıkları Der’iye yakınındaki köy ve kasabalara yerleştirilerek iskan edilmeye başlandı. Buralarda yeni kurulan Vahhabilik mezhebi

¹¹⁷Büyükkara, *İhvan’danCüheyman’a*, s.14.

¹¹⁸Büyükkara, *"İhvan'danCüheyman'a"*, s.21.

¹¹⁹Büyükkara, *"İhvan'danCüheyman'a"*, s.20.

¹²⁰Atasay Özdemir, “Devrimci cihat düşüncesi ve radikal hareketler: Mısır örneği”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 3/2 (13 Eylül 2020): s.55.

doğrultusunda eğitilerek, peşine takıldıkları İbnSuud'un "cihat bayrağı altında" diğer çevre kabileler ile mücadeleye başladılar.¹²¹ Çok kanlı ve uzun süren savaşırlara rağmen Arabistan yarımadasının Hicaz Bölgesini ancak 1. Dünya savaşından sonraki zaman diliminde İngilizlerin desteğı ile ele geçirebilmişlerdir.¹²²

Kendi dini düşüncesinden olmayanlara savaş açmış, "Osmanlı sultanını İslâm'ın temsilcisi" olarak görmeyi reddetmiştir.¹²³ Kendi din anlayışının tek doğru olduğunu vurgulayan Abdulvahhab'ın bu "partiküleristik" yaklaşımı, bugün İslam adına cinayet işleyen teröristlerin beslendiğı temel dayanaklardan biri haline gelmiştir. Vahhabilik, asırlar boyu gelişen İslami düşünceye karşı mücadelesini bid'at anlayışı çerçevesinde yürütmüştür. Vahhabilik'te bir kişiyi Müslüman olarak tanımlamak için onun inanç ve değerlerinden daha çok ibadetlerini yapıp yapmadığına dikkat edilmesi gerektiğı vurgulanmıştır.

İslâm'ın ilk üç neslinin takipçisi konumunda olan Vahhabîler, dinin hükümlerini katı bir şekilde yorumlayıp, Akıl/Felsefe dışı bir tarz ile Kur'an ve Sünnet'i sadece lafzi olarak anlayan tutumlarının yanı sıra, yüzeysel bir taklitçileri olarak kalmış ve lafzî bir biçimde anlayarak selefi bir tutum sergilemişlerdir.¹²⁴ Köktenci bir yapıya sahip olan Vahhabilik, kendi dini görüşlerinin zorla kabul ettirmeye yönelik çalışmaları tercih etmiştir. Bu zorbaca tavırları ile ilerleyen süreçte "radikal dini hareketlere ve dini motifli terör örgütlerine" zemin hazırlamıştır.

Vahhabilik anlayışına göre; kabirlere ziyarete gitmek, Peygamberlerden şefaât beklemek, bir mezhebe girip bağlanmak, tasavvuf inancındaki ölmüş bir şeyhin manevi yardımını ummak olan "istiğase" ve onunla bağlantıya geçmek sayılan "rabıta" gibi birçok husus Allah'a ortak koşmak (şirk) kabul edileceğı gerekçesi ile dinden çıkma sebebi sayılmıştır. Bu tür bidat ve hurafelerle mücadele etmeyi zorunlu dini bir görev sayarak kendi doktrinlerini "mutlak doğru" olarak kabul eden Vahhabilik, bu yönüyle muhaliflerini kafir sayan "haricilere" benzemiş ve İslam dininin şiddet yanlısı gibi gösterilmesine neden olan anlayışların çoğalmasına katkısı olmuştur.¹²⁵

¹²¹Büyükkara, "İhvan'danCüheyman'a," s.22-23.

¹²²Türkoğlu, "İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle SelefîlikÇalıştay", s.47.55.

¹²³Atalay - Onat, "Islahat hareketleri ve selefîlik," s.25.

¹²⁴Atalay - Onat, "Islahat hareketleri ve selefîlik," s.28.

¹²⁵Türkoğlu, "İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle SelefîlikÇalıştay", 47-55.; Hüsnü Ezber Bodur, "Dini motifli terör fenomeni ve İslam'ın siyasal istismarı", 5 (2005): s.49.

2.3.3. Hasan El-Benna

Hasan el Benna, Mısır'ın küçük bir kasabası olan Buhayra'da 1996 senesinde dünyaya gelmiştir. Din eğitimi ilk olarak cami imamı ve öğretmen olan babasından almıştır. Ailesi tarafından eğitim alması için ilk olarak Reşadiye'ye sonrasında ise Mahmudiye'ye gönderilmiştir. Okul yıllarında öğrenci hareketleri içerisinde bulunmuş, dernekler kurmuş ve faal olarak bu derneklerde görev yapmıştır.

Hasan el-Benna'nın teolojik gelişiminde derinden etkilenmesini sağlayan olay; öğretmen okulunda okumak için Kahire'ye gelmesidir. O dönemlerde Mısır İngiliz işgalinde olduğu için Mısır'da gerçekleşen modernleşmenin Müslümanları değerlerinden, İslami kimliklerinden ve genel ifade ile dinden uzaklaştırdığına şahit olmasıdır.¹²⁶

Eğitimi bitirip öğretmenliğe başladıktan sonra görev yaptığı yer olan İsmailiye şehrinde farklı camilerde cemaati dini ve milli konularda bilgilendirici vaazlar etmeye başlamıştır. Sadece camilerde değil aynı zamanda insanların yoğun olarak bulunduğu kahvehanelerde “Tebliğ görevine” başlamıştır. Sohbetlerinde özellikle üzerinde durduğu konu; Müslümanların kardeş olduğunu hatırlatması olmuştur. “Biz Müslüman Kardeşleriz” fikriyatından hareketle “Müslüman Kardeşler Teşkilatını” kurmuştur.¹²⁷

Müslüman Kardeşler teşkilatının örgütlenmesi halktan her meslekten “öğretmen, bürokrat, esnaf, memur ve öğrenci” gibi her kesimi kapsayıcı bir faaliyet ile yürütülmüştür. Propaganda faaliyetleri yürütülürken özellikle Müslümanların Batı karşısında birlik beraberlik içerisinde olması gerekirken bölünüp parçalandığı, Batı emperyalizminin kurgulamış olduğu siyasi oyunların İslam Ülkelerinde Müslümanların arasına nifak saçtığı İslam Dünyasının adeta Batının oyuncağı haline geldiğine vurgu yapılmıştır.¹²⁸ Mısır'da başlayan İhvan-ı Müslimin hareketi bölge ülkeleri de etkilemiştir. Suriye, Ürdün ve Filistin olmak üzere çeşitli ülkelerde farklı isimler ile örgütlenmişlerdir.

“İslamiyet, ruhlarda sönmeden yanan bir meşale, bedenlerde durmak-dinlenmek bilmeyen bir eylemdir” diyen Hasan el-Benna, durmadan gece gündüz çalışarak teşkilatı geniş halk kitlelerine ulaştırmış, bu süreçte halkı uyutan adeta narkoz etkisi yapan, pısrık dini anlayışa karşı olduğunu belirtmiştir.¹²⁹

¹²⁶Alev Erkilet, "*Ortadoğu'da modernleşme ve İslami hareketler*" (Hece, 2010), s.234-236.

¹²⁷Manaz, *Dünya'da ve Türkiye'de siyasal İslamcılık*, s.125-127.

¹²⁸R. HrairDökmeciyan, "*Arap dünyasında köktencilik*, (çev. Muhammed Karahanoğlu)" (İstanbul: İlke Yayın, 2003), s.112.

¹²⁹Ahmet Emin Dağ, *Hasan el-Benna* (İstanbul: İlke yayıncılık, 2007).

Hasan el Benna, teşkilatlanmayı yaparken ilk başlarda siyasetten uzak bir çizgi belirlemiş ve dolayısı ile siyasetten uzak durmuştur. Ancak Müslüman Kardeşler Teşkilatı küçümsenemeyecek bir güce ulaştığında el-Benna siyasetin gerekliliğini ilan ettiği 1938 yılında yapmış olduğu öğrenci konferansı ile yeni bir sürece adım atmıştır. Siyasetin gerekliliğini İslam'ın toplumsal yönüne dikkat çekerek ortaya koymuştur. İslam'ın bireysel bir din olmadığı için siyasetten soyutlanamayacağına dikkat çeken el-Benna, İslam'ın siyasetten soyutlanmasının İslam medeniyetlerinin geleceği hakkında düşünmeyi anlamsız hale getireceğini savunmuştur.¹³⁰

Hasan El Benna; İslami esaslara göre bir devletin kurulması için öncelikli olarak toplumsal bir dönüşümün sürecinin olması gerektiğine inanmaktadır. Bütün Müslümanların silahlı bir mücadeleye kalkışmadan önce toplumun İslam bilinci ile bilinçlendirilmesinin öncelik bir durum olduğunu öne sürmüştür. Müslüman Kardeşler Teşkilatı sadece Mısır değil bütün İslam Dünyasının özgürlüğüne kavuşması yolunda fikirler beyan etmiştir. Farklı ülkelerde ki İslami teşkilatlara rehber olma gibi bir misyonu olan Hasan el Benna; "İslam Türkiye'den yükselecek" diyerek Türkiye'ye ayrı bir önem vermiştir.¹³¹

İkinci dünya savaşının olduğu yıllarda Mısır Hükümeti ve İngilizler ile çatışmaya giren el Benna tutuklanarak defalarca hapse atılmış, İhvanı Müslimin üyelerince bu tutuklamalar tepki ile karşılanmış, çok büyük halk gösterilerine ve protestolarına sebep olmuştur. El Benna'nın İngilizlerin Mısır'dan çekilmeleri konusunda yapmış olduğu açıklama sonrasında İngilizler, el Benna'ya Kahire'yi terk etmesi emrini vermişlerdir. Devam eden süreçte Mısır hükümeti ve İngilizlerin işbirliği ile çok sayıda ihvan üyesi tutuklanıp hapse atılmıştır.¹³²

Hasan el Benna, "büyük cihad" olarak tarif edilen nefis ile mücadeleyi reddedip esas mücadelenin Müslüman ülkelerdeki "İslami yönetime" karşı çıkan zalim yöneticilere karşı yapılması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda "ulul emir" olarak nitelendirilen yöneticilere itaat edilmesi gerektiği görüşüne de karşı çıkmaktadır. Yakın geçmişimizde "Radikal İslami hareketlerin" "cihad" kavramına yüklediği anlamı el-Benna'nın öğretileri ile uyuştuğunu görmekteyiz.¹³³

Müslüman Kardeşler örgütünün faaliyetleri 1948 yılında Kral Faruk tarafından

¹³⁰Şeyda BuşraAtalan, "İslamcılıkta kırılma noktaları: Hasan El-Benna ve SeyyidKutub", t.y., s.38.

¹³¹Cankara -Cankara, "Ortadoğu'nun en köklü İslamcı yapılanması olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün uluslararası sistemde algılanması", s.130.

¹³²Fethi Osman, "İhvan-İslam ve demokrasi" (İstanbul: Endülüs, 1991), s.74.

¹³³Manaz, "Dünya'da ve Türkiye'de siyasal İslamcılık," s.135.

tamamen yasaklanmış ve Hasan El Benna, Mısır istihbarat görevlileri tarafından 12 Şubat 1949 tarihinde suikaste uğramıştır.

2.3.4. SeyyidKutub

İhvanı Müslimin (Müslüman Kardeşler) hareketinin, Hasan el-Benna'dan sonra radikalleşme sürecinde teşkilatın ideoloğu konumunda olan, fikirleri ile teşkilatı farklı bir noktaya taşıyan Seyyid Kutup olmuştur. Seyyid Kutup 1906 yılında Mısır'ın Aysut şehrinde dünyaya gelmiştir. Hasan el-Benna'nın hayatında olduğu gibi SeyyidKutub da ilk dini eğitimini babasından almıştır. Kahire Üniversitesi'nin Fen Edebiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Müslüman Kardeşler teşkilatına 1945 yılında katılmış, yazmış olduğu etkili yazıları ile Teşkilat genelinde büyük ilgi toplamıştır. Mısır hükümeti tarafından eğitim amaçlı olarak, 1949 yılında Amerika'ya gönderilmiş ve burada iki yıl kalmıştır. Modernleşme ile birlikte halkın milli değerlerinden ve dinden uzaklaşmış yapısına gençlik yıllarında el-Benna kadar tepkili olmamıştır.

Amerika'dan döndükten sonra Teşkilatın propaganda bölümünü idare etmeye başlayan SeyyidKutub, “örgütün yayın organı olan İhvan el Müslimin'in” genel yayın yönetmenliğini üstlenmiş ve böylece halkın ve Abdunnasır'ın dikkatlerini üzerine çekmeye başlamıştır. Mısır'ı sosyalizm anlayışla yönetmek isteyen Abdunnasır dini grupların ve özellikle İhvanın tepki göstereceğini önceden sezdiği için sosyalizmin İslamiyet ile örtüşen yanlarını ön plana çıkarmış ve sosyalizm ile İslam'ın birbiriyle örtüştüklerini beyan eden fetvalar yayınlamıştır. Nasır'ın asıl niyetinden şüphe duyan İhvan, ülkenin İslam devletine dönüştürülmesi taleplerini arttırarak devam ettiler. Böylece Nasır'ın dini gruplara özellikle de İhvan'a uyguladığı baskı artarak devam etmiştir. Abdunnasır'a düzenlenen başarısız suikast girişimi neticesinde birçok İhvan üyesi ile birlikte SeyyidKutub da tutuklananlar arasında olup bu süreçte 16 yıl cezaevinde kalmıştır.¹³⁴ *Fî Zılâli'l-Kur'an* adlı eserini de cezaevinde kaldığı dönemde yazmaya başlamıştır. Yazmış olduğu bu tefsir; İslâm dünyasında okunan, bilinen ve kendi görüş ve düşüncelerine daha çok yer verdiği büyük bir tefsirdir. SeyyidKutub hapisnede görmüş olduğu baskı ve işkencelerden dolayı radikalleşmiş, İhvan Hareketini de fikirleri doğrultusunda radikal bir çizgiye taşımıştır. Kutub'a göre cahiliye olarak tarif ettiği laik ve Batı yanlısı Mısır yöneticilerine karşı Müslümanlar harekete geçmeli ve mürted olarak tarif edilen bu kişiler ortadan

¹³⁴Seda Nur Karabudak, “Tarihin araçsallaştırılmasında SeyyidKutub'un cahiliye algısı”, *Cahiliye Dönemi*, t.y., s.124-126.

kaldırılmalıdır.¹³⁵

SeyyidKutub; vahiy ile her türlü çözümün Allah tarafından gönderildiğini belirterek, beşeri aklın ise yeterli olmadığını savunmuş, “Kim Allah’tan daha iyi biliyor?” Sorusu ile de fikirlerini desteklemiştir. Aynı zamanda toplumu inananlar ve inanmayanlar olmak üzere keskin çizgilerle ikiye ayırmıştır.

SeyyidKutub, uzun süre kalmış olduğu hapisane şartlarında sağlığının giderek bozulmasından dolayı ve bazı devlet başkanlarının devreye girmesiyle hapisaneden tahliye edilmiştir. Hapisten çıktıktan sonra “*Yoldaki İşaretler*” adlı kitabı yazmıştır. İslamcı gençler arasında oldukça rağbet gören “*Yoldaki İşaretler*” İslamcı gençlerin gözde kitabı haline gelmiş, İslami kitaplıkların baş köşesinde yerini almıştır. Yazmış olduğu bu kitaptan dolayı dağılmış durumda olan İhvan-ı Müslimin teşkilatının üyelerini yeniden toplama gayreti içerisinde olduğu iddia edilmiş ve tekrar tutuklanmış ve yargılanmıştır. Bu yargılamanın neticesinde idama mahkum edilmiş, 29 Ağustos 1966 tarihinde idam kararı uygulanmıştır.¹³⁶

Türkiye’de İslamcı kesimi de tercüme faaliyetleri sonrasında etkilemiş olan SeyyidKutub, özellikle “tagut” kavramı üzerinde durmuştur. “Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler” hükmünden yola çıkarak İslami olmayan ideoloji ve sistemleri “taguti düzen”¹³⁷ olduklarını ve mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kutub’un yazmış olduğu kitapların Türkçe tercüme edilmesiyle birlikte Türkiye’de siyasal İslamcılar “İslam Devleti”¹³⁸ gibi konuları, 1961’de gerçekleşen askeri darbeden sonra konuşmaya başlamışlardır.

2.3.5. Ali Şeriatî

Ali Şeriatî 1933 yılında İran’ın Meşhed kentinde doğmuştur. Meşhed’in ileri gelen din adamlardan birisi olan babası, henüz ilköğretim çağındayken Ali Şeriatî’ye evde Arapça eğitimi vermeye başlamıştır.¹³⁹ Çok ünlü din adamlarının yetiştiği bir ailenin çocuğu olan Ali Şeriatî’nin dini eğitiminde herkesten fazla katkı sahibi olan kişi “bana düşünme ve insan olma sanatını ilk öğretken kişi” dediği babasıdır.¹⁴⁰

¹³⁵ SeyyidKutub, “*İslam’da sosyal adalet*” (Düşünce Yayınları, 1980), s.79.

¹³⁶ Karabudak, “Tarihin araçsallaştırılmasında SeyyitKutub’un cahiliye algısı”, s.138.

¹³⁷ Tahir Dağcı, “İslam dünyasından yapılan tercümelerin toplumsal etkileri ve sonuçları (1960-1990 Arası Dönem)”, *Electronic Turkish Studies* 14/6 (2019): s.3194.

¹³⁸ Dağcı, “İslam dünyasından yapılan tercümelerin toplumsal etkileri ve sonuçları (1960-1990 Arası Dönem)”, s.3196.

¹³⁹ Asaf Hüseyin, “Ortadoğu’da devlet ve terör”, *İstanbul: Pınar Yayınları*, 1990, s.162.

¹⁴⁰ Ali Şeriatî, “*İslam sosyolojisi üzerine*” (Düşünce Yayınları, 1980), s.22.

Entelektüel gelişmenin ve inancı güçlendirmenin en önemli araçlarından birisi olarak gördüğü yazma ve hitabete büyük önem vermiş, başta ailesi ve yakın çevresi olmak üzere onun bu yeteneğini geliştirmesi ve güçlü kalemini kullanması konusunda sürekli teşvik etmiştir. Çok genç yaşlarda çeviri yapabilecek kadar iyi seviyede Fransızca ve Arapça öğrenen Şeriati çok sayıda eserler yayınlarak gelecek vadeden bir genç olduğunu yıllar öncesinden göstermiştir.¹⁴¹ Sonraki yıllarda dua hakkında Felsefenin Gelişme Tarihi isimli eseri Fransızcadan; Arapçadan da; Ebu Zer Gıfari isimli ilk iki çevirisini yayınlamıştır. Ebu Zer Gıfari isimli kitabı Şeriati'nin sosyal adalet, eşitlik, özgürlük ve sosyalizm fikirlerini ortaya koyan ilk eseridir. Şeriati'nin fikirlerine ışık tutacak “sosyalizm ve İslam karışımı” kendini henüz o yıllarda göstermeye başlamıştır.¹⁴² Şeriati, öğretmen okulunda okurken tanıştığı “Tanrıya Tapan Sosyalist Hareket” isimli bir grubun üyesi olmuştur. Bu grup “İslam Dininin ana kaynaklarını temel yapı taşları” olarak alırken aynı zamanda “emperyalizm ve batı” ile mücadele etmişlerdir.

1959 yılında gittiği Paris'teki Sorbone Üniversitesinde doktora eğitimini tamamladıktan sonra 1964 yılında döndüğü ülkesinde Fransa'da katıldığı siyasi eylemlerinden dolayı hapse atıldı. Serbest bırakılmasını müteakiben ders vermeye başladığı Meşhed Üniversitesi'ndeki görevine Pehlevi Hanedanlığı aleyhindeki fikirleri nedeni ile son verildi. Öğreti ve fikirlerini hayata geçirmek için yoğun bir çalışma programına başlayan Şeriati, çok sayıda eser yayınladı.¹⁴³

Şeriati'nin devrimci ve hamleci dünya görüşünde İslamiyet'teki “tevhid” anlayışının çok özel bir yeri vardır. Tanrı'nın birliği anlamındaki “tevhid” anlayışı bütün Müslümanların hatta tüm tek tanrılı dinlerin ortak kabulü iken Şeriati'nin “tevhid” inanışına göre bütün kainat dünya/ahiret, tabiat/tabiatüstü, madde/mana, ruh/beden diye ayırmadan bir bütünlük (vahdet) içindedir. Buna göre bütün varlık tek bir biçim, irade, akıl, duygu ve hedefe yönelmiş canlı ve şuurlu tek bir organizma gibidir. Şirk (Allah'a ortak koşma) ise bunun tam tersi, bütün varlığı dağınıklık, çarpışma, çekişme ve düzensizlik dolu ahenksizlik bir kalabalık gören dünya görüşüdür.¹⁴⁴

Şeriati'ye göre “Tevhid Dini” dediği İslamiyet tek kelime ile “devrimcidir”. O'na göre devrim odaklı bu dinin teolojisine göre eğitim almış inanan tüm bireylerine bu din, kendi hayatının tüm alanların da eleştirel bir bakış açısı verir. “Batıl'ı bertaraf etme ve

¹⁴¹Şeriati, "İslam sosyolojisi üzerine," s.1953-1955.

¹⁴²Abdullah Manaz, "Siyasal İslamcılık I: Dünya'da siyasal İslamcılık"(2017), s.230.

¹⁴³Hüseyin, “Ortadoğu’da devlet ve terör”, s.162.

¹⁴⁴Şeriati, "İslam sosyolojisi üzerine," s.97.

Hakk'ı hükümler kılma sorumluluk olarak yükler. Aksi takdirde dünyada olup biten her şeye dini bir dayanak ve yorum bularak bunların tamamına ilgisiz kalmak İslamiyet değildir. Bütün dinler devrinin statükosuna başkaldırmış, devrin en önde gelen simgelerine karşı bir isyanın ifadesi olmuştur. Bu simge bazen, bir dönemin en zengini olan Karun, en güçlü siyasi lider Firavun, bazen de en büyük putlar Lat ve Uzza olmuştur. Bu simgeler günümüzde “araba, üstünlük ve itibar, sermaye, kan bağı ve soy olabilir.”¹⁴⁵

Toplumları tekrar gerçek ruhuna kavuşturmak için insani, manevi deneyimleri, derin köklere sahip iman ve itikat sermayelerini kullanarak bir düşünce devrimi gerçekleştirilmelidir. Bunun adı “İslam'ı yeniden diriltme” eylemidir.¹⁴⁶ Şeriati'nin düşünsel yapısını uygulamaya geçirmek için “Hüseyni İrşad” “Hüseyni düşünüş” diye tarif ettiği İslam'ın ilerici ve devrimci tarafını halka anlatmak için gayret sarf etmiştir. Devrimci bir sıçrama yaparak çağlar ve dönemlerin engellerini aşarak günümüze yani çağımıza gelmek isteniyorsa; bu yeniden doğuşun istikameti “yeniden Kuran'a dönmek” olmalıdır.¹⁴⁷ Bunun gerçekleştirilebilmesi için de İslami ruhun hareketini engelleyen ve İslami ruhu çökertip taşıtıran “kapalı içtihat kapısını açmak” gerekmektedir. Düşünsel ve bilimsel “ıctihat kapısının tekrar açılması” İslam evinin içine sürekli bir taze hava akışını sağlayacak ilk ve temel görevdir.¹⁴⁸ Hamid Algar'ın ifadesiyle “İslam İnkılabı'nın başlıca ideologu” Ali Şeriati'dir.¹⁴⁹

Şeriati dini motifli terör örgütleri ve radikal dini grupların toplum içinde taban kazanmasına entelektüel birikim sunmuştur. İran'da İslam Devrimi'ne giden yolda, eğitimli orta ve üst sınıfın İslamcı saflara katılmasında güçlü bir ideolog olarak en etkili kişi olmuştur. Özellikle aydınlar arasında yoğun bir ilgi gören Şeriati, başta İran olmak üzere bütün dünyada Batı ve Emperyalizm karşısında güvenli bir sığınak arayan kitlelere, çözüm olarak sosyalizmle yoğurduğu devrimci İslam'ı sunmuştur.

2.3.6. Ayetullah Humeyni

Humeyni; 24 Eylül 1900'de İran'ın Kum kentinde çok dindar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İmam Musa Kazım kanalıyla Peygamber soyundan geldiğine inanılan bir aileye mensup olan Humeyni, küçük yaştan itibaren dini eğitim almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Rıza Şah'ın ülkenin batıya açılımını sağlamak

¹⁴⁵ Ali Şeriati, "Dine karşı din" (eronusbooks, 2004), s.33.

¹⁴⁶ Şeriati, "İslam sosyolojisi üzerine," s.45.

¹⁴⁷ Şeriati, "İslam sosyolojisi üzerine," s.80.

¹⁴⁸ Şeriati, "İslam sosyolojisi üzerine," s.97.

¹⁴⁹ Hasan Onat, "İran İslam devrimi ve şii'lik", e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6/2 (2013): s.232.

için giriştiği uygulamalar karşısında dini ve siyasi bir muhalefet hareketine öncülük etmiştir. 1950’li yıllarda İran’ın köklü medreselerinde Şah rejimine karşı muhalefetin öncülüğünü yapacak gençlerin eğitimi yapıyordu. Medreselerde yetişen yüzlerce genç İran içinde ve diğer Şii bölgelerinde Humeyni’nin fikirlerini anlatıyordu.¹⁵⁰

Çok basit ve sıradan halkın anlayabileceği bir üslup kullanan Ayetullah Humeyni hayatının büyük bir kısmını İslam’ı öğrenmek ve öğretmekle geçirmiştir. Vaazlarını dinleyenlere kendilerini İslam’a adamalarını öğütleyen Humeyni, ele aldığı konularda problem çözücü bir üslup ve yöntem izliyordu. Kum şehrinde vaaz veren hocaların arasında en cesurlarından birisi olan Humeyni, Pehlevi rejiminin aleyhinde açıkça tavır alıyor ve fikirlerini açıklamaktan korkmuyordu. İran İslam Devrimi’ni gerçekleştirecek yığınları bu denli etkilemeyi başarabilen Humeyni’nin düşünce yapısını etkileyen en önemli temel taşı Asaf Hüseyin’in “tevhid boyutu” olarak ifade ettiği “Allah’ın otoritesini kabul edip, gayrısının otoritesini bütünüyle terk etme” inancıdır. Zira bu inancın da etkisiyledir ki, İran İslam Devrimi’nin gerçekleşmesinin hemen ardında İran kapılarını emperyalist ülkelere aniden kapatmış ve tüm dünya kamuoyunu karşısına almıştır.¹⁵¹

Şii’lere göre dini açıdan önem arz eden Necef kenti Humeyni’nin İslam Devrimi olarak nitelendirdiği teorilerini gerçekleştireceği bir mekan olması açısından önemlidir. Öğrencileri ile yapmış olduğu dersler de “Velayeti Fakih” teorisini gerçekleştirecek zemini bulmuştur. Bu inanca göre Ayetullah olarak tanımlanan imamlar kayıp 12. İmam Mehdi’nin yeryüzündeki temsilcisi konumunda olacak, aynı zamanda İmam Mehdi yeryüzüne zuhur edene dek onun vekili, din ve dünya işlerini yürütmekle görevlisidir.

1963 yılında Kum şehrinde Şah’a karşı yapılan kanlı protestolar sonrasında başlatılan tutuklamalar esnasında Humeyni de Tahran’a gönderildi. Bir yıl sonra döndüğü Kum şehrinde, İran’daki Amerikan askerlerine tanınan bazı ilave hakları protesto etmesi nedeni ile sürgüne gönderildi. Türkiye’de on ay kaldıktan sonra Irak’a geçen Humeyni buradan da Fransa’ya giderek orada yaşamaya başlamıştır.¹⁵² Irak’ın Necef kentini Baas rejiminin sürekli olarak uygulamış olduğu baskılar neticesinde terk ederek Fransa’ya gitmek zorunda kalmıştır. İran’da; Pehlevi Hanedanı artan gösteriler neticesinde ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, Humeyni ise 1979 yılının Şubat ayında İran’a dönmüştür.¹⁵³

Humeyni, İran İslam Devrimi’ni bir “başlangıç” olarak kabul etmiş ve en azından

¹⁵⁰Manaz, "Siyasal İslamcılık I," s.220.

¹⁵¹Hüseyin, “Ortadoğu’da devlet ve terör”, S.153.

¹⁵²Manaz, "Siyasal İslamcılık" I, s.229.

¹⁵³Selim Öztürk, “Ortadoğu’da iki otoriter lider örneği üzerine: Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni”, *Liberal Düşünce Dergisi* 25/97 (20 Mart 2020): s.81.

devrimin ilk yıllarında diğer Müslüman ülkelere de devrimi ihraç etme politikası gütmüştür. Humeyni, devrimin getirdiği cesaretle dünyanın egemen güçlerine karşı gösterilen “tavizsiz duruşu” diğer bütün Müslüman ülkelere de örnek olmasını istiyordu. İslam devrimi başta Arap ülkeleri olmak üzere bütün Müslüman ülkelerde radikal dini gruplara olan ilgiyi büyük oranda artırmış, bu guruplarda benzerlerinin İran’da yönetimi ele geçirmiş olması nedeniyle büyük bir heyecan ve umut yaratmıştır. İran’ın 1979 anayasasında İslami yönetim ve kurumların yegâne amacı, “İslam’ın üstün ve evrensel değerlerini kökleşip yaygınlaşabileceği şartları yaratmaktır” şeklinde açıklanmıştır. İslam devriminin üzerinden yıllar geçmesine karşın Irak ile yapılan kanlı savaşın da etkisiyle, halkın refah seviyesinin bir türlü artmaması büyük hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Buna karşın Ayetullah Humeyni “devrim kavunun ücreti ile ilgili bir şey değildir” şeklindeki çok ünlü sözünü söyleyerek, İranlıların İslam Devrimi’nden dünyevi bir refah beklentisinde olmamaları konusunda uyarmıştır.¹⁵⁴

2.3.7. Ebul Ala El Mevdudi

Mevdudi; 1903 yılında Hindistan’ın kuzeyinde dini geleneklerine bağlı dindar bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Aynen aile büyüklerinde olduğu gibi geleneksel bir eğitim olan medrese eğitimi almıştır. Evde Arapça, Farsça, Urduca öğrenmiş, dini ve edebi metinler okuyarak yetişen Mevdudi daha genç yaşta Arapça şiirler yazmaya ve çeviriler yapmaya başlamıştır. On altı yaşındayken babasının ölmesi üzerine daha fazla kendi ilgi alanlarına yönelmeye başlayan Mevdudi dini konulardan ziyade siyasetle ilgilenmeye başlamıştır.¹⁵⁵

Mevdudi’nin radikal dini görüşlerinin arka planında Müslümanların günden güne artan İngiliz ve Hindu baskılarına maruz kalması, henüz Pakistan’ın bağımsız bir devlet gibi olmaması ve olaylar, Müslümanların dini ve milli değerlerine bağlı kalıp, kimliklerini koruyabilmeleri için “İlah, rab, İbadet, din” gibi temel kavramları yeniden yorumlaması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. İngiliz sömürgesi ile Hindu çoğunluğun; “egemenlik halkındır, demokratik devlet” gibi siyasi söylemlerinin arka planında Müslümanları azınlık durumuna düşürüp, kültürelkimliklerini kaybedeceği ve böylece tarihten silinip gideceği düşüncesi etkili olmuştur.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ahmet Cülük, “İran İslam Devrimi ve ulemanın zaferi”, t.y., s.92.

¹⁵⁵ *Siyasal İslamcılık I*, s.72.

¹⁵⁶ Ramazan Yıldırım, “Çağdaş İslami hareketlerde cahiliye kavramının sosyopolitik-itikadi bağlamı, *Milel ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi*”13/1(12 Ağustos 2016): s.121.

İngilizlerin Hindistan'ı işgali ile neticelenen süreçte Müslümanlar aktif olma durumlarını kaybettiler. Her ne kadar Hindistan'ın bağımsızlığı için Hindularla birlikte İngilizlere karşı birlikte mücadele etmiş olsalar da yeni süreçte siyasi olarak Hindular daha fazla söz sahibi oldular. Böylelikle Hindistan'da yaşayan Müslümanlar akıbetlerinin Endülüs Müslümanları gibi olacağı endişesine kapıldılar.¹⁵⁷

Mevdudî, Müslümanların parçalanmışlığını göz önüne alarak, “Hindistan’da yaşayan ve giderek azınlık konumuna düşen Müslümanların siyasi birliğini sağlamak amacıyla dinin temel kavramlarını yeni bir yoruma” tabi tutmuştur. “İlah, rab, ibadet ve din gibi kavramları”, “yasa koyucu sadece Allah’tır, dolayısıyla siyasal alanda da mutlak egemenlik O’nundur”¹⁵⁸ düşüncesiyle temellendirerek Müslümanların siyasal ve toplumsal bütünlüğünü korumayı hedeflemiştir. Allah’ın yeryüzündeki hâkimiyetini gerçekleştirmek üzere görevlendirilen Allah’ın Halifeleri Müslümanlardır. İslam Dini’nin gönderiliş amacı ve Müslümanlara yüklemiş olduğu sorumluluk İslam devletinin ve halifeliğin inşa edilmesidir. İslam’ın ana mesajının siyasi-politik bir yönünün olduğuyla ilgili düşünceleri Müslümanların anlayabilmesi açısından çaba sarf etmiştir. Bu düşüncesini hayata geçirebilmek için “İlah, Rab, İbadet, Din” gibi dört terimi Kur’an ve sünneti anlamada temel kavramlar olarak kabul etmiş, dini düşünce ve yorumlarını da bu doğrultuda yapmıştır.¹⁵⁹

Mevdudî’nin, Müslümanlar için “öngördüğü zihniyet dünyasını inşa etmeye çalışırken başvurduğu önemli kavramlardan biri de cahiliye” kavramıdır. Cahiliye kavramı İslam Dininin hayata aktarılması açısından uygulanacak metodun tam karşılığıdır. Allah, İslam Dini’ni göndermekle cahiliye sistemini ortadan kaldırmak istemiştir. Esasında Mevdudî, cahiliye kavramı ile Batı medeniyetini işaret etmiştir. Mevdudî’yi böyle düşünmeye iten sebepler ne olabilir diye sorguladığımızda Hindistan’ın uzun süre İngilizlerin işgalinde kaldığını, bununla birlikte sürekli olarak Doğu ile çatışma halinde olduklarını hatırlatmakta fayda görüyoruz.¹⁶⁰

Mevdudî’nin cihat konusundaki görüşleri radikal dini gruplar üzerinde son derece etkili olmuştur. Mevdudî’ye göre İslam’ın, sadece bir inançlar, ayinler, ibadetler ibadetler dini olarak anlaşılması yanlıştır. Ona göre, “İslam daha çok dünyadaki bütün zorba ve günahkâr sistemleri yok etme ve kendi programlarını insanlık yararına yürütme eğiliminde

¹⁵⁷S. Veli Rıza Nasr, “Cemaat-i İslami, çev”, Hasan Aktaş, Yöneliş Yay, İstanbul, 1998, s.8.

¹⁵⁸Yıldırım, “Çağdaş İslami hareketlerde cahiliye kavramının sosyopolitik-itikadi bağlamı”, s.123.

¹⁵⁹Yıldırım, “Çağdaş İslami hareketlerde cahiliye kavramının sosyopolitik-İtikadi Bağlamı”, s.124.

¹⁶⁰“Cemaat-i İslami, çev”, s.124.

olan kuşatıcı bir sistemdir. İslam, dünya toplumsal düzeninde değişiklik ve devrim yapma, onu kendi görüş ve ideallerine göre yeniden biçimleme amacındaki devrimci bir anlayış ve ideolojidir.” Kısaca özetlemek gerekirse Mevdudi’ye göre Müslümanların görevi sadece ibadet etmekle sınırlı değildir. Bundan daha önemlisi bir görevleri daha vardır; o da dünyadaki zorba ve günahkar sistemlere karşı mücadele etmektir.¹⁶¹

¹⁶¹ “Cihadİslam'da savaş hukuku” (Babil, t.y.), s.143.

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE DİNİ REFERANSLI TERÖR ÖRGÜTLERİ

Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra yaklaşık 1000 yıllık süreçte İslam dinini en güzel şekilde temsil etmiştir. Bütün dünyada örnek gösterilen devlet anlayışı ve dini hoşgörüsü ile sadece Türk ve Müslüman olanlara değil, aynı zamanda hangi milletten olursa olsun kendi himayesinde bulunan farklı inanç mensuplarına da aynı hoş görüyü göstermiştir. Türklerin insan merkezli hoşgörü anlayışı bütün dünyaca takdir edilmiştir.

Cumhuriyet ile birlikte laik demokratik bir devlet yapısına geçen Türkiye’de, vatandaşların inanç özgürlüğü sağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Cumhuriyet ilan edilmesinden sonra gerçekleştirilen inkılaplar ve batılılaşma gayretleri dini-muhafazakar çevreler tarafından hoş karşılanmasa da sonuç itibari ile “laik devlet anlayışının” farklı inanç mensupları için bir fırsat oluşturacağı görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti’nin batılılaşma gayretlerine karşın siyasi olarak muhafazakar bir Türk yapısı oluşmuştur. Burada ki etmenlerden bazıları “Tek Parti döneminde” ve devamındaki süreçte “Muhafazakar İslami kesimi” temsil eden partilerin kapatılması, dini reform denilecek türden çalışmaların yapılması, siyasilerin siyaset yasağı ile siyaset yapmaktan uzaklaştırılmaları ve onar yıllık süreler zarfında darbelerin yapılmasıyla halktan tüm kesimlere uygulandığı gibi inançlı kesime de baskı uygulanmış olmasını söyleyebiliriz.

Siyasi partilerin kapatılmasıyla demokratik yöntemlerle istenilen hedefe ulaşamayacağını düşünen bazı kesimler radikalleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda Siyasal İslami kesim, “Radikal İslami Hareketlere” doğru dönüşüm yaşamıştır.¹⁶²

Burada şu durumu belirtmekte fayda vardır. Siyasal İslamcı gruplardan hepsinin radikal çizgiye dönüşüm yaşadığını söyleyemeyiz. Ancak radikalleşen bazı Siyasal İslamcı grupların terör ile birlikte anılmaya başlayacak fikişsel ve davranışsal hareketlere yöneldiğini söyleyebiliriz.¹⁶³Bazı oluşumlar ise gerçekleştirmiş oldukları eylemler ve yıkıcı faaliyetler nedeniyle Dini referanslı terör kategorisinde ele alınacaktır.

¹⁶²Mahsum Aytepe, “Doğuşundan günümüze İslamcılığın Türkiye seyri: Bir sınıflandırma denemesi”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/1, (01 Haziran 2016): s.188.

¹⁶³Aytepe, “Doğuşundan günümüze İslamcılığın Türkiye seyri”, s.191.

3.1. Hizbu't-Tahrir Örgütü

Hizbu't-Tahrir örgütü, Ürdün yönetimindeki Doğu Kudüs'te Takiyyuddin en Nebhani tarafından kurulmuş olup ilk kez Kudüs'te 1953 yılında faaliyetlerine başlamıştır. İdeolojisini, "İslam olan siyasi parti" olarak tanımlayan örgüt, amacını tüm Müslümanları bir çatı altında toplayarak İslami hilafet devleti kurmak olarak duyurmuştur. Müslümanların çoğunu küfür (kâfirler) ile etiketlemekte tereddüt etse de çağdaşlarının İslami olmadığına inandı. "Müslümanların; İslami, batılı, sosyalist, milliyetçi, partizan, bölgesel ve mezhepsel gibi düşünce ve duyguları onları gerçek İslam'dan uzaklaştırıp, yeni İslam dışı bir hayata sürüklemektedir" düşüncesinden hareketle 1950 yılında el-Nabhani, *The Treatise of the Arab*'ı (Arap Risalesi) yayınladı. "Arap topraklarında ve daha sonra Arap olmayan İslam topraklarında İslam devletini kurma" vizyonu ile bu hedefe ulaşmak için Hizbu't-Tahrir'i kurdu.¹⁶⁴

Takiyyuddin en Nebhani'nin siyasi ve dini felsefesi büyük ölçüde Mısır kökenli radikal bir örgüt olan Müslüman Kardeşler düşünce yapısı ile gelişti. Al-Nabhani ilk başta Müslüman Kardeşlerin bir üyesiydi, ancak İhvan-ı Müslimin'in ideolojisi ona göre ılımlı idi. Al-Nabhani; "Hilafet" adlı bir kitapta görüşlerini belirterek, Hiz-but Tahrir'i daha radikal bir çizgide alternatif bir hareket olarak kurdu. Müslüman Kardeşlerden birçok radikal üyenin sadakatini ve desteğini alarak, bu yeni organizasyonun lideri haline geldi. Bu erken aşamada Hizbu't-Tahrir grubunun ideolojisi ve yöntemlerini belirlerken; ümmetin diğer üyeleriyle iletişime geçmek ve onlara önemli bireyler olduklarını hatırlatmaktı.¹⁶⁵ Hiz-but Tahrir, El Kaide, İŞİD, İhvanı Müslimin ve Cemati İslami gibi gruplar Vahhabi-Selefi gruplar kategorisinde kabul edilmektedir.¹⁶⁶

Örgüt, Türkiye'de ilk kez 1965 yılında Ercüment Özkan tarafından temsil edilmiştir. Örgütün Türkiye sorumluluğunu üstlenen Ercüment Özkan, radikal İslami hareketlerin Türkiye'de görülmesinin önünü açan ilk isim olmuştur. Kendince 185 maddeden oluşan bir anayasa taslağı hazırlayan Hizbu't-Tahrir örgütü, iktidar partisi dahil bütün partilere siyasi metinler içeren mektup göndererek adını duyurmayı başarmıştır. İddialarını ve düşüncelerini tanıtmak ve taraftar toplamak amacıyla Türkiye'de İktibas Dergisini yayımlamaya başlamışlardır. Bu dergide örgüt sorumlusu Özkan'ın Kur'an ve Sünnet anlayışı ile sufilik ve tasavvuf konusundaki fikirleri ön plana çıkmıştır.

¹⁶⁴Zeyno Baran, "Islam's Political Insurgency", t.y., s.16.

¹⁶⁵Baran, "Islam's Political Insurgency", s.145.

¹⁶⁶Mehmet Yanmış, "Yakın dönemde" Kürtler: Kimlik, Din, Gelenek (eKitap Projesi & CheapestBooks, 2017), s.41.

Gerek kendi yayın organları, gerekse çeşitli yerleşim merkezlerinde düzenledikleri konferanslar yoluyla beyan ettikleri açıklamalarda; Müslüman toplumlarda halifelik sisteminin farz olduğu; dünya Müslümanlarının bir çatı altında toplanması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Türkiye'nin İslam ile yönetilen yurda (Darü'l İslâm'a) dönüştürülmesi; Şeriat'tan ayrılana itaatsizlik edilmesi, Osmanlı yönetimlerindeki eyalet sistemine benzeyen bir idari yapılanmaya gidilmesi; Arap toplumlarında olduğu gibi BM, IMF, gibi İslami değerleri bünyesinde barındırmayan küresel kuruluşlara üye olunmasının doğru olmadığını iddia etmişlerdir. Bunların yanı sıra, iyi komşuluk, ekonomik, ticari, kültürel antlaşmalar ve sözleşmeler dışında askeri taahhütler ile bunlar çerçevesinde üs ve hava alanlarının yabancıların kullanımına kapatılması, sular, otlar ve ateşin genel mallar olduğu, orman, petrol ve madenlerin kamulaştırılması gerektiği; özel mülkiyetin kamu malına dönüştürülmesinin haram olduğu ve mülk sahibinin rızası olmaksızın istimlak yapılamayacağı; arazisi olmayanlara arazi verilmesi gerektiği, tarlası ya da tarım alanı olup da işlemeyenlerin toprağının ise ellerinden alınması; güçsüz ve çaresiz olanlara devlet gelirlerinden yardım yapılması; zekât verilse bile mal biriktirilip saklanmasının engellenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Yine yabancılara özel hak ve ayrıcalıklar verilemeyeceği; iktidarın siyaset erklerince amaç halinden çıkarılarak bir hizmet aracına dönüştürülmesi gerektiği gibi o dönemin söylemlerine göre oldukça radikal sayılabilecek iddia, fikir ve düşüncelerle ortaya çıkmış ve uzun süre ülke gündeminde yer almışlardır.¹⁶⁷

Bu, sıra dışı ve marjinal çıkış Türkiye Müslümanlarının anlayışlarıyla örtüşmediğinden gerek geleneksel sağ muhafazakar kesimde, gerekse Kemalist anlayışa sahip kesimlerde tepkisel karşılanmıştır. Bazıları Hizbu't-Tahrir'in, bu radikal söylemlerinin benzerlerine sol düşünceye sahip kesimlerde de rastladıklarından dolayı örgütü samimi bulmamışlar ve Moskova veya Pekin'den idare edilen "komünist" bir örgüt olduğunu söylemiştir. Mehmet Şevket Eygi'nin Ercüment Özkan'ı ajan olarak nitelemesini buna örnek gösterebiliriz.¹⁶⁸

Örgütün düşünce yapısını Ercüment Özkan'ın fikirleri ve söylemlerinden hareketle tespit edebiliriz. Bu bağlamda Özkan, "Kur'an-ı ve Sünneti" temel kaynak olarak kabul eden geleneksel anlayışın aksine Tek Kaynak kabul ettiği Kur'an-ı Kerim'in raflardan indirilerek ihtiva ettiği anlamıyla toplumun idrakine sunulması ve toplumda Kur'an Meali

¹⁶⁷İsmail Kara - Asım Öz, ed., "Türkiye'de İslâmcılık düşüncesi ve hareketi sempozyum tebliğleri, 1. baskı (Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum," Zeytinburnu, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013), s.586-587.

¹⁶⁸Erkilet, "Ortadoğu'da modernleşme ve İslami hareketler," s.686.

anlayışıyla bir özgüven oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Sünnete yaklaşımını da Peygambere bakış açısıyla özetleyebiliriz. Buna göre Sünnet de Hz. Muhammed'in bizzat kendi uygulamaları ile Kur'an hükümlerinin eyleme dönüştürülmüş şeklidir. İslam tarihinde oldukça fazla mensubu bulunan tasavvufu ise; devşirme kültür unsurlarıyla oluşturulan homojen düşünce ve ritüellerle tortulaşmış bir gelenek olarak görmüştür. Laiklik ve demokrasi gibi beşeri sistemlerin İslam' bağdaşamayacağı yönündeki toplumun pek de alışık olmadığı farklı fikirleriyle dikkat çekmeyi başaran Özkan, bu yüzden hem dindar çevrelerde hem de seküler laik kesimlerde şiddetli tepkilere maruz kalmıştır.

Özkan'ın, düşüncelerini yansıttığı "*İnanmak ve Yaşamak ile Tasavvuf ve İslâm*" simli eserlerinde dile getirdiği en önemli savlardan biride, 'laik ideolojilerin' ve 'Kur'an İslâm'ından uzak geleneksel İslâmi anlayışların yarattığı 'kirliliğin' karşısına, 'Gerçek İslâm' düşüncesi ile çıkılabileceğidir. Özkan'a göre, geleneksel "atalar dini" ile Hak din olan 'gerçek İslâm'ın farkını kavrayamayan Müslümanlar, dini alanda peygamber ya da mezhep imamları adına konuşurlarken Kitabın, Sünnetin ve imamın gerçek öğretilerine uymayarak sadece görüneni taklitle yetinmektedirler ve işin özüne inememektedirler. O'na göre, özellikle uydurma hadisler/rivayetler, geçmiş zamanın ürünü olup günümüzün sorunlarına çözüm üretemeyen, bugün uygulanabilirlikten uzak bazı fikhî yorum ve fetvalar, varlıkta birlikçi/vahdet-i vücudçu tasavvuf ekolleri Müslümanları özgürlüğüne kavuşturmak yerine esarete mahkum bırakmaktadır. Özkan, karşı çıktığı ve mücadele ettiği bu düşüncelerin mensupları olan gelenekçilerin ve tasavvufçuların şiddetli eleştirilenine maruz kalmıştır.¹⁶⁹

Türkiye'de ilk ortaya çıktığı 1965 yılından fikrîsel oluşumunu tamamladığı 1980 yılına kadar İslami bir yapı olmadığı iddiasıyla laik kesim ile mücadele ederken, 1980 sonrası dönemde dinin özünü bozduğu ve saf İslami bulandırdığı gerekçesiyle geleneksel dini düşünce ve gruplara karşı da mücadeleye etmeye başlamıştır. Genel olarak kabul edilen anlayışa göre İslam'ın temel kaynaklarından Kuran, Sünnet, İcma ve Kıyas'tan son ikisini dini hükümlerin kaynağı olarak kabul etmemiş ve rivayet sistemiyle günümüze kadar ulaştırılan hadislerle ve bunlarla vücut bulan sünnete de kuşkuyla bakarak, Kuran'ın tek kaynak olduğu iddiasıyla kendisinden farklı düşüncelere karşı tekfirci bir tutum sergilemiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁹Ercümen Özkan, "*Bütün eserleri: Tasavvuf ve İslam*" (Anlam, 1993), s.295.

¹⁷⁰Erkilet, "*Ortadoğu'da modernleşme ve İslami hareketler*," s.688.

“Dışarıdan yönetildiği suçlamasına Müslümanlar tepki göstermediği için, 1970-1980 döneminde Hizbu’t Tahrir’in düşünce temeline uygun olarak ve illegal biçimde Türkiye’ye özgü İslam Partisi’ni kurmuştur.”¹⁷¹

Son yıllarda da akademik çevrelerce tartışma gündemlerinde yer alan ‘Kur’an İslam’ı” söylemini ilk iddia eden kişilerden biri olan Özkan, yukarda özetle bahsettiğimiz düşünceleri nedeniyle gerek ilahiyat alanındaki akademisyenlerce gerekse diğer dindar çevrelerce rağbet görmemesine karşın, yine de inandığı değerleri anlatma çabasındaki samimiyeti ve mücadeleci tutumu nedeniyle farklı birçok kesiminde beğenisini kazanmıştır. Ercüment Özkan, 1995’te Kuran İslam’ı gerçek İslam diye anlatmaya çalıştığı konferanslarından birini gerçekleştirmek üzere davet edildiği Adana’da vefat etmiştir. Özkan’ın önderliğinde yayın hayatına başlayan İktibas dergisi onun fikirleri doğrultusunda günümüzde yayın hayatını halen sürdürmektedir.¹⁷²

3.2. İslâmî Büyük Doğu Akıncılar - Cephesi (İBDA-C)Örgütü

İBDA-C örgütünün ana düşüncesi, Necip Fazıl Kısakürek’in fikirlerinden beslenen Büyük Doğu İdeolojisi’dir. Küçük yaşlarda Necip Fazıl Kısakürek ile tanışan ve ondan etkilenen örgütün lideri Salih İzzet Erdiş (Mirza Beyoğlu) örgüt mensuplarınca kumandan diye isimlendirilmiştir. Büyük Doğu fikrinin babası Necip Fazıl’ın bu düşüncesi etkisinde kalan İBDA-C, kendi geliştirdiği ve “Baş Yücelik” ismini verdikleri düşünce ile devleti ele geçirerek, federatif bir İslam devleti kurmayı amaçlamışlardır. Bu doğrultuda mevcut sisteme karşı tepkisel bir tavır içinde olan örgüt 1989 yılında Türkiye’nin en büyük iki şehri İstanbul ve Ankara’da yaptıkları illegal eylemlerle kendisinden söz ettirmiştir.¹⁷³

İBDA-C örgütü 1975 yılında, çoğu seçkin öğrenci grubunun “Akıncılar” diye bilinen İslamcı gruptan ayrılarak “Akıncı güç” diye ayrı bir grup teşekkül ederek, “Gölge, isimli dergiyi çıkarmaya başlamasıyla gündem olmuşlardır. Vuku bulan İslam dışı uygulamalara Müslümanların tepki göstermeyişlerine çok büyük eleştiri getirmişlerdir.¹⁷⁴

Müslümanlar tarafından asırlarca özlemle beklenen İslami Devlet söylemini sık sık dile getirmişler ve bu özlemi kendilerinin yerine getirebilecek düşünceye ve yapıya sahip olduklarını iddia etmişlerdir. Yöntem olarak parti-cephe eksenli bir hareket tarzı izlemişlerdir. Sistemlerini oluştururken ve örgüt yapısını kurarken, “kendinden zuhur” diye adlandırdıkları bir strateji geliştirmişlerdir. Buna göre örgüt mensupları, örgütün ana

¹⁷¹Erkilet, "Ortadoğu'da modernleşme ve İslami hareketler," s.688.

¹⁷²Aytepe, “Doğuşundan günümüze İslamcılığın Türkiye seyri”, s.191.

¹⁷³Hulusi Şentürk, “Türkiye’de İslami oluşumlar ve siyaset: İslamcılık”, İstanbul: Cıra, 2011, s.561.

¹⁷⁴Ruşen Çakır, “Ayet ve slogan”, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s.169.

felsefesi içerisinde “İslam Devleti” kurulmasına yönelik büyük amaca hizmet edecek şekilde kendilerine göre kısa hedefler belirleyerek mini gruplar halinde çalışabilir, her grup kendi çalışma sahasında içerisinde Büyük Doğu İdeolojisine sahip olsa bile kimseden talimat almadan faaliyet yürütebilir ve eylem gerçekleştirebilir.¹⁷⁵

Örgüt’ün isminde yer alan “Büyük Doğu İdeolojisi,” Necip Fazıl’ın 1940-1980 yılları arasında 40 yıl boyunca yayımladığı kitap ve dergilerdeki düşünceler çerçevesinde sistemleşmiştir. Büyük Doğu düşüncesinin dokuz ana temeli vardır. Diğer düşüncelerin tamamı bu dokuz temel düşünce üzerine bina edilir: “1)Ruhçuluk, 2)Keyfiyetçilik, 3)Şahsiyetçilik, 4)Ahlakçılık, 5) Milliyetçilik, 6)Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik, 7)Nizamcılık, 8)Müdahalecilik 9) Cemiyetçilik.”¹⁷⁶

Kendilerinin Ehl-i Sünnet çizgisinde olduklarını savunan grup, Şii düşünce merkezli ve özellikle İran yanlısı tüm yapıları düşman olarak görür. Bu da grubun mezhepsel bir yaklaşım tarzı sergilediğine örnek teşkil eder. Düşüncelerini yaymak amacıyla cihad anlayışı içerisinde çıkardıkları dergi ve kitaplarda tepkisel ve katı bir tavır sergileyen İBDA-C, geleneksel çizgideki tüm dini ve muhafazakar gruplara karşı oldukça saldırgan bir söylem içinde bulunmuşlardır.¹⁷⁷ Bunun yanında sol terör gruplarına ise devrimci yönü itibari ile yakındır. Bu özelliği ile “solcu vahhabi”¹⁷⁸ bir terör örgütü olarak tanımlanabilir. Örgütün stratejisi doğrultusunda, cepheler kendi inisiyatifleri ile karar alarak eylemleri gerçekleştirmekte ve eylemi kendileri adına üstlenmektedirler. Günümüze kadar örgüt tarafından; azınlıklara ait kilise, vakıf ve merkezler, televizyon vericileri, medya kuruluşları, Atatürk büstleri, birahane, banka ve oyun salonları, tekel bayileri türünden hedeflere yönelik eylemler gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁹ “İBDA-C, İstanbul’daki İngiliz Konsoloslugu ve iki sinagog bombalama¹⁸⁰ olaylarını üstlenen, tehlike arz eden terörist bir örgüttür.”¹⁸¹

3.3.Hizbullah Terör Örgütü

Aynı görüşü paylaşan anlamına gelen Hizb, “yaptıkları bir olan, küme ve topluluk demektir. “Hizbullah” kelimesi Allah’ın yolu, Allah’ın taraftarları, Allah’ın safında yer

¹⁷⁵Can Kırdök, “Türkiye’de terör olgusu ve mücadelesine yönelik stratejik yaklaşımlar”, 2020, s.1123.

¹⁷⁶Kırdök, “Türkiye’de terör olgusu ve mücadelesine yönelik stratejik yaklaşımlar”, 2020, s.1123.

¹⁷⁷Kırdök, “Türkiye’de terör olgusu ve mücadelesine yönelik stratejik yaklaşımlar”, 2020, s.1123-1124.

¹⁷⁸Mehmet Işık, *Şiddetin dili değişmez: DHKP-C ve İBDA-C Terör Örgütlerinin söylemlerinin benzerliği üzerine bir inceleme* (Mehmet Işık, t.y.), s.79.

¹⁷⁹Işık, *Şiddetin Dili Değişmez*, s.79.

¹⁸⁰Alman Anayasası, “Hamburg’taki Türkler ve Almanlar: Birlikte demokrasi için!”, t.y., s.15.

¹⁸¹Bahattin Gökhan Topal, “Türkiye’de terör eylemleri ve savunma sanayi ilişkisi”, t.y., s.65.

alanlar” vb. manalar içermektedir.¹⁸² Örgüt bu ismine dayanak olarak Kur’an-ı Kerimde yer alan “Kesinlikle galip gelecek olan “Allah’ın taraftarları (Hizbullah)’dır.” ifadesini referans aldığını iddia etmiştir.¹⁸³

Hizbullah’ın örgüt olarak kendini gösterdiği tarih 1982 yılı, adından ilk söz edilen ülke ise Lübnan’dır. İsrail’in 1982 yılında Lübnan topraklarını işgal etmesi, Hizbullah’ın kurulmasında büyük bir etken olmuş bu yüzden kısa sürede Lübnan toplum tarafından benimsenmiş ve güç kazanmıştır. Örgütün amacı aynı senenin yazına kadar terörist devlet saydıkları Lübnan topraklarından İsrail’i çıkarmak ve İsrail ile savaşmaktır.¹⁸⁴ Lübnan’da faaliyet gösteren Şii Emel Örgütü,devrimden sonra İran’ın etkisi ile Şii Emel İslam’ına daha sonrasında ise Hizbullah örgütüne dönüşmüştür.¹⁸⁵

Şiilik Mezhebinin düşüncelerinden beslenen Hizbullah, İran ile güçlü ilişki içinde olan Şii nüfusun oldukça fazla olduğu Lübnan’da yapılanmıştır. Mezhep kardeşliği fikriyle gerek İran gerekse Lübnan’daki Şiilerin iyi ilişki içerisinde olmalarına zemin hazırlamak ve güçlü işbirliği kurulmasını temin etmek için çalışmışlardır. Bu anlayış, İran’ın kendi yayılmacı politikası için de uygun bir zemin demektir. Bu yüzden 1979 yılında İran devrimini gerçekleştiren Şii düşünceli yöneticiler, mezhepsel bir yaklaşım içerisinde kendi ideolojisini yayabilecekleri en önemli sahalardan birini Lübnan olarak görmüşler ve buradaki Şii toplumu etkileyebilmek amacıyla Hizbullah’ı kullanarak, örgüt ile yakın ilişki içinde bulunmuşlardır.

Dünyanın yeni bir ekonomik yapılanmaya gittiği II. Dünya savaşının ardından Komünizm düşüncesine sahip Sovyet yayılmacılığını engellemek ve kontrol altında tutmak amacıyla ağırlıklı olarak ABD, daha az oranda Fransa ve İngiltere, SSCB’yi çevreleme politikası gütmüştür. Çünkü Avrupa’dan Uzakdoğu’ya uzanan genişleme ve yayılma yollarının çok çeşitli olması, “Çevreleme Stratejisinin” uygulanmasını ve bazı politik girişimleri zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla, SSCB ile komşu ülkelerle bir dizi anlaşmalar yaparak paktlar oluşturduklarını görmekteyiz. İran da kendi topraklarında karşıt ideolojiler geliştirmek için, dini düşünceye sahip ve muhafazakar yapılı grupları güçlendirme ve destekleme yönünde bir politika izlemiştir. Sovyetler Birliği’nin

¹⁸² Andrew DorvenSchad, *Lebanon’s Hizbollah Movement: The Party of God* (Air Force Inst Of Tech Wright-Pattersonafb Oh, 1999), s.33.

¹⁸³ Bkz. Kur’anı Kerim Maide 5/56, Mücadele 58/22.

¹⁸⁴ Andrew DorvenSchad, *Lebanon’s Hizbollah Movement: The Party Of God* (Air Force Inst Of Tech Wright-Pattersonafb Oh, 1999), s.32.

¹⁸⁵ Onat, “İran İslam Devrimi ve Şiilik”, s.244.

dağılmasıyla amaç değişikliğine yönelen ve yapılanmalarında değişim görülen bu dini gruplar, İran devriminden de etkilenecek siyasi örgüt niteliği kazanmaya başlamıştır.¹⁸⁶

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Şii düşünceye sahip olmasına rağmen örgüt kendisini tüm dünya Müslümanlarının temsilcisi sayma cüretini gösterebilmiştir. Hizbullah'ın kurucularından ve örgüt için önemli bir isim olan Fadlallah'ın örgütün eylemlerini Müslümanların kıyamı olarak nitelediğine dair söylemleri buna örnek verilebilir.

Bu noktada yapılan tespitlerden birinin de Hizbullah'ın yapısının karmaşık olmasıdır. Dini ideolojik bir temele dayanan Hizbullah düşüncesi aynı zamanda Şii mezhebine bağlıdır. Örgüt kurucuları örgütü yapılandırırken İran İslam Cumhuriyeti'ni referans almışlardır. Hem Hizbullah'ın hem de İran'ın Velayet-i Fakih teorisini benimsemeleri, ABD ve İsrail karşısında aynı tavrı takınmaları aralarındaki sıcak ilişkinin kaynağıdır.”¹⁸⁷

Hizbullah, birçok terör örgütü gibi yeraltında saklanan kendini gizleyen ve perde arkasında bir örgüt değildir. “Hizbullah, Lübnan hükümeti nezdinde saygı duyulan ve Lübnan'da ikamet eden, diğer Ortadoğu ülkelerinde kolları olan bir örgüttür. Ayrıca örgütün kendine ait televizyonu, gazetesi, sosyal yardım kuruluşları, bayrağı, marşları ve silah güçleri bulunmaktadır.”¹⁸⁸

1980'li yılların başlarında İran'da gerçekleştirilen İslam Devriminin etkisiyle cesaretlenen Türkiye'deki sıra dışı bazı radikal küçük gruplar kendi anlayışlarına dayanak olarak Lübnan'da kurulan Hizbullah örgütünü referans almışlardır. 80'li yıllarda ülkemizde özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sıkıntıların ortaya çıkardığı saha boşluğundan faydalanan bu gruplar, Hizbullah'i anlayış ile kendilerini dini söylemlerle ön plana çıkararak o bölgede kendilerine daha çok taraftar toplamayı başarmışlardır. Genel anlamda İmam Humeyni ve Ali Şeriatî Hizbullah'ın İslamcılık düşüncesini devrimsel manada etkilemiş düşünürlerdir.¹⁸⁹ Aynı zamanda Hizbullah, İslâm dünyasında etkili olan İhvan-ı Müslimin liderlerinden SeyyitKutub ve Abdulkadir Udeh gibi din adamlarının kullanabildikleri söylemlerini de kendilerine rehber ettiklerini görmekteyiz.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Muharrem Gürkaynak, *İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da savunma ve güvenlik* (2004), s.89.

¹⁸⁷ Abdulgani Bozkurt, “Hizbullah'ın Lübnan'da kuruluşu ve popüleritesinin sebepleri”, *Tarih Okulu Dergisi* 2014/XVII (t.y.): s.10.

¹⁸⁸ Talha Köse, “Değişen Ortadoğu denklemi İsrail-Lübnan krizi ve Türkiye'nin rolü.”, *Akademik Orta Dogu* 1/2 (2007): s.62.

¹⁸⁹ Mehmet Kurt, *Türkiye'de Hizbullah: Din, şiddet ve aidiyet* (İletişim Yayınları, 2016), 2128: s.38.

¹⁹⁰ Serkan Çağlar, *Hizbullah terör örgütü* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), s.48.

80'li yıllar Türkiye'de ideolojik kitapların yanı sıra dini içerikli kitap ve kaset satışının yapıldığı ve kitapevlerinin Türkiye'nin her şehir ve bölgesinde açıldığı bir dönemdir. 1979 ve 1980 yıllarında büyük oranda artış gösteren kitapevleri kitap satış yeri olma vasıflarının yanı sıra, radikal marjinal dini görüşlere sahip kendilerini bazı yapılara ait gören küçük grupların toplandıkları, sohbet ettikleri ve fikir alışverişlerinde bulundukları birer mekan olma özelliği de taşımaktadır.¹⁹¹

"Ahmet Tufan, M. Fidan Güngör, Hüseyin Velioğlu ve Veysi Kaykaç", Diyarbakır'da Abdulvahap Ekinci'nin kitap evinde toplanarak Hizbullah'ı düşüncenin temellerini oluşturmuşlardır. İlerleyen süreçte fikir ayrılıkları yaşayan M. Fidan Güngör gruptan ayrılarak "Menzil grubunu" kurmuş, daha sonra "İlim grubunu" kuran Hüseyin Velioğlu da 1982 yılında gruptan ayrılmıştır."¹⁹²"Bu ayrılmalardan sonra İlim kitapevi çevresinde toplananlara "İlimciler", Menzil Kitapevi çevresinde toplananlar ise "Menzilciler" olarak anılmaya başlamıştır."¹⁹³

Örgüt, kendi hedefini gerçekleştirebilmek için geliştirdiği Darul İslam ve Dar-ul Harp anlayışı doğrultusunda eylemlerde bulunmuştur. Onlara göre İslam nizamı ile yönetilmeyen bir ülke DarulHarp'tır. Örgütün amacını gerçekleştirebilmek için İslam ülkesinde (Darul İslam'da) haram sayılan birçok eylem Darul Harp olan topraklarda caizdir. Bunun için kaçak elektrik kullanılabilir, faiz gibi parasal işlemler gerçekleştirilebilir. Bu açıdan dini söylemlerle ön plana örgütün Türkiye'de varlığını bir soygunla duyurması dikkat çekicidir. İlk kez 1984 yılının 1 Kasım günü kendini finansa etmek ve eylemlerine maddi kaynak sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri kuyumcu soygunu olayı ile örgüt ifşa olmuştur. "Suçu işleyen örgüt mensuplarının yakalandıktan sonra sorgulanmaları esnasında anlattıkları ile anayasal düzeni silahlı mücadele ile yıkarak yerine Kürt milliyetçiliğine dayanan İslam devleti tesis etme amacıyla olan yasadışı bir örgüt oldukları anlaşılmıştır."¹⁹⁴

Türkiye'de yapılanan Hizbullah taraftarlarının amaçları, şuan ülkede mevcut olan sistemi silah ve şiddetle yıkıp yok ederek, şariat sistemiyle yönetilen bir İslam Devleti kurmaktır. Tüm taraflar bu amaç için çalışırlar. Bu amacı gerçekleştirebilmek için üç aşama belirlemişler ve bu üç aşamaya uygun yöntemler geliştirmişlerdir. Her bir aşama bir

¹⁹¹Ercan Çitlioğlu, "Tahran-Ankara hattında Hizbullah" (Ümit Yayıncılık, 2001), s.70.

¹⁹²İhsan Bal - Süleyman Özeren, "Dünyadan örneklerle terörle mücadele (International Strategic ResearchOrganization (USAK)," 2010), 50: s.1122.

¹⁹³Çitlioğlu, "Tahran-Ankara hattında Hizbullah," s.71.

¹⁹⁴Faik Bulut, "İslamcı örgütler: Ortadoğu, Asya, Türkiye, Avrupa, Kürdistan, Afrika, ABD" (İstanbul: Tüm zamanlar yayıncılık, 1994), s.88.

önceki aşamanın başarısı kadar başarılı olma şansına sahip olduğundan ilk aşama çalışmaları onlar için çok büyük önem taşımaktadır.

- 1) Birinci Aşama Tebliğ: Bu aşamada örgüte üye kazandırmak, ideolojik düşüncüyü yaymak gereklidir. İnsanları kendi saflarına çekmek için bu aşamada büyük bir başarı kazanılmalıdır. Bunun için dergiler, sohbetler, radyolar kullanılmalıdır.
- 2) İkinci Aşama Cemaat: İnsanların Hizbullah grubuna davet edilmesi ile gruba katılanların genel adıdır. Birinci aşamanın ardından kendi saflarına katılanların sayısı arttıkça Cemaat güçlenir. Cemaatte sayının pek fazla önemi yoktur. Belirlenen amacı gerçekleştirebilmek için az sayıda nitelikli örgüt elamanının olması önemlidir.
- 3) Üçüncü Aşama Cihat dönemi: Cihadı daha çok silahlı mücadele olarak algılayan Hizbullah, kendi terminolojisinde yeteri kadar güç elde ettikten sonra içinde bulunulan siyasi otoriteye karşı silahlı bir başkaldırıyı bu aşamanın en önemli faaliyeti sayar. Kendi mensuplarından zekat kabul ederek gelir kaynağı sağlayan örgüt, kendi mensubu olmayan vatandaşlardan baskıyla veya isteğe bağlı olarak da gelir elde etmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra mensuplarına gönüllü olarak kitap yazdırmış, müzik veya dini içerikli ezgi ve marş kasetleri sattırarak gelir sağlamıştır. Aynı zamanda öşür vergisi anlayışıyla örgüt mensuplarının gelirlerinden %10'luk kesinti yapmışlar, yine toplanan gelirlerle bazı araziler satın alınarak icar veya işletme yöntemiyle gelir elde etmişlerdir.¹⁹⁵

Önceleri Güneydoğu Anadolu Bölgesinde daha rahat çalışma sahası bulan örgütün düzeni 1980'li yılların sonunda bozulmaya başlamıştır. Kürt Milliyetçiliğine bağlı İslami söylemleri olan Hizbullah'ın alternatifi olarak aynı bölgede bölgenin tek hakimi olmayı amaçlayan PKK terör örgütü çıkmıştır. Artık örgütün mücadele edeceği iki aktör vardır. Birisi mevcut otorite, yani devlet, ikincisi ise PKK, gerçek yüzünü gizleyen PKK terör örgütü, safına dindar muhafazakar insanları da çekmek için muhafazakar kesimlere yönelik dini söylemler geliştirmiş ve "Kürdistan İmamlar Birliği, Kürdistan Dindarlar Birliği, Kürdistan İslami Hareketi" gibi daha küçük gruplara yönelmiştir. Bu politikayı günümüzde de sürdüren PKK'nın kendi eylemleri ve gösterilerinde Güneydoğu halkınca saygın ve dini açıdan referans sayılan ve "Melle" olarak isimlendirilen kendilerine yakın tanınmış isimleri kullanmaları oldukça dikkat çekidir.¹⁹⁶

Bu açıdan Terör Örgütü PKK'nın taraftar sayısını artırmak ve güç kazanmak için yaptığı bu dini kullanma stratejisi o tabanını genişletmek için geliştirdiği bu yeni strateji,

¹⁹⁵Mehmet Faraç, "Hizbullah'ın kanlı yolculuğu" (Günizi, 2002), s.72.

¹⁹⁶Necati Alkan, "Türkiye'nin terörizmle mücadele deneyimi", *Dünyadan örneklerle terörle mücadele*, (Ankara: USAK Yayınları, 2010), 2012, s.118.

aynı dönemlerde ve alanda faaliyet gösteren ve tabanını genişletmeye çalışan radikal dini grupları rahatsız etmiştir. Bu yüzden Güneydoğu Hizbullah'ı ile PKK terör örgütü karşı karşıya gelmiş ve birbirleriyle mücadeleye girmişlerdir. İlim ve Menzil grubu olarak ayrılan Hizbullah, PKK Terör örgütü ile mücadele konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bu yüzden İlim ve Menzil gibi kitapevlerine toplanan ve PKK'ya sempati duyan veya mensubu örgüt yandaşlarına, PKK terör örgütünün Kürt ırkçılığı yaptığı, Marksizm-Leninizm ideolojilerine sahip ateist din düşmanı bir örgüt olduğu, din konusunda samimi olmadığı, amaçlarının dini duyguları sömürerek din konusunda istismar olduğu propagandasını yürütmüşlerdir. PKK terör örgütü mensuplarının dinden çıktığını iddia ederek, PKK terör örgütünün "mürted" bir örgüt olduğu yönünde yapılan propagandalarla iki örgüt arasında bağlar iyice kopmuş ve gerginlik had safhaya ulaşmıştır. Bunun üzerine PKK terör örgütü kendisine hedef olarak dini grupları seçmiş, propaganda söylem ve eylemlerini dini kesimlere yönelik ağırlaştırmıştır. Bölgedeki en etkin örgüt olan Hizbullah terör örgütü de İlim Kitap evi içerisinde Hüseyin Velioğlu liderliğinde toplanarak, PKK'nın politikalarına karşılık verme, silahlı eylemlerine silahla karşılık kararı almış ve "PKK terör örgütüne" yönelik olarak silahlı mücadeleye girişmiş ve her iki taraf arasındaki adeta kan davasına dönüşen bir saldırı süreci başlamıştır. Hizbullah terör örgütünün PKK ile çatışması 1990'lı yıllarda kamuoyunda isminin daha çok duyulmasına yol açmıştır.¹⁹⁷

Bu yüzden 1990'lı yıllarda PKK ile çatışan Hizbullah'ın devlet tarafından görmezden gelindiği, hatta desteklendiği iddia edilerek o günkü yöneticiler eleştirilere maruz bırakılmıştır. Gündemi uzun süre işgal eden bu konuda ciddi anlamda makaleler kaleme alınmış, televizyonlarda tartışmalar yaşanmış, birçok yazar köşelerinde bu konuyla ilgili görüşlerini kamuoyuna sunmuşlardır.¹⁹⁸ Hizbullah örgütünün, devletin derin yapılanmalarından olduğunu iddia eden PKK terör örgütü söylemlerinde örgüte karşı "Hizbul Kontra" ifadesini kullanmıştır.¹⁹⁹

İlk başlarda fikir birliği içinde birbirleriyle yardımlaşan, Hizbullah'ın iki kolu ilim ve menzil terör örgütleri zaman içerisinde PKK ile mücadele ayrışmaları üzerine bölge halkından ciddi tepkiler toplamıştır. Bu tepkiler, sadece iki grubun birbirleriyle olan mücadelelerine yönelik olarak kalmamış, aynı zamanda PKK ile çatışmada yürüttükleri politika ve PKK'ya yönelik yaptıkları eylemlerin niteliğine yönelik de olmuştur. Bu yüzden "Vahdet Kitapevi" bünyesinde beraber yürütülen faaliyetler sona ermiş ve

¹⁹⁷Ruşen Çakır, "Derin Hizbullah: İslamcı şiddetin geleceği" (Metis Yayınları, 2001), s.108.

¹⁹⁸Hüseyin Gürtekin, "Hizbullah Terör Örgütü: Yapılanması, faaliyetleri ve son durumu" (2008), s.22.

¹⁹⁹Yanmış, "Yakın dönemde" Kürtler, s.41.

Hizbullah Menzil terör örgütü, henüz 3.Aşama olan silahlı mücadele aşamasına gelmediği belirtmiştir. Kendilerinin karşı olduğu devlet sistemine destek olduğunu da bahane ederek PKK ile çatışılmaması gerektiği iddiasında bulunmuş ve silahlı mücadeleden vazgeçtiğini duyurmuştur ve diğer gruplara ciddi eleştiriler yöneltmiştir.²⁰⁰

Bölgede huzur ve sükuneti sağlamak amacıyla devlet tarafından Hizbullah İlim gurubuna operasyon yapılmış, elde edilen bilgi ve bulgular sonrasında bu terör örgütünün eylemleri kontrol altına alınmıştır. Örgütün üs olarak kullandığı villayı tespit eden güvenlik güçleri 17 Ocak 2000 günü gerçekleştirdiği operasyon sonucunda örgüt lideri “Hüseyin Velioğlu’nu ölü, Cemal Tutar, Edip Gümüş’ü” sağ olarak ele geçirerek örgütü etkisiz hale getirmeyi başarmıştır. Daha sonra 2001 yılında “Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okan’a” saldıran Hizbullah terör örgütü yeniden kendisinden söz ettirmeye başlamış 2003 yılından sonra ise gerçekleştirdiği eylemlerine devam etmeyerek, daha çok sivil toplum kuruluşu kimliği kullanarak dernek faaliyetleriyle kendi düşüncesini yayma ve eleman kazanmaya çalışmışlardır. Bu da örgütün çöküş sürecine girdiğinin göstergesi olmuştur.²⁰¹

Örgüt, öldürülen Velioğlu’nun yerine geçen İsa Altınsoy’un Almanya’ya kaçmasıyla çöküş sürecine girmiştir. Bu yüzden örgüt elemanları birinci aşama olan Tebliğ aşaması olgunlaşmadan Cihad sürecine girildiği için başarısız olunduğu gerekçesiyle faaliyetlerini Tebliğ ve sosyal yardım anlayışıyla revize etmişlerdir.²⁰² Günümüzde zayıflayarak etkisini kaybeden Türk Hizbullah’ı, tamamen yok olmamak ve varlık sahasında yer bulabilmek amacıyla, şiddetten tamamen uzak bir anlayış ile yeni dönemde imaj yenilemek ve tabanını genişletebilmek için 2012 yılının Aralık ayında İslamcı bir kürt partisi olarak Hür Dava Partisini (Hüda-Par) kurmuşlardır. Bu da örgütün artık legal olarak, yasal ve sivil alanda örgütlenmeye devam ettiğini göstermektedir.²⁰³

3.4.El Kaide Terör Örgütü

“El Kaide Terör Örgütü,” son yılların en kapsamlı terör faaliyetlerini yürüten terör örgütü olarak bilinmektedir. Adını,“kamp, ev, evin temeli, üs veya merkez alınan yer” anlamına gelen Arapça “El Kaide” kelimesinden almıştır.²⁰⁴ Kavramın kullanılmaya başladığı tarih kesin olarak bilinmese de 1980 yılından sonraki süreç olup, “Sovyetler

²⁰⁰Emin Demirel, "Hizbullah" (IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001), s.19.

²⁰¹Kırdök, “Türkiye’de terör olgusu ve mücadelesine yönelik stratejik yaklaşımlar”, s.1122.

²⁰²Gareth Jenkins, "Political Islam in Turkey: running west, heading east?" (Springer, 2008), s.195.

²⁰³Z. Aslı Elitsoy, "Silahlı terör örgütünden legal siyasi partiye Hizbullah'ın Hüda-Par'a dönüşüm Süreci" (ss, t.y.), s.1.

²⁰⁴Jason Burke, “El Kaide; terörün gölgesi, Çev, Ebru Kılıç," Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s.10.

Birliği'nin Afganistan'ı" işgal etmesi sebebi ile farklı ülkelerden "Afgan Cihadına" katılmak için gelen mücahitlerce kullanılmaya başlanmıştır.²⁰⁵ Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgal etmesiyle "Usame Bin Muhammed Bin Avad Bin Ladin" tarafından Sovyetler Birliğine karşı savaşmak üzere Arap ülkelerinden mücahitler getirilmiştir. Gelen bu mücahitlerin direnişe ve savaşmaya yönelik eğitimlerini alacakları "El Kaide" isimli bir kamp "Bin Ladin" tarafından kurulmuştur. Örgüte verilen isimde bu kampa verilen isimden gelmektedir.²⁰⁶ ABD'de gerçekleşmiş olan bombalı saldırılarla ilgili yapılan soruşturmalarda FBI'ın da El Kaide ismini kullandığı bilinmektedir. Afganistan'da kurulmuş olan El Kaide örgütünün lideri Ladin, farklı ülkelerde teşkilatlanmak ve Afganistan Cihadına katılacak olan kişileri örgütlemek amacıyla "Mektep el Hıdamat" olarak isimlendirilen "Hizmet Bürosunu" açmıştır. Bahsi geçen "Büronun" ABD ve Suudi Arabistan'ın da aralarında bulunduğu elliye yakın ülkede temsilcilikleri vardır.²⁰⁷

Usame bin Ladin, Kral Suud Üniversitesi'nde eğitim gördüğü sırada "Müslüman Kardeşler âlimleri olan Abdullah Azzam ve Muhammed Kutup'tan" dersler almıştır. Daha sonra Afganistan da Abdullah Azzam ile birlikte Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele etmek için "Mektep el Hıdamat"ı kurmuşlardır. Ladin, klasik geleneksel "Vahhabi Ulema" ile entelektüel seviyesi yüksek olan "Siyasal İslamcı Müslüman Kardeşler" hareketinin birleşmiş şekli olan "Sahva/Uyanış" adını verdikleri yeni bir hareketin içerisinde düşünsel gelişimini tamamlamıştır.²⁰⁸

Ladin'in almış olduğu İslami eğitimin etkisiyle, Müslüman mazlum coğrafyaya yardım ettiği ve benzeri organizasyonlarda sürekli olarak görev aldığı bilinmektedir. Müslüman Kardeşlerin Suriye'de Hafız Esad'a karşı ayaklanmalarını desteklemiş, finansal açıdan yardım etmeye çalışmıştır.²⁰⁹

SSCB'nin Afganistan topraklarından 1989 senesinde çekilmesinden sonra düşman olarak ABD'yi hedef almıştır. Ladin'in destekçileri "Allah'ın emri ile ABD'ye ölüm... Mümkün olan her yerde, her zaman, her şekilde." sloganını dile getirmişlerdir. Amerika'da gerçekleştirmiş olduğu sansasyonel 11 Eylül saldırılarıyla hem dünyada hakkında en çok konuşulan terör örgütü El Kaide terör örgütü olurken²¹⁰ hem de Amerikan karşıtı diğer

²⁰⁵Emin Demirel, "Ölüm arabaları, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık", 2004, s.57.

²⁰⁶H. Cinoğlu - S. Özeren, "ABD'nin yeni terörle mücadele konsepti: Savaş yerine uyumlu işbirliği mi, *dünyadan örneklerle terörle mücadele*," 2014, s.357.

²⁰⁷Burke, "El Kaide; Terörün Gölgesi," Çev, s.10.

²⁰⁸Selim Öztürk, "Küresel Cihadın Ortadoğu'daki Gelişim Süreci", 11 Ağustos 2016, s.1.

²⁰⁹Öztürk, "Küresel cihadın Ortadoğu'daki gelişim süreci", s.1.

²¹⁰Özerkmen, "Terör, terörizm ve Radikal İslamcı terör", s.258.

radikal silahlı gruplar tarafından gerçekleştirmiş olduğu terör saldırısının büyüklüğü kabul edilmiştir. El Kaide terör örgütünün diğer İslami radikal örgütlerden farklılıkları; uluslararası bir yapıda olması ile birlikte, teknolojik olarak ileri düzeyde olmaları ve örgütün ekonomik olarak çok güçlü oluşudur.²¹¹

Dünyanın farklı noktalarında özellikle ABD'ye ait olan yerlerde veya ABD ile koalisyon durumunda olan ülkelerde gerçekleştirmiş olduğu terör saldırılarıyla teröre dünya çapında bir boyut kazandırmıştır. En büyük düşman olarak ABD ve koalisyon ortaklarını hedef seçen El Kaide'nin Türkiye yapılanması, Türkiye'yi ABD'nin koalisyon ortağı olarak kabul ettiği için İstanbul'da çeşitli bombalı saldırılar düzenlemiştir.²¹² Elliden fazla kişinin ölmesine, yedi yüzden fazla kişinin de yaralanmasına sebep olduğu sinagog saldırısı ile Filistin'de uygulanan İsrail zulmüne karşı İstanbul'da karşılık verdiğini iddia etmiştir.²¹³

ABD ve ortaklık yaptığı diğer devletler tarafından 11 Eylül saldırılarından sonra dünyada en tehlikeli terör örgütü olarak ilan edilen El Kaide'nin kurucusu Bin Ladin, on yılı aşkın bir süre takip edilmesine rağmen yakalanmamayı başarmıştır. Ancak, kendisine en çok güvendiği kuryesi vasıtası ile 29 Nisan 2011 tarihinde uydu görüntülerinin yardımı ile Pakistan'ın Abbottabad şehrinde saklandığı yer tespit edilmiş, 2 Mayıs 2011 tarihinde yapılan gizli bir operasyon ile öldürülmüştür.

3.5.DAEŞ- İŞİD Terör Örgütü

İŞİD'in temellerinin atılmasını hazırlayan süreç; Afganistan'da 2000 yılında "Tevhid ve Cihad Örgütü'nün" "Ebu Musab el-Zerkavi" tarafından kurulmasıyla başlamış olduğu bilinmektedir. Zerkavi'nin şiddet yanlısı bir kişi olarak karşımıza çıkmasında ki sebep; uzun yıllar Ürdün hapishanelerinde kalmış olması diye tahmin edilebilir.

Zerkavî ve ekibi, 2001 yılında örgütü Orta Doğuya taşıma planı yaparken, ABD'nin yapacağı "Afganistan operasyonundan" hemen önce, Irak'taki el Kaide'nin şubesini açarak, burada direniş hazırlığını yapmak için İran üzerinden Irak'a geçmeyi amaçlamışlardır. ABD tarafından işgal edilen Afganistan'da rahat hareket edemeyen örgüt faaliyet alanı olarak önce İran sonra da Irak'a taşınmak zorunda kalmıştır. Son olarak El Kaide örgütünde olduğu gibi ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden sonra ise tamamıyla faaliyet alanı ve saldırılarını Batı Koalisyonuna yöneltmiştir. DAEŞ terör örgütü adını "Irak el-

²¹¹Richard Whelan, "El-Kaidecilik: İslam'a tehdit dünya'ya tehdit" (Platin Yayınları, 2006), s.21.

²¹²Özerkmen, "Terör, terörizm ve radikal İslamcı terör", s.258.

²¹³Eylül Beyza Ateş-Çiftçi, "ISIS: The Processes of Emergence, Establishment and State Formation", *Lectio Socialis* 1/1 (t.y.): s.48.

Kaidesi” olacak şekilde değiştirmiş, Ebu Eyub el-Mısri’nin Zerkavi’nin 2006’da öldürülmesinin ardından örgüt liderliğine gelmiş olmasından sonra örgütün ismi “Irak İslam Devleti (İİD)” adını alarak tekrar değişmiştir. Suriye’de iç savaşın çıkması ve Ebu Eyub el-Mısri’nin yeni örgüt lideri olmasının ardından Örgüt, ağırlıklı olarak faaliyet alanını Suriye’ye kaydırmıştır. 2013 yılında hem Suriye hem Irak’ı kapsayacak şekilde faaliyet alanını genişleten örgütün, ismini IŞİD, yani Irak Şam İslam Devleti olarak genişlettiği görülmektedir.²¹⁴ Etkinlik alanı olarak otorite boşluğunun olduğu ülkeleri seçen örgütün, özellikle Avrupa kökenli militanların bu grup içerisine katılarak örgütlenmeleri ve terör eylemlerinde bulunmaları açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.²¹⁵

Chossudovsky, yaptığı araştırmalara dayanarak DAES terör örgütünün kuruluşunu CIA’nın gerçekleştirdiğini, CIA’ya Pakistan’ın Silahlı Kuvvetler Arası İstihbarat Müdürlüğü, İsrail’in İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü (Mossad), Suudi Arabistan’ın Genel İstihbarat Başkanlığı, İngiltere’nin Gizli Haber Alma Servisi (MI6)’nın destek verdiği iddiasında bulunmuştur.²¹⁶ Her ne kadar amaçlarının “İslam Devleti” kurmak olduğunu iddia etmiş olsa da DAES terör örgütü, gizli amaçları kanıtlanmamış olsa bile yapmış olduğu şiddet eylemleri ile başıbozuk kime ve neye hizmet ettiğini bilmeyen bir görüntü çizmiştir.²¹⁷

El Kaide Terör örgütünde olduğu gibi aynen DAES terör örgütünün de yapılanmasının profesyonel olduğunu gözlemleyebiliriz. Tevhid yazılı bayrak ile örgütü bağımsız “şeriat devleti” gibi göstermeye çalıştıklarını anlaşılmaktadır. Bölgesel sorumlular görevlendirerek ofis çalışması yaptıklarını, eylemlerini gerçekleştirmeden eylem yapacakları bölge ile ilgili detaylı fizibilite çalışması yapıldığı, fark edilmektedir. Öyle anlaşıyor ki; örgütün yapacağı eylemler ile öncesinde yapmış olduğu hazırlık karşılıklı olarak yürütülmektedir.²¹⁸

Üzerinde düşünülmesi gereken konulardan belki de en önemlisi DAES’in gerçekten amacı “İslam Devleti” midir? Örgütün maddi kaynağı nereden bulduğu ve yine üzerinde düşünülmesi gereken konulardan biriside, bir terör örgütü yapılanması adeta bir devlet gibi

²¹⁴Bilge Adamlar Kurulu Raporu, “Terörün Geldiği Yeni Boyut: Işid Örneği”, *Ankara: BİLGESAM*, 2015, s.16.

²¹⁵Zeynep Ece Ünsal - Kemal Olçar, “Avrupa’da radikalleşme ve DAES: DAES’inevrilmesi ve Avrupa güvenliğine yönelik tehditler”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 15/29 (15 Nisan 2019): s.116.

²¹⁶“Going After’ theIslamicState. GuessWho is BehindtheCaliphate Project?”, *Global Research*, 05 Haziran 2017, s.33., <https://www.globalresearch.ca/going-after-the-islamic-state/5401439>. (Erişim Tarihi:01.06.2021.)

²¹⁷Muammer Cengil - Ali Rıza Aydın, “IŞİD (Irak Şam İslam Devleti): Psikopolitik ve teolojik bir değerlendirme”, 2014, s.53.

²¹⁸Şahin, “Terörizm ve terör örgütleri ile mücadele”, s.53.

işlevsellik nasıl kazandı ve bu kadar nasıl büyüdü? Bütün bu soruları cevaplamaya çalışalım. Örgüt; ortaya çıkmış olduğu istikrardan uzak, Irak ve Suriye gibi ülkelerde bölge halkının başka yerlere göç etmelerini sağlayarak, “petrol ve enerji” kaynakların çok olduğu yerlerde hâkimiyet kurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. DAESH’in diğer bir hedefi “Irak’tan Akdeniz’e bir koridor” açma gayretinde olduğu, aynı amacı güden ABD destekli PKK/PYD ile bunun için mücadele ettiği de bilinmektedir. DAESH terör örgütünün “ele geçirmiş olduğu yerlerden günlük 350 bin varil petrol üretilmesini sağlayarak” buradan azımsanamayacak kadar örgüte kaynak sağlandığı bilinmektedir.²¹⁹

İŞİD’in dijital yayın organlarından olan Türkçe dergi Konstantiniyye’nin 2015 yılı Haziran ilk sayısında; Türkiye’nin şeriatla yönetilmemesi, NATO’ya üye olması ve Türkiye yönetiminin Batıyla yakın ilişkiler kurması nedeniyle Türkiye’nin İslam toprakları olmadığı, İstanbul’un gerçek anlamda fethedilmediği, Türkiye’nin kontrolündeki İstanbul’un yerinin İslam açısından kabul edilmeyeceği gibi söylemler yer almıştır. Konstantiniyye’nin yine 2015 yılı Kasım 4. sayısında Türk Milli Eğitim sisteminin şeriata uygun olmadığı ve çocukların bu eğitimden geçmesinin dinen caiz olmadığı detaylı ve ikna etmeye yönelik şekilde ele alınmıştır.²²⁰

3.6. FETÖ Terör Örgütü

Kendilerini “İslami Hizmet Hareketi” olarak lanse eden FETÖ Terör Örgütünün kuruluşu, İzmir Kestanepazarı Kuran Kursu’nda resmi bir din görevlisi statüsünde göreve başlamış olan Fethullah Gülen tarafından başlatılmıştır. Said’i Nursi’nin kurmuş olduğu Nur hareketi içinde yetişmiştir.²²¹ Fethullah Gülen’in kurtarıcı figür olan, Mesih düşüncesine olan inancının göstergesi, kardeşine Mesih ismini verdirmiş olmasından anlaşılmaktadır. Gülen’in, “Ehli Beyt” soyundan gelmiş olduğunu iddia etmesi, kendisi ile ilgili “uluhi- mistik” olaylar içeren yazılar yazarak cemaat içerisinde “özel bir statü elde etmek isteşinin” alt yapı çalışmaları olarak görülebilir.²²²

Nur Cemaatinin çoğunluğu çıkarları son bulana dek Adalet Partisi’ni desteklemiştir. Sonraki süreçte Nur Cemaatinin bir kısmı ve Gülen, Adalet Partisi’ni

²¹⁹Göksedef-Kobal Ece -Melis, “İŞİD Petrol A.Ş. | Al JazeeraTurk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye ve çevresindeki bölgeden son dakika haberleri ve analizler”, erişim: 04 Haziran 2021, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/isisd-petrol>.

²²⁰Sezgin Erdem - Elif Erdem, “İŞİD terör örgütünün iletişim ve propaganda teknikleri”, *Ortadoğu’da Devlet, Devlet-Dışı Aktörler ve Demokrasi*, t.y., s.198.

²²¹Ruşen Çakır, “Milli Görüş Hareketi”, *Modern Türkiye’de siyasi düşünce: İslamcılık* 6 (2005): s.183.

²²²Hüsnü Ezber Bodur, “Moonculuk hareketi ve Türkiye’de benzer bir cemaat yapılanmasının sosyolojik analizi”, 2003, s.33.

desteklemekten vazgeçerek, Milli Selamet Partisi’ni desteklemişlerdir.²²³ Ancak Gülen, 12 Eylül askeri darbesinden sonra takip eden süreçte sistem ile zıt düşmemek için Milli Görüş hareketine desteğini geri çekmiştir.²²⁴ Gülen’in, Milli görüş hareketine olan mesafesini, “28 Şubat 1997’de Refah-yol Hükümeti’ne verilen muhtıra sonucu Necmettin Erbakan’ın başbakanlık koltuğundan indirilmesiyle” sonuçlanan süreçte daha net görebilmekteyiz. 28 Şubat Muhtırası ile birlikte dinî eğitim veren “İmam Hatip Liseleri” sınırlandırılmış, “başörtüsü yasaklanmış” ve “özel dil eğitimine” son verilerek post modern darbe yapılmış olmasına rağmen, darbeyi görmezden gelen ve kendisini kanaat önderi gören Gülen, Refah Partisi ve Necmettin Erbakan için; “beceremediniz artık gidin” söylemiyle gerçek niyetini net olarak göstermiştir.²²⁵

Gülen, bütün dünyada etkili bir cemaat olabilmek adına içerisinden çıkıp geldiği dini cemaatlerden ve fikri altyapısını oluşturduğu “milliyetçi muhafazakar” yazarlardan etkilenmiş olmasına rağmen; tek adam, karizmatik lider ve kendisine ait cemaatte sözü geçen tek kişi olmak adına çok fazla bahsetmemiştir. Genel olarak sohbet diye nitelendirdiği “vaaz ve nasihatlerinde” Ashab-ı Kiram’dan örnekler vererek müntesiplerinin cemaate daha güçlü bir şekilde bağlanmalarını sağlamıştır. Öncesinde bağlı olduğu “Nur Cemaatinden ve Said Nursi’den” yazmış olduğu kitaplarda, gazete ve dergilerde çıkan yazılarında pek söz etmeyerek kendi fikirleri doğrultusunda dini yorumlamasını²²⁶ yeni bir dini grup kurmaya çalıştığının işareti olarak görmek mümkündür.²²⁷ Cemaatini kurarken ilk başlarda toplumun her kesimine ulaşabilmek adına sivil örgütlenmeye çok önem vermiştir. İlerleyen süreçte kamu alanında örgütlenmek için eğitime yatırım yapmış kendi cemaatine bağlı evlerde yetiştirmiş olduğu gençler ile “altın nesil” diye tarif ettiği bir gelecek hedeflemiştir. Gülen hareketinin Türkiye’deki diğer İslamcı hareketlerden farklı kılan yönü, rejim ve iktidar ile çatışmaya girmemesi, konjonktür neyi gerektiriyorsa – takiyye denilebilir- o çizgide hareket etmesidir.²²⁸

Gülen, İzmir’de imamlık yaparken, modern sayılabilecek bu yerde yaşayan insanlara ulaşmanın ve bağlantıya geçmenin kolay bir durum olmadığını anlaşılmıştır.

²²³ M. Hakan Yavuz, "Islamicpoliticalidentity in Turkey (Oxford UniversityPress on Demand," 2003), s.291.

²²⁴ Çakır, “Ayet ve slogan”, s.103.

²²⁵ Mahmut Akgül - Fatma Betül Görücü, “Kolektif hafızanın oluşmasında medyanın rolü: 28 Şubat haberleri üzerine bir inceleme.”, *Electronic TurkishStudies* 15/2 (2020): s.718.

²²⁶ Yavuz, *Islamicpoliticalidentity in Turkey*, s.296.

²²⁷ Uğur Kömeçoğlu, “Kutsal ile kamusal: Fethullah Gülen cemaat hareketi”, *Nilüfer Göle. İstanbul: Metis*, 2000, s.154.

²²⁸ Hakan Yavuz - L. Esposito John, “Laik devlet ve Fethullah Gülen hareketi,(Çev. İbrahim Kapaklıkaya)”, *Gelenek Yayınları, İstanbul*, 2004, s33.

Cemaatini büyütmek adına çıkmış olduğu bu yoldasüregelen metodun dışına çıkması geleneksel çevrelerce tepki ile karşılanmış, fakat O bu duruma aldırış etmemiştir.²²⁹ İnsanlar ile nasıl iletişime geçmesi gerektiğini genç yaşlarda tecrübe etmiş, hırslı oluşu ve insanlara kendi düşüncesine göre yorumladığı dini içerikli mesajları ulaştırmada geleneksel yöntemleri bırakarak, öncelikli olarak gençlere ve üniversite öğrencileri ile iletişim kurmaya çalışması geleneksel dini çevrelerce hoş karşılanmamıştır.²³⁰

Fethullah Gülen, “herhangi bir terör örgütünün ana kaynağı onun militanlarıdır”²³¹ ilkesinden hareketle, cemaatine hizmet edecek “altın nesli” oluşturmak amacıyla öğrencilerin kendi ideolojileri doğrultusunda yetişmesini sağlayarak, uzun vadede yetiştirmiş olduğu öğrencilerden her türlü faydalanmayı planlamıştır. “Devşirme usulü” de denilen bu yöntem ile zeki ve çalışkan öğrencilerin cemaatin açmış olduğu yurtlara ve evlere alınıyor, “cemaat ruhu” denilebilecek bir din eğitimi ile yetiştirilip öğrencilerin kendi yakın arkadaşlarını cemaat evlerine davet etmesiyle bu sirkülasyon sürekli olarak devam ediyordu. Kesinlikle problemlili, umut vaat etmeyen ve ailelerin karşı çıkmış olduğu öğrenciler ile ilgilenilmiyor direk olarak cemaat ile bağlantısı kesiliyordu. Cemaate bağlı bu evler ile öğrencilerin masraflarını karşılamak için -FETÖ tabiri ile- “esnaf abilerden burs veya himmet” adı altında bağış toplandığı bilinmektedir.²³²

Eğitim faaliyetlerinin çok ciddi bir şekilde yürütülmüş olduğu Gülen cemaatinde, öğrencilere maddi destek olan kişilerin bağlı- sorumlu oldukları bir “abi” bulunuyor, abi ne derse o yapıyordu. Haftalık, aylık ve yıllık değerlendirmeler yapılıyor ve böylece ne kadar yol aldıkları tespit edilip, eksiklikler var ise hemen önlemler alınıyordu. Cemaat evlerinde yetişen öğrencilerin farklı türde kitaplar okumalarına ve eleştiri yapmalarına müsaade edilmediği, adeta tek düze yetiştirildiği tespit edilmiştir.²³³ Bu baskıcı ve marjinal yaklaşım nedeniyle Cemaatin, yurt içinde ve dışında yükseköğrenim gören ve farklı fıkirlere açık hale gelen gençlerinin bir kısmını cemaat bünyesinde tutamadığı bilinmektedir.²³⁴

Fethullah Gülen; cemaatin medya oluşumuna büyük önem vermiştir. Medya üzerinden kendi fikirleri doğrultusunda propaganda faaliyetleri yürütmek amacıyla 1979

²²⁹Yüksel Taşkın, “Fethullah Gülen portresi”, *Moment Journal* 3/1 (15 Haziran 2016): s.98.

²³⁰Taşkın, “Fethullah Gülen Portresi”, s.97.

²³¹Zengin - Demir, “Terörle mücadelede paradigma değişimi”, s.11.

²³²Necmi Uzun, “Türkiye’de İslamcı hareket gelişimi, ilişkileri, ayrılıkları ve dönüşümü” (2011), s.191.

²³³Yavuz - John, “Laik Devlet ve Fethullah Gülen hareketi,(Çev. İbrahim Kapaklıkaya)”, s.306.

²³⁴Taşkın, “Fethullah Gülen portresi”, s.101.

yılında “Sızıntı” dergisini çıkarmaya başlayan cemaat, devamında “Zaman Gazetesini” devraldıktan sonra yurt dışına açılmak amacıyla önemli bir etken olarak kullanmıştır.²³⁵ Medya organları üzerinden yürütmüş olduğu propaganda faaliyetleri ile farklı inanca mensup gruplar ile iletişime geçen Cemaat, “1996’da Medeniyetler diyalogu, 1998’de Dinler arası diyalog” çalışmalarını başlatmış, uluslararası çapta “İlmli İslam” söylemini kullanarak meşrulaşmaya çalışmıştır. Böylece Cemaatin, ABD ve Batıya çatışmacı ve tehlikeli bir grup olmadıklarını, eğitim ve hayır işleri ile meşgul olan dini grup oldukları imasında bulunduğu anlaşılmaktadır.²³⁶

Gülen hareketinden Kemalist laiklerin ve askerlerin rahatsız olmalarının ve şüphe duymalarının sebebi; cemaatin sürekli olarak iktidarda olan siyasi partilere yakın olması ve rejim ile çatışmaya girmemesinin yanında devlet kademelerinde sürekli olarak kadrolaşma çabaları olmuştur.²³⁷ Sonradan da anlaşılabacağı üzere Gülen grubunun, “özel olarak yetiştirdikleri öğrencileri özellikle askeriye, emniyet, yargı, mülkiye gibi birimlerde görev almaya yönlendirmesi” Cemaatin, devleti ve sistemi ele geçirmek için uygulamış olduğu stratejilerden bazılarıdır.²³⁸

Gülen, cemaatinin farklı ve özerk yapısını korumak amacıyla sürekli olarak cemaatin siyasetten ve parti politikalarından uzak duracağını yeniliyordu. Hatta “Cebrail gelse parti kurdum demiş olsa destek olmayız”²³⁹ açıklaması yapmıştı. Burada cemaatin yapısını korumak için siyasetten ve parti politikalarından uzak durma çabası, siyaset dışı bir tutum mudur yoksa siyasal bir yaklaşım tarzı mıdır? Sorusu üzerinde düşünülmesi ve irdelenmesi gereken cevaplar içermektedir. “Parti siyasetinden uzak durma iddiası, siyaset dışı bir tutum mudur yoksa siyasal bir tarz mı barındırmaktadır?” sorusu üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Özal’lı yıllar, devlette etkinlik kazandıkları ve iş dünyasında günden güne itibarlarını arttıracak derecede elverişli bir ortam yarattı. Cemaat özellikle “eğitim ve medya” alanlarında ve diğer faaliyetlerinde, en büyük hamlelerini Özal’ın yönetiminde olduğu zaman gerçekleştirmiştir.²⁴⁰

Gülen, “bin yıl süreceği söylenen 28 Şubat Muhtırası” sürecinde ve devamında

²³⁵Sezgin Taşdemir, “*Türkiye’de Selefi hareket ve dini radikalizm*” (Master’s Thesis, Uludağ Üniversitesi, 2016), s.109.

²³⁶Uzun, *Türkiye’de İslamcı hareket gelişimi, ilişkileri, ayrılıkları ve dönüşümü*, s.195.

²³⁷İsmail Kara, “Cumhuriyet Türkiye’sinde bir mesele olarak İslâm (4. Baskı)”, *İstanbul: Dergâh*, 2010, s.348.

²³⁸Kara, “Cumhuriyet Türkiye’sinde bir mesele olarak İslâm (4. Baskı)”, s.346-360.

²³⁹“Gülen röportajındaki Cebrail bakan kim çıktı? - Internet Haber”, erişim: 16 Ocak 2022, <https://www.internethaber.com/gulen-roportajindaki-cebrail-bakin-kim-cikti-647196h.htm>.

²⁴⁰Taşkın, “Fethullah Gülen portresi”, s.106.

üniversitelerde ve kamu kurumlarında türbanın yasaklanması üzerine laik kesimin “ılımlı İslam” diye tarif ettiği şekliyle türbanın “furuat” (zorunluluk) olmadığını belirtmiş ve türban yasağında laik kesim ile hemfikir hareket etmiştir. 28 Şubat sürecinde darbe yanlısı ekip ile dirsek temasında olduğu sonradan anlaşılan Gülen grubu ile ilgili “28 Şubat sürecinde, kararların çoğunda FETÖ’cü hâkim ve savcılarının imzası yer aldı” iddiası da bu ittifakın doğruluğunu ispat eder niteliktedir.²⁴¹ Süreç devam ederken Fethullah Gülen, “Orgeneral Çevik Bir’e bir mektup yazarak, talep edilmesi durumunda kendisine bağlı olan okulları devredebileceklerini” bildirmiştir.²⁴² Bütün bu birlikteliğe rağmen Gülen ve laiklik kesim arasındaki ittifak bozulmuş, 1999 yılında Gülen’e çeşitli davalar açılmış, açılan bu davalar sonucunda Gülen, ABD’ye gitmek zorunda kalmıştır. ABD’ye gitmesinde CIA ile bağlantılı “Graham Fuller, CIA Türkiye eski şefi, 1989-1991 ABD Ankara büyükelçisi Morton Abramowitz” gibi referanslarının etkili olduğu bilinmektedir.²⁴³

Gülen’e “devlet düzenini ele geçirmek ve yerine dinî hükümlere dayalı bir siyasal yapıyı hâkim kılmak” suçlarından davalar açılmıştır. MİT ve Emniyet İstihbaratı tarafından hakkında hazırlanmış olan özel raporlarda, “polis ve yargı içinde örgütlenmesini tamamlayarak, laik anayasal düzeni değiştirme ve dine dayalı bir sistemi hâkim kılma düşüncesinde olduğuna” vurgu yapılmıştır.²⁴⁴

Türkiye’den ayrıldıktan sonra ABD’de yaşamaya başlayan Gülen, “11 Eylül 2001” tarihinde gerçekleştirilen “ikiz kule saldırılarının” ardından “cemaatin örgütsel yapısını gevşeterek milliyetçi ve devletçi söylemlerinden” vazgeçmiştir. Bu söylemlerin yerine ABD’deki dostlarını memnun edecek şekilde “liberal ve küresel politikalara” sarılmıştır. Cemaatini “Amerikan politikalarıyla barışık ılımlı İslâm’ın temsilcisi olarak göstermiş, insan hakları ve demokrasi” gibi kapsayıcı kavramları ön plana çıkarmaya başlamıştır.”²⁴⁵

Fethullah Gülen’in sonradan ortaya çıkarılan bir videolu propagandasında müritlerine; “sabırla devlet kurumlarına sızma, harekete geçmek için doğru zamanı bekleme, azami tedbirle hareket etme” gibi temkinli olunması için uyarılarda bulunarak zorunlu durumlarda müritlerin kimliğini saklamak için “takiye” yapmalarını istediği tespit edilmiştir. Gülen grubunun, 2010 sonrasında “devlet içinde devlet” gibi ayrı bir yapılanma

²⁴¹ Akgül - Görücü, “Kolektif hafızanın oluşmasında medyanın rolü”, s.720.

²⁴² Ergün Yıldırım, “Öznenin Ölümü (Timaş Yayınları,” 2017).

²⁴³ Enes Bayraklı - Ufuk Ulutaş, *FETÖ’nün anatomisi* (SET Vakfı İktisadi İşletmesi, 2017).

²⁴⁴ Taşdemir, “Türkiye’de Selefî hareket ve dinî radikalizm, s.71; Enes Bayraklı - Ufuk Ulutaş, *FETÖ’nün anatomisi*” (SET Vakfı İktisadi İşletmesi, 2017).

²⁴⁵ M. Hakan Yavuz - Bayram Balci, “*Turkey’s July 15th Coup: What Happened and Why*” (University of Utah Press Salt Lake City, 2018), s.35.

ile gücünü artırması, özellikle Yargı'yı ele geçirerek, kendi elemanlarına/müritlerine devlet üst düzey kademelerde yer açmak için yürütmüş olduğu Ergenekon soruşturmasından sonra "AK Partide de benzer bir tasfiye korkusu" yaratmıştır. "Ergenekon, Balyoz, Askeri Casusluk gibi davalarda yüzlerce asker TSK'dan uzaklaştırılmış, boşalan kadrolar için Cemaatçi subaylara" yer açılmıştır.²⁴⁶

Cemaat kadrolaşmasının önünü açmak için 2010 yılında gerçekleştirilen ve örgüt liderinin "ölülere bile 'evet' oyu verdirilmesi" gerektiğini belirtmiş olduğu referandumdan sonra, "hâkim ve savcılar içerisinde de büyük bir hâkimiyet" kurmuştur.²⁴⁷

2010 yılında yapılan referandumundan sonra Gülen hareketinin devleti ele geçirme planını fark eden "Ak Parti ile arasında "MİT krizi" ile başlayıp dershanelerin kapatılma girişimiyle devam eden süreçte zıtlasma baş göstermiş, ve böylece yıllardır sinsice devlet kurumlarına sızmak için oluşturmuş olduğu imajı, gün yüzüne çıkmıştır. Gülen hareketinin menfaatlerin kesilmesinden dolayı Ak Parti iktidarına muhalefet oluşturmaya başlamıştır. "Ak Parti ve Fethullah Gülen grubu" arasında "iplerin tamamen kopmasına" sebep olan olay; "17-25 Aralık süreci" diye bilinen tarihlerde devlete karşı yargı yolu ile darbe girişiminde bulunulmuş olmasıdır. Başarısız darbe girişimleriyle Gülen hareketinin asıl niyetlerinin ortaya çıkmasına mukabil, İktidar tarafından Gülen grubu "Paralel Yapı" olarak nitelendirilmiş ve sempatizanlarını temizleme operasyonu başlatılmıştır. Yargı operasyonu diye bilinen süreç, "hükümet yanlıları tarafından darbe operasyonları, hükümet karşıtları tarafından yolsuzluk operasyonları olarak" yorumlanmıştır. 2015 yılının Nisan ayında gerçekleşen "MGK toplantısında ulusal güvenliği tehdit eden, legal görünümlü illegal oluşum" ifadesi kullanılmıştır. "Fethullahçı Terör Örgütü" (FETÖ) olarak adlandırılmış olan Cemaatin iktidarı ele geçirmek için yolsuzluğu bahane ettiği ortadadır.²⁴⁸

FETÖ, emrindeki militan kadroların hızla deşifre olması ve tasfiyesi karşısında devletin her kademesinde, özellikle Silahlı Kuvvetlerde kilit görevlere yerleştirdiği militanlarını kullanarak 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştirmiştir. Bu aşamaya gelinceye kadar yapılanmanın sosyolojik bir tabana dayandırılması noktasında yapı içindeki ağabey ve ablalardan emir alan memurların devlet görevinde önemli yerlere

²⁴⁶Ali Emre Mazlumoğlu, "Fethullah Gülen ve cemaatinin 40 yılı aşkın siyasi serüveni -Medyascope", erişim: 05 Haziran 2021, <https://medyascope.tv/2016/08/04/fethullah-gulen-ve-cemaatinin-40-yili-askin-siyasi-seruveni/>.

²⁴⁷Mazlumoğlu, "Fethullah Gülen ve Cemaatinin 40 yılı Aşkın Siyasi Serüveni -Medyascope".

²⁴⁸Hanefi Avcı, "Cemaatin iflası: Hoca'nın ayağının kaydığı yer.", t.y., s.221-222., erişim: 05 Haziran 2021.

yerleştirilmesi için FETÖ, kırk yıl gibi uzun bir süre bir hazırlık yani propaganda safhası geçirmiştir.²⁴⁹

Orduya yerleşmiş olan FETÖ mensuplarının yaklaşan “Yüksek Askeri Şura” (YAŞ) atamalarında, ordudan ilişkilerinin kesileceği endişesiyle harekete geçen “Gülen ve Paralel yapı” elemanları, “17-25 Aralık 2013” tarihinde gerçekleştirmeye çalıştıkları “Yargı Darbe Kalkışmasından” sonra devlete karşı “ikinci büyük darbe girişimini 15 Temmuz 2016” tarihinde gerçekleştirmiştir. FETÖ darbe kalkışmasının medyada duyulmasıyla beraber “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın” “halkı darbeye karşı koymak üzere meydanlara inmeye teşvik etmesi ve Türk halkının üstün mücadelesiyle”, darbe kalkışması amacına ulaşamamıştır.²⁵⁰ Darbe girişiminin başarısızla neticelenmesinde “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın televizyona bağlanarak halkı meydanlara çağırmasının” rolü önemlidir. FETÖ darbe kalkışması sırasında “250 şehit ve 2196 kişinin gazi” olduğu bildirilmiştir.²⁵¹

Gülen grubu; hayırsever, yardımlaşma, “İslami Hizmet Grubu” gibi bir imajla yola çıkmıştı. Dinî ve millî değerleri ön planda tutarak, “Altın Nesil “yetiştirmek amacıyla “Asrı Saadet düzenini” kuracakları iddiası ile eğitim-öğretim faaliyetlerine öncelik vermişlerdi. Hayırsever olduğunu iddia ettikleri Cemaat, “15 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla darbeci bir terör örgütüne” dönüştüğünü Türk Milleti ile birlikte bütün dünyada görmüş oldu.²⁵²

FETÖ elebaşı; yoğun ve etkili reklam ve propaganda sonucu kendi başına düşünemez, karar veremez bir hâle getirdiği müritleri üzerinde istediği etkiyi oluşturduğundan emin olduğunda Mehdiliğini öne sürerek militan kadroların, kendisi ve amacı uğrunda ölüm dâhil her şeyi yapabilecek hâle gelmelerini sağlamıştır. Propagandanın başarıya ulaştığı bu aşamada militana dönüşen taraftarlarının tek gerçeği Gülen ve örgüt olmuştur. Bu kitleyi harekete geçirebilmek için ise halkın gözünde mevcut düzenin değerini düşürmüş; kitleye, arzularına uygun parlak bir gelecek vaat etmiştir.²⁵³

²⁴⁹Gülay Karaman, “15 Temmuz’a giden süreç ve Fetö üzerine düşünceler”, t.y., s.109.

²⁵⁰AbdulvahapAkinci, “Askeri vesayetten FETÖ vesayetine: 15 Temmuz üzerine genel bir inceleme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (15 Temmuz 2018): s.111.

²⁵¹Genel Sekreterliği Cumhurbaşkanlığı, “15 Temmuz darbe girişimi ve milletin zaferi”, *Cumhurbaşkanlığı yayınları*, 2016, s.5.

²⁵²Cansu Kaymal, “Cemaatten darbeci bir örgüte dönüşüm: Gülen hareketi’nin analizi (PhDThesis, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi”..., 2019), s.84.

²⁵³Karaman, “15 Temmuz’a giden süreç ve FETÖ üzerine düşünceler”, s.112.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Din, insanlara ve toplumlara yol gösteren ilahi emirler doğrultusunda bireysel ve toplumsal hayatı sistematize edip düzenleyen, önemli kurumsal yapılardan biridir. Özellikle Hz. Muhammed'in tebliğini yapmış olduğu, gönderilmiş olan son ilahi din İslam, bozulmadan saf ve berrak insan merkezli yapısını günümüze kadar taşımıştır. İslam barış demektir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra dini konularda yapılan farklı yorumlar mezhepler ve cemaatlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Radikal dini hareketler olarak bilinen şiddete ve terör sayılabilecek oluşumlara kayan yapılanmalar İslam'ı değil, dini kaynakları amaçları doğrultusunda yorumlayan grupları temsil etmektedir.

Dini gelenekler yanlış yorumlandığında çatışma ve şiddet sürecini destekleyecek bir meşrulaştırma aracına dönüşmektedirler. Dinlerin şiddetle ilişkilerinin varlığı bir algı ve yorumlama sorunudur. Genellikle dini içerikli radikal düşünce ve yapılar nihai gücünü dini idealizmden almaktadır. Dini grupları dinin idealleri yönlendirmektedir. Dini idealler dikkate alınmaksızın radikal hareketlerin değerlendirilmesi dini radikalizmin sadece sosyal ve siyasal dinamiklere indirgenmesi sonucunu doğurur. Bu da dini radikalizm hakkında gerçekçi ve tatmin edici bir açıklama ortaya koyamayan güdük bir değerlendirme demektir. İdealizm olgusu bünyesinde, sosyal bütünleşme ve güven toplumu oluşturma açısından olumlu birçok ideal ve aktivite barındırmaktadır. Ancak dini idealizm sahipsiz ve kontrolsüz bırakıldığında yanlış yöntem ve araçları kullanarak başıboşluk içinde doğruya ulaşmanın aracı olabilmekte ve dini şiddet sürecinin bir parçası haline gelebilmektedir. İslam'ın temel kaynakları ve ana akımı temsil eden düşünürlerin diğer din mensuplarıyla bir arada yaşamak, savaş ve barış hukuku, İslam'a davet, aşırılık ve şiddet konularında yazılmış eserlerdeki temel ilkeler incelendiğinde masum insanların hayatlarını tehlikeye düşürecek eylem ve hareketlerin kesinlikle meşru görülmediği anlaşılmaktadır. İslam dininin öğretilerine göre savaş öncelikli bir durum olmayıp asıl olan barıştır. Şayet savaş durumu var ise saldırı karşısında kendini savunmak için meşrudur. Savaşta; saldırıyı bertaraf etmek ve düşmanın mukavemetini kırmak dışında savaşa bizzat katılmayanların, masumların hedef alınması, zorunlu olandan fazla düşman dahi olsa insanlara zarar verilmesi, sömürü gibi insanlık dışı amaçların güdülmesi İslam'a göre meşru değildir.

Şiddet ve terör eylemleri sosyal bazı hastalıkların dışı vurumu olup kesinlikle belli bir dinin mensuplarına özgü bir davranış biçimi olmadığı açıktır. Terör eylemlerini gerçekleştiren insanların mensup oldukları din ve felsefi dünya görüşünün uygulanan şiddeti tasvip ettiği anlamı çıkarılamaz. Nasıl ki bir Hristiyan veya Musevi'nin işlediği bir

suç o dinin bütün inananlarına mal edilemiyorsa aynı şekilde bir Müslüman'ın gerçekleştirdiği bir fiil de diğer bütün Müslümanlara mal edilmemelidir. Semavi dinlerin genel kabul görmüş ana çizgileri ile sonradan ortaya çıkan mezhep, tarikat ve marjinal gruplar birbirinden ayrı değerlendirilmelidir.

Dini motifli terör örgütleri ve radikal dini gruplar, asırlardan beri uygulana gelmiş barış ve hoşgörü merkezli anlayışı sanki hiç yaşanmamış gibi bir kenara koyarak, dinin ortaya koyduğu topyekün bir inanç sistemi içinden kendi örgütsel hedeflerine uygun olarak adeta cımbızla seçtikleri bazı slogan ve marjinal uygulamaları dinin özü gibi sunmaktadırlar.

Türkiye’de “Dinî motifli terörün” nedenleri “haricî” ve “dâhilî” olmak üzere iki grupta toplanabilir. Haricî nedenler, İran, Mısır ve Suudi Arabistan merkezli radikal fikir akımları, Müslümanlığın tek ümmet olduğu düşüncesi, bugün parçalanmış hâlde olduğuna inanma ve bütünü tekrar oluşturma, yani Hilafet fikri, Müslüman toplumlardaki çatışmalar, İsrail-Filistin sorunu, İran İslam devriminin yansıması, Amerika Birleşik Devletlerinin İslam ülkelerine yönelik politikaları olarak sayılabilirken; dâhilî nedenler olarak da Türkiye’de dinî eğitimin yetersizliği, dinî görev ve görevlileri ile ilgili nicel ve nitel anlamda eksiklik, başörtüsü konusu ile ilgili olarak yaşanan sorunlar ve bazı çevrelerce dile getirilen Devletin demokratik ve laik yapısının din ile çeliştiği fikri sayılabilir.

Özellikle 1980’li yıllarda İran İslâm devriminin etkisiyle, İhvan-ı Müslimin (Müslüman Kardeşler), Cemaat İslâmi gibi Radikal İslâmcı hareketlerin etkileri, Selefi İslâm yorumunun yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Hasan el Benna, Seyyid Kutup, Mevdudi, Humeyni, Ali Şeraifi gibi yazarların yazdıkları kitaplar ve oluşturdukları düşünce sistematiplerinin etkisiyle İslâmi düşüncenin şiddete başvurularak yayılması ve cihatçı mantık diğer İslâm ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de kendisine belli bir taban bulmuştur.

Bu çalışma da değerlendirmeye aldığımız gruplardan biri olan Hizb-ut Tahrir örgütünün “Müslüman ülkeleri bir bütün olarak düşünüp, ülkenin illeri gibi” değerlendirdiği, bütün Müslümanları tekrar Halifelik çatısı altında toplamak gibi bir ideoloji ile her yıl Türkiye genelinde “İade-i Hilafet Haftası” etkinlikleri düzenlemiş oldukları bilinmektedir. Hareket siyasi partilere, demokrasiye ve oy kullanmaya temelde karşı olmadığından, “Hüküm Allah’ındır” kuralını çiğnemeyen, kanunları Allah’ın belirlediği şekilde koyan partilere oy verilebileceğini belirtirler. Hizb-ut Tahrir’e göre; kılık kıyafet ve benzeri konularda şekilden ziyade İslam ideolojisini benimsemek esastır.

Uluslararası radikal bir örgüt olup, ortaya çıkışı Lübnan kaynaklı, fikri altyapısının oluşumunda İhvan-ı Müslimin menşesine sahip Hasan el Benna ve SeyyidKutub'tan etkilenmiş bir örgüttür.

Çalışmamızda değerlendirmeye çalıştığımız radikal dini gruplardan birisi olan İBDA-C, fikişel manada Necip Fazıl Kısakürek'ten etkilenmiş olup örgütün bir legal cephesi, bir de silahlı propaganda ile adını duyurmakla görevli olan illegal cephesi bulunmaktaydı. İBDA-C Necip Fazıl Kısakürek'in sunduğu Büyük Doğu Projesi'ne ulaşmak için gerekli düşünsel ve ideolojik kanadı oluşturmakta, batılılaşma karşıtlığı ve yeniden Osmanlı tarzı hilafet sistemine dönmeyi istemektedir. İBDA-C düşünce olarak din odaklı; hareket olarak ise Marksizm-Leninizm odaklı bir örgüttür. Örgütün ideolojisi de İBDA ideolojisidir. Örgüt mensupları kendi bireysel imkan ve yetenekleri dahilinde eylem yapmada serbest olup, yapılan bu eylemler cephe olarak nitelendirilmiştir.

Hizbullah, ilk olarak İsrail'in Lübnan topraklarını işgal etmesi ile 1982 yılında Lübnan'da kurulmuştur. Amacı İsrail'i Lübnan topraklarından çıkarmak ve İsrail'e karşı savaştır. 1980'li yıllarda İran Devrimi'nden oldukça etkilenen Türkiye'de başta Doğu ve Güneydoğu illeri olmak üzere bir takım radikal gruplar oluşmaya başlamış, bu radikal gruplardan ilki İrfan Çağrı'ın kurmuş olduğu Hizbullah örgütü olmuştur. Örgütün kuruluş amacı İran'daki benzer bir devrimi Türkiye'de de yapmaktır. Hizbullah grubu çeşitli kitabevleri vasıtası ile örgütün propaganda faaliyetlerini yürütürken zamanla fikri ayrılığa düşmüş, Hüseyin Velioğlu sahipliğindeki "İlim Kitabevi" ve Fidan Güngör sahipliğindeki "Menzil Kitabevi" bünyesinde ikiye bölünmüştür. Farklı olduklarını her fırsatta ifade etmeye çalışsalar da her iki grup da fikri anlamda benimsedikleri radikal dini düşünceden hareketle silahlı mücadele yöntemini kullanarak "bağımsız İslami bir Kürt devleti" kurma konusunda ortak hedefe sahiptirler. Hizbullah; PKK terör örgütü lideri Öcalan tarafından "oligarşik cumhuriyetin yeni saldırı taktiği" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamadan sonra PKK ile çatışmaya başlamış, PKK yöneticilerini dinsiz olarak görülüp etkisiz hale getirilmiş ve şehirlerde üstünlüğü ele geçirmiştir.

Çalışmamızda değerlendirmeye çalıştığımız El Kaide terör örgütü; Usame bin Ladin liderliğinde Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ile birlikte Afgan cihadına katılmak üzere Arap ülkelerinden getirmiş olduğu mücahitlerden teşekkül ettiği bir örgüttür. El Kaide ile birlikte terör, ilk defa küresel boyuta taşınmıştır. Örgütün kurucusu Usame bin Ladin İhvan-ı Müslimin eğitimi almış, bu doğrultuda Hasan el Benna ve SeyyidKutub'tan dini- ideolojik olarak etkilenmiştir. Kurmuş olduğu El Kaide örgütü

ile dünyanın iki süper gücünden biri olan Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmış ve kazanmış olduğu savaş sonrasında düşman olarak ABD ve Batılı devletleri hedefe koymuş-terör saldırıları ile cihat ilan eden -uluslararası bir örgüttür. El-Kaide'nin gerçekleştirmiş olduğu 11 Eylül saldırılarından sonra“terör her yerde terördür” anlayışının benimsenmesi sonucu terörizm boyut değiştirmiş, küresel terörizm olarak anılmaya başlamıştır.

Araştırmamızda yer verdiğimiz bir diğer terör örgütü olan DAEŞ-İŞİD terör örgütü Ebu Musab el-Zerkavi” tarafından kurulmuştur. El Kaide terör örgütünün Ortadoğu yapılanması da denilebilir. El Kaide terör örgütünde olduğu gibi Selefi- Vahhabi radikal bir dini anlayışı vardır. ABD ve Batılı müttefiklerini düşman olarak tanımlayıp terör eylemleri ile İslam dünyası ve Müslümanlara karşı yapılan saldırılara cevap vermeye çalışmıştır. Diğer radikal terör örgütlerinden farklı olarak kendilerini “Tevhit yazılı bayrağı ile şeriat devleti” gibi göstermeye çalışmışlardır. DAEŞ terör örgütü çok uluslu bir örgüt olup gerçekten amaçlarının “İslam Devleti” mi olduğu üzerinde düşünülmesi gereken konulardandır. El-Kaide, Türkiye’deki Batılı ülkelerle ilişkili kişi ve kuruluşları hedef alırken, DAEŞ metropollerde hedef gözetmeksizin intihar saldırıları düzenlemiştir.

Türkiye’de olduğu gibi etkin olduğu bölgelerde Anadolu irfanı, hoşgörü, hümanizm gibi kavramlar ile dini hoşgörüyü sloganlaştırıp, art niyetlerini gizleyerek, Türk İslam tarihinin manevi şahsiyetlerini (Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi) kendilerine referans gösteriyormuş gibi bir algı ile yıllarca ülkemize ihanet eden, 15 Temmuz darbe kalkışmasını gerçekleştiren "Fethullahçı Terör Örgütü"nın emellerini gerçekleştirmek için yurt içinde ve yurt dışında yapılanmaya başlaması yıllar öncesine dayanmaktadır. Türkiye’yi ele geçirme ve kendi istedikleri gibi yönetme konusunda uzun vadeli sinsi planlar yaptıkları ve gerçek yüzlerini gizlemek niyetiyle yavaş ve temkinli adımlarla her fırsatı değerlendirerek sözde amaçlarına ulaşmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. FETÖ, gelişim süreci boyunca milliyetçi muhafazakar çizgide olduğu görüntüsüyle iktidar ve koalisyon partileriyle iyi geçinmeye çalışarak bütün imkan ve fırsatlardan büyük oranda yararlanmış, bu sayede eğitim odaklı strateji yürüterek mensuplarının sayısını artırarak devletin içine sızmış ve devleti ele geçirmeye çalışmıştır. Sonuçta 17-25 Aralık sürecine kadar gerçek yüzünü gizlemeyi başarsa da 15 Temmuz Darbe kalkışmasıyla da silahlı terör örgütü olduğu gerçeğini gizleyememiştir.

Din kisvesini kullanarak insanların dini duygularını istismar eden, ABD ve Batının maşası olarak Türkiye Cumhuriyeti’nde, merhametten uzak, düşünme yetilerini kaybetmiş, adeta “Haşhaşi saldırganlığı” ile darbe yapmaya kalkışan, terör örgütü FETÖ’ye bağlı

askerler “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a” suikast düzenleyerek, laik, demokratik ve seçimle iş başına gelmiş parlamenter sistemi yıkıp yerine cunta hükümeti kurmayı hedefliyordu. Ancak dünyada eşine az rastlanır türden darbe karşıtı yüz binlerce insan “söz konusu vatan ise gerisi teferruattır” düsturu ile canlarını hiçe sayarak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yapmış olduğu çağrıya sessiz kalmayarak ülkesine, demokrasisine ve demokratik yollardan seçilmiş hükümetine sahip çıkmıştır. 15 Temmuz’da Türk milleti ve Türkiye demokrasisi büyük bir tehlike atlattır. Tarihe not denilebilecek türden Türk halkının örnek duruşu, istikbaline ve istiklaline sahip çıktığı en kanlı darbe girişimi olmanın yanında en kapsamlı terör saldırısı idi.

Sonuç olarak; terörün ortaya çıkması muhtemel sebeplerinden birisi olan insan hakları ihlalleri önlenmelidir. Terör sorunun altındaki ekonomik, kültürel ve sosyo-politik problemlerle de mücadele edilmelidir. Dinde zorlamanın olmadığı temel ilkesi, İslam dininin barış dini olduğunun delilidir. Düşünce özgürlüğü İslam dininin insana vermiş olduğu değeri göstermektedir. “İslam dini ile terörü” ayıştırmak her Müslüman’ın görevidir. Durum böyle iken yapılması gerekenler; dini, referans alarak terörü çare görenleri kınamak, teşhir etmek, örgütlerini dağıtmak, kendilerini adalete teslim etmek gerekmektedir. İslamî terör lafı kanımıza dokunuyor sözünün arkasına gizlenmektense çözüm odaklı düşünmek en doğru ve akıllıca yapılması gereken durumdur.

KAYNAKÇA

- Akgül, Mahmut - Görücü, Fatma Betül. “Kolektif Hafızanın Oluşmasında Medyanın Rolü: 28 Şubat Haberleri Üzerine Bir İnceleme.” *Electronic TurkishStudies* 15/2 (2020).
- Akinci, Abdulvahap. “Askeri Vesayetten FETÖ Vesayetine: 15 Temmuz Üzerine Genel Bir İnceleme”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (15 Temmuz 2018): 105-122. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ksusbd/360095>.
- Akoğlu, Muharrem. “Entelektüel Mu’tezile’de Bedevi Etki”. *Bilimname* 20 (2011): 7-24.
- Alkan, Necati. “Türkiye’nin terörizmle mücadele deneyimi”. *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*, (Ankara: USAK Yayınları, 2010). 2012. 109-154.
- Altıntaş, Ramazan. “Teolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu İnanç Ve Davranış Problemleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2002): 55-84.
- Alman, Anayasası. “Hamburg’taki Türkler ve Almanlar: Birlikte Demokrasi için!” t.y. 22.
- Arı, Selçuk - Arslan, Okan. “Uluslararası İlişkiler ve Din: Tanrı tarafsız mı”. *Ankara: Platin Yayınları*. 2005.
- Atacan, Fulya. “Radikal İslam’ın Küresel Bir Tehdite Dönüşüm Süreci: Afganistan Deneyimi”. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (2008): 18.
- Atalan, Şeyda Buşra. “İslamcılıkta Kırılma Noktaları: Hasan El-Benna Ve Seyyid Kutub”. t.y. 116.
- Atalay, Hakan (Yazar) - Onat, Hasan (Tez Danışmanı). *Islahat hareketleri ve selefîlik*. Thesis, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri (İslâm Mezhepleri Tarihi) Anabilim Dalı, 2016. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/33654>.
- “Atatürk Havalimanı’nda terör saldırısı | Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye ve çevresindeki bölgeden son dakika haberleri ve analizler”. Erişim: 16 Ocak 2022. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ataturk-havalimaninda-teror-saldirisi>.
- Ateş-Çiftçi, Eylül Beyza. “ISIS: The Processes of Emergence, Establishment and State Formation”. *Lectio Socialis* 1/1 (t.y.): 44-58.
- Avcı, Hanefi. “Cemaatin İflası: Hoca’nın Ayağının Kaydığı Yer.” t.y. Erişim: 05 Haziran 2021.
- Aydın, Hüseyin. “İbn Teymiye’nin Nasçı Akılcılığının Kelâmî Açıdan Değerlendirilmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (t.y.): 157-208.

- Aydınalp, Halil. “Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-I”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (2016): 161. <https://doi.org/10.15370/muifd.33706>.
- Aygen, Murat. “Self-Determinasyon ve Terörizm: PKK Terör Örgütü”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research* 7/64 (2020): 4013-4025.
- Ayhan, Halis. “Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı”. 21 (2001): 31.
- Ayhan, Halis. “Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11/21 (2015): 117-146.
- Aytepe, Mahsum. “Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/1 (01 Haziran 2016): 145. <https://doi.org/10.18506/anemon.36700>.
- Bal, İhsan - Özeren, Süleyman. *Dünyadan örneklerle terörle mücadele*. International Strategic Research Organization (USAK), 2010.
- Baran, Zeyno. “Islam’s Political Insurgency”. t.y. 144.
- Başer, Doğa -Kırlıoğlu, Mehmet - Kırlıoğlu, Huriye İrem Kalaycı. “Empati Kavramına Bauman Çerçevesinden Bir Bakış”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13/19 (30 Eylül 2019): 2321-2344. <https://doi.org/10.26466/opus.570549>.
- Bayraklı, Enes - Ulutaş, Ufuk. *FETÖ’nün Anatomisi*. SET Vakfı İktisadi İşletmesi, 2017.
- Bilgiç, M. Sadi. “Terör ve Terörle Mücadele”. *BilgesamYayınları Dergisi*. 2009. 7-10.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam’ın Siyasal İstismarı”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 5 (2005): 65-88.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Dini Motifli Terör Fenomeni Ve İslam’ın Siyasal İstismarı”. 5 (2005). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/213408>.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Moonculuk Hareketi Ve Türkiye’de Benzer Bir Cemaat Yapılanmasının Sosyolojik Analizi”. 2003. 27.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör”. 2003. 14.
- Bozan, Fatma. “Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2/Special Issue 1 (2016): 1-17.

- Bozkurt, Abdulgani. “Hizbullah’ın Lübnan’da Kuruluşu Ve Popülaritesinin Sebepleri”. *Tarih Okulu Dergisi* 2014/XVII (t.y.).
- Bozkurt, M. İlyas. “Selefililiğin Tarihsel Gelişimi Ve Felsefi Altyapısı”. *TesamAkademi* 3/1 (t.y.).
- Budak, Abdulhamit. “Geçmişten Günümüze Dini Gruplar Olarak Tarikatların Siyasi Yapılarla İlişkileri”. *Amasya İlahiyat Dergisi*. 14 (2020): 259-291.
- Bulut, Faik. *İslamcı örgütler:[Ortadoğu, Asya, Türkiye, Avrupa, Kürdistan, Afrika, ABD]*. İstanbul: Tumzamanlar yayıncılık, 1994.
- Burke, Jason. “El Kaide; Terörün Gölgesi, Çev”. *Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul*. 2004.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *İhvan’dan Cüheyman’a: Suudi Arabistan ve Vehhabilik*. Rağbet Yayınları, 2013.
- Cankara, Yavuz -Cankara, Pınar Özden. “Ortadoğu’nun En Köklü İslamcı Yapılanması Olan Müslüman Kardeşler Örgütü’nün Uluslararası Sistemde Algılanması”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 2019. 121-142.
- Cengil, Muammer - Aydın, Ali Rıza. “İŞİD (Irak Şam İslam Devleti): Psikopolitik ve Teolojik bir değerlendirme”. 2014.
- Cengiz, Mahmut. “Mafyadan Derin Devlet ve Casusluk İlişkilerine Organize Suçlarda Yeni Trendler”. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* 4/1 (2014): 63-79.
- Cinoğlu, H. - Özeren, S. “ABD’nin Yeni Terörle Mücadele Konsepti: Savaş Yerine Uyumlu İşbirliği mi”. *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*. 2014. 347-377.
- Coşkun, Hasan. *Geleneksel Alevi sosyal örgütlenmesi Sivas Kangal Türkmen Alevileri örneği*. PhD Thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey), 2014.
- Cumhurbaşkanlığı, Genel Sekreterliği. “15 temmuz darbe girişimi ve milletin zaferi”. *Cumhurbaşkanlığı yayınları*. 2016.
- Cülük, Ahmet. “İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi”. t.y. 17.
- Çağlar, Ali. “Küreselleşme Sürecinde Aşırıçılığın Yükselişi”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (01 Haziran 2017): 67-76.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/hacettepehdf/582798>.
- Çağlar, Serkan. *Hizbullah Terör örgütü*. Master’s Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Çakır, Ruşen. “Ayet ve slogan”. *Metis Yayınları, İstanbul*. 1990.
- Çakır, Ruşen. *Derin Hizbullah: İslamcı Şiddetin Geleceği*. Metis Yayınları, 2001.

- Çakır, Ruşen. “Milli Görüş Hareketi”. *Modern Türkiye’de siyasi düşünce: İslamcılık* 6 (2005): 544-575.
- Çakmaktaş, Nurullah. *İslami hareketlerin sosyolojisi: Mısırdaki Selefi hareket*. Master’s Thesis, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2018.
- Çalışkan, Necmettin - Okşar, Yusuf. “Hâricilik Anlayışının Kökenleri Ve Günümüzdeki Yansımaları”. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2020): 99-124. <https://doi.org/10.33460/beuifd.699688>.
- Çelik, Şener. “Barack Obama Döneminde Radikalleşme Ve Şiddet İçeren Aşırılıkla Mücadele”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22/1 (26 Mart 2020): 303-336. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.409510>.
- Çınar, Bekir. *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Sam Yayınları, 1997.
- Çitlioğlu, Ercan. *Tahran-Ankara Hattında Hizbullah*. Ümit Yayıncılık, 2001.
- Dağ, Ahmet Emin. *Hasan el-Benna*. İstanbul: İlke yayıncılık, 2007.
- Dağ, Ahmet Emin. *Uluslararası ilişkiler ve diplomasi sözlüğü: İngilizce-Fransızca-Türkçe*. Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.
- Dağcı, Tahir. “İslam Dünyasından Yapılan Tercümelemlerin Toplumsal Etkileri Ve Sonuçları (1960-1990 Arası Dönem)”. *Electronic Turkish Studies* 14/6 (2019).
- Demir, Hilmi. “Radikal Selefi Hareketler ve Terör Örgütleri: Kavram ve Teorik Çerçeve”. *TEPAV, Şubat*. 2016. 7.
- Demirel, Emin. *Hizbullah*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001.
- Demirel, Emin. “Ölüm Arabaları, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık”. 2004.
- Denker, M. Sami. *Uluslararası terör Türkiye ve PKK*. Boğaziçi Yayınları, 1997.
- Dökmeciyan, R. Hrair. *Arap Dünyasında Köktencilik*, (çev. Muhammed Karahanoğlu). İstanbul: İlke Yayın, 2003.
- Ece -Melis, Göksedef-Kobal. “İŞİD Petrol A.Ş. | Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye ve çevresindeki bölgeden son dakika haberleri ve analizler”. Erişim: 04 Haziran 2021. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/isid-petrol>.
- Elitsoy, Z. Aslı. *Silahlı Terör Örgütünden Legal Siyasi Partiye Hizbullah’ın Hüda-Par’a Dönüşüm Süreci*. ss, t.y.
- Erdem, Sezgin - Erdem, Elif. “İŞİD Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri”. *Ortadoğu’da Devlet, Devlet-Dışı Aktörler ve Demokrasi*. t.y. 191.
- Erkilet, Alev. *Ortadoğu’da modernleşme ve islami hareketler*. Hece, 2010.

- Esen, Muammer. “Tekfir söyleminin dinî ve ideolojik boyutları”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011): 97-110.
- Faraç, Mehmet. *Hizbullah’ın kanlı yolculuğu*. Günizi, 2002.
- Ganbarov, Asaf. “İslami Fundamentalizm: Mit Mi Yoksa Gerçek Mi?” *İslâmî İlimler Araştırma Vakfı*. t.y. 604.
- “‘GoingAfter’ theIslamic State. Guess Who is Behind the Caliphate Project?” *Global Research*. 05 Haziran 2017. <https://www.globalresearch.ca/going-after-the-islamic-state/5401439>.
- “Gülen röportajındaki Cebrail bakın kim çıktı? - Internet Haber”. Erişim: 16 Ocak 2022. <https://www.internethaber.com/gulen-roportajindaki-cebrail-bakin-kim-cikti-647196h.htm>.
- Gürkaynak, Muharrem. *İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa’da Savunma ve Güvenlik*. 2004.
- Gürkaynak, Muharrem - İren, Adem Ali. “Reel dünyada sanal açmaz: Siber alanda uluslararası ilişkiler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16/2 (2011): 263-279.
- Gürtekin, Hüseyin. *Hizbullah Terör Örgütü: Yapılanması, Faaliyetleri ve Son Durumu*. 2008.
- Hüseyin, Asaf. “Ortadoğu’da Devlet ve Terör”. *İstanbul: Pınar Yayınları*. 1990.
- Işık, Mehmet. *Şiddetin Dili Değişmez: DHKP-C ve İBDA-C Terör Örgütlerinin Söylemlerinin Benzerliği Üzerine Bir İnceleme*. Mehmet Işık, t.y.
- İlhan, Suat. *Terör: neden Türkiye, (Terror: why Turkey)*. Alfa Basım-Yayım, 2008.
- İnce, İrfan. “Ridde - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 28 Mayıs 2021. /ridde.
- Jenkins, Gareth. *Political Islam in Turkey: running west, heading east?* Springer, 2008.
- Kallek, Cengiz. “BİAT - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 28 Mayıs 2021. /biat.
- Kara, İsmail. “Cumhuriyet Türkiye’si” nde Bir Mesele Olarak İslâm (4. Baskı). *İstanbul: Dergâh*. 2010.
- Kara, İsmail - Öz, Asım, ed. *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum tebliğleri*. 1. baskı. Zeytinburnu, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013.

- Karabudak, Seda Nur. “Tarihin Araçsallaştırılmasında Seyyit Kutup’un Cahiliye Algısı”. *Cahiliye Dönemi*. t.y.
- Karaman, Gülay. “15 Temmuz’a Giden Süreç Ve Fetö Üzerine Düşünceler”. t.y.
- Karlsson, Ingmar - Turhan, Kayaoglu. *Din, terör ve hoşgörü*. Homer, 2005.
- Kaymal, Cansu. *Cemaatten darbeci bir örgüte dönüşüm: Gülen hareketi’nin analizi*. PhD Thesis, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ..., 2019.
- Kırdök, Can. “Türkiye’de Terör Olgusu ve Mücadelesine Yönelik Stratejik Yaklaşımlar”. 2020. 19.
- Kırdök, Can. “Türkiye’de Terör Olgusu ve Mücadelesine Yönelik Stratejik Yaklaşımlar”. 2020. 19.
- Kirman, Mehmet Ali. “Sekülerleşme Perspektifinden Dinî ve Seküler Fundamentalizmler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008): 274-291.
- Kongar, Emre. *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül*. Remzi, 2002.
- Kömeçoğlu, Uğur. “Kutsal ile kamusal: Fethullah Gülen cemaat hareketi”. *Nilüfer Göle*. İstanbul: Metis. 2000.
- Köse, Talha. “Değişen Ortadoğu Denklemine İsrail-Lübnan Krizi Ve Türkiye’nin Rolü.” *Akademik Orta Doğu* 1/2 (2007).
- Kurt, Mehmet. *Türkiye’de Hizbullah: Din, Şiddet ve Aidiyet*. İletişim Yayınları, 2016.
- Kutub, Seyyid. *İslam’da sosyal adalet*. Düşünce Yayınları, 1980.
- Kuyaksil, Ali. “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar”. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* 1/1 (11 Haziran 2014): 79-114. <https://dergipark.org.tr/en/pub/assam/358472>.
- Manaz, Abdullah. *Dünya’da ve Türkiye’de siyasal İslamcılık*. Ulusal Birlik İçin Düşünce-Eylem Vakfı, 1998.
- Manaz, Abdullah. *Siyasal İslamcılık I: Dünya’da Siyasal İslamcılık*. Abdullah Manaz, 2017.
- Mazlumoğlu, Ali Emre. “Fethullah Gülen ve cemaatinin 40 yılı aşkın siyasi serüveni - Medyascope”. Erişim: 05 Haziran 2021. <https://medyascope.tv/2016/08/04/fethullah-gulen-ve-cemaatinin-40-yili-askin-siyasi-seruveni/>.
- Nasr, S. Veli Rıza. “Cemaat-i İslami, çev”. *Hasan Aktaş, Yöneliş Yay, İstanbul*. 1998.

- “Neve Şalom Sefarad Sinagogları Vakfı | Terör Saldırıları”. Erişim: 16 Ocak 2022.
<https://nevesalom.org/teror.html>.
- Onat, Hasan. “İran İslam Devrimi ve Şi’ilik”. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2013): 223-256.
- Onuş, Muhammed Usame. “Cumhuriyet Dönemi İslamî İlimler Literatüründe Selefilik ve İbn Teymiyye Çizgisi: Başlangıç Mülahazaları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13/25 (t.y.): 293-320.
- Oral, Osman. “Hayderîzâde İbrahim Efendi’nin Vehhâbilik Adlı Makalesi”. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 7/2 (2015): 71-102.
- Osman, Fethi. *İhvan-islam ve demokrasi*. İstanbul: Endülüs, 1991.
- Özcan, Sevinç Alkan. “ABD’nin Afganistan Operasyonu ve Türk Dış Politikası”. *T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA /Avrasya Etüdları*. 12, 27-28 (2005).
- Özdemir, Atasay. “Devrimci Cihat Düşüncesi ve Radikal Hareketler: Mısır Örneği”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 3/2 (13 Eylül 2020): 47-69.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tsbder/794280>.
- Özel, Ahmet. “Cihad - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 05 Haziran 2021. /cihad.
- Özel, Ahmet. “Darülharp - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 19 Haziran 2021. /darulharp.
- Özel, Ahmet. “Darulislam - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 19 Haziran 2021. /darulislam.
- Özel, Ahmet. “Darussulh - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 19 Haziran 2021. /darussulh.
- Özer, Ahmet. “11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma”. *Journal of Human Sciences* 4/2 (17 Eylül 2007). <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/243>.
- Özerkmen, Necmettin. “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44/2 (19 Ocak 2017).
<http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/835>.
- Özkan, Ercümen. *Bütün eserleri: Tasavvuf ve İslam*. Anlam, 1993.

- Öztürk, Mustafa. “İslam Dünyasında Yenilik ve Yenilikçilik Karşıtlığının Zihniyet Kodları -Modern Türkiye Örneği-”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 9/1 (01 Mart 2009): 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cuilah/54996>.
- Öztürk, Mustafa. “Selefilik ve Te’vil Üzerine görünümü”. Erişim: 28 Mayıs 2021. <https://www.marife.org/marife/article/view/502/502>.
- Öztürk, Selim. “Küresel Cihadın Ortadoğu’daki Gelişim Süreci”. 11 Ağustos 2016.
- Öztürk, Selim. “Ortadoğu’da İki Otoriter Lider Örneği Üzerine: Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni”. *Liberal Düşünce Dergisi* 25/97 (20 Mart 2020): 67-87. <https://doi.org/10.36484/liberal.654797>.
- Rahman, Fazlur. “İslam ve Modernizm”. t.y.
- Raporu, Bilge Adamlar Kurulu. “Terörün Geldiği Yeni Boyut: Işid Örneği”. Ankara: *BİLGESAM*. 2015.
- “Reign of Terror | History, Significance, & Facts”. *Encyclopedia Britannica*. Erişim: 05 Haziran 2021. <https://www.britannica.com/event/Reign-of-Terror>.
- Salman, Sarkan. “Terrorism: a conceptual framework”. *International Journal of Humanities and Social Science* 5 (30 Haziran 2021): 35-58.
- Schad, Andrew Dorven. *Lebanon’s Hizbollah Movement: The Party of God*. Air Force Inst Of Tech Wright-Pattersonafb Oh, 1999.
- Seyyid Ebu’l-A’la el-Mevdudi. *Cihad İslamda Savaş Hukuku*. Babil, t.y.
- Sonn, Tamara. “Islamic fundamentalism and political Islam”. *History Compass* 4/1 (2006): 181-185.
- Soysaldı, H. Mehmet. “İslam’ın Teröre Bakışı”. *Terör ve Uyuşturucu Madde Şiddeti*. t.y. 196.
- Şahin, Sinan. “Terörizm ve terör örgütleri ile mücadele: Türkiye’nin DEAŞ (İŞİD) terör örgütüyle mücadele politikası”. 2017. <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/879>.
- Şen, Yusuf. “Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: Pkk Terörü Ve Ağrı Gerçeği”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/2 (2015): 17-70.
- Şentürk, Hulusi. “Türkiye’de İslami Oluşumlar ve Siyaset: İslamcılık”. *İstanbul: Çıra*. 2011.
- Şeriati, Ali. *Dine Karşı Din*. EronusBooks, 2004.
- Şeriati, Ali. *İslam Sosyolojisi Üzerine*. Düşünce Yayınları, 1980.

- Şeriati, Ali. “Kendini Devrimci Yetiştirmek”. Çev. Ejder Okumuş, Fecr Yayıncılık, Ankara. 2009.
- Taş, Davut. *Türkiye’de terörle mücadelede Türk kamu yönetiminin işlevleri üzerine genel bir değerlendirme: PKK örneği*. Master’s Thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014.
- Taşdemir, Sezgin. *Türkiye’de Selefi hareket ve dini radikalizm*. Master’s Thesis, Uludağ Üniversitesi, 2016.
- Taşkın, Yüksel. “Fethullah Gülen Portresi”. *Moment Journal* 3/1 (15 Haziran 2016): 90-115. <https://doi.org/10.17572/mj2016.1.90115>.
- “Terör saldırısı arama-kontrol noktasından önce gerçekleşti”. Erişim: 16 Ocak 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ankarada-teror-saldirisi/437302>.
- Topal, Bahattin Gökhan. “Türkiye’de Terör Eylemleri Ve Savunma Sanayi İlişkisi”. t.y. 36.
- Topaloğlu, Bekir. “Cihad - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 14 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad>.
- Topçuoğlu, Abdullah. “Ulus Devlet ve Etnisite Olgusu”. *Türkiye Günlüğü* 33 (1995): 101-110.
- Türcan, Talip. “Şeriat - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 17 Haziran 2021. /seriat.
- Türkoğlu, Harun. “İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefilik Çalıştayı”. t.y. 10.
- Uludağ, Süleyman. *İslâm düşüncesinin yapısı: selef, kelâm, tasavvuf, felsefe*. Dergâh Yayınları, 1979.
- Uyar, Tulga. *Terörle mali ve hukuki mücadele*. Adalet Yayınevi, 2008.
- Uzun, Necmi. *Türkiye’de İslamcı Hareket Gelişimi, İlişkileri, Ayrılıkları ve Dönüşümü*. 2011.
- Ünsal, Zeynep Ece - Olçar, Kemal. “Avrupa’da Radikalleşme ve DAESH: DAESH’in Evrilmesi ve Avrupa Güvenliğine Yönelik Tehditler”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 15/29 (15 Nisan 2019): 115-150. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.554051>.
- Welle (www.dw.com), Deutsche. “Gaziantep’te düşün yeri kana bulandı | DW | 21.08.2016”. *DW.com*. Erişim: 16 Ocak 2022. <https://www.dw.com/tr/gaziantep-te-d>.
- Whelan, Richard. *El-Kaidecilik: İslam’a tehdit dünya’ya tehdit*. Platin Yayınları, 2006.

- Yaman, Fatih. “İslam Toplamlarında Şiddet Yanlısı Radikalleşme Nedenleri Üzerine Bir İnceleme”. *Milel ve Nihal* 13/2 (2016): 32-61.
- Yanmış, Mehmet. “*Yakın Dönemde*” *Kürtler: Kimlik, Din, Gelenek*. eKitap Projesi & Cheapest Books, 2017.
- Yaşa, Abdullah Gökhan. *Dini Referanslı Radikalleşme Örüntüleri: Suriye Örneği*. PhD Thesis, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- Yavuz, Hakan - John, L. Esposito. “Laik Devlet ve Fethullah Gülen Hareketi,(Çev. İbrahim Kapaklıkaya)”. *Gelenek Yayınları, İstanbul*. 2004.
- Yavuz, M. Hakan. *Islamic political identity in Turkey*. Oxford University Press on Demand, 2003.
- Yavuz, M. Hakan - Balci, Bayram. *Turkey’s July 15th Coup: What Happened and Why*. University of Utah Press Salt Lake City, 2018.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Tekfir - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 19 Haziran 2021. /tekfir.
- Yayla, Atilla. “Terör ve terörizm kavramlarına genel bakış”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 45/1 (1990).
- Yeşilyurt, Temel. “İslam, İman ve Fundamentalizm”. *Kader Kelam Araştırmaları Dergisi* 2/2 (t.y.).
- Yıldırım, Ergün. *Öznenin Ölümü*. Timaş Yayınları, 2017.
- Yıldırım, Ramazan. “Çağdaş İslami Hareketlerde Cahiliye Kavramının Sosyopolitik-İtikadi Bağlamı”. *Milel VE Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi* 13/1 (12 Ağustos 2016): 111. <https://doi.org/10.17131/milelnihal.88630>.
- Yılmaz, Mustafa Selim. ““ortadoğu denkleminde selefi düşüncenin yeri üzerine”. t.y. Erişim: 06 Haziran 2021.
- Yurdagür, Metin. “Tagut - TDV İslâm Ansiklopedisi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 05 Haziran 2021. /tagut.
- Zengin, Selçuk - Demir, İrfan. “Terörle Mücadelede Paradigma Değişimi”. *EKEV Akademi Dergisi* 15/48 (2011): 1-21.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı:

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi:

Yüksek Lisans Öğrenimi: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller

İngilizce

Arapça

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

Erdal EKİN	CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE DİNİ REFERANSLI TERÖR ÖRGÜTLERİ	2022
-------------------	---	-------------